

ప రా జ యం

Ravindranatha Mahalingam

రవీంద్రనాథ మైత్ర

సచిద్రం

చంద్రశేఖర

‘చంద్రవాణి’

అనువాదం

యువ బుక్ డిపో

మద్రాసు :: తెనాలి

యూవ ప్రచురణ

రిండవ ముద్రణ

బి. యెన్. కె. శ్రేణి, మద్రాస్

ప రి చ య ము

రవీంద్రుని తండ్రి ప్రియనాథమైత్ర. తల్లి ఉమాదేవి. 1896 సంవత్సరాన రంగపురంలో రవీంద్రనాథమైత్ర జననం. రవీంద్రుని జన్మించడంవల్ల, పీరిపేరు రవీంద్రనాథుడని పెట్టారు. రవీంద్రుడు చిన్నప్పటినుంచీ గొప్ప మేధావి. అక్షరాలు అన్నీ రాకముందే రామాయణం చేతబట్టి చదవటానికి మహా తంటాలు వడేవాడు. ఒక్కటే పచ్చినప్పుడు తల్లి సడిగి ఉచ్చారణ తెలుసుకొనేవాడు. ఒక్కసారి తెలుసుకొన్నది యిక మరచిపోయేవాడు కాదు - అంటే జ్ఞాపకశక్తి. ఆరోయేటనే ప్రాథమిక విద్య పూర్తిచేశాడు.

మిడిల్ స్కూలులో చదివేటప్పుడు రవీంద్రుని అన్న ప్రభావంబ్రునికి మరేరియూ వచ్చింది. చికిత్సకు కలకత్తా తీసుకొచ్చారు. తల్లితో పాటు రవీంద్రుడుకూడా కలకత్తా వచ్చాడు. కలకత్తా డాక్టరుల సలహా ప్రకారం గాలిమార్పుకు కుటుంబం అంతా దేవఘర్ వెళ్లింది. అక్కడ ఏడుమాసాలు ఉండవలసివచ్చింది. రవీంద్రుడు దేవఘర్ హైస్కూలులో చేరాడు. స్కూలు కొత్త. కోర్సు కొత్త. సమయం స్వల్పం. అయినా క్లాసులోకల్లా ఫస్టున ప్యాసయ్యాడు. రవీంద్రునితండ్రికి మాష్టర్లు పెట్టి చదువు చెప్పించటం అంటే ఎప్పుడూ ఇష్టం వుండేదికాదు. తానే స్వయంగా, తన పిల్లలకేకాక పొరుగు పిల్లలకుకూడా, చెబుతుండేవాడు. తండ్రి గుజం కొడుకుకూడా అల్పింది. అనేకమంది పిల్లలకు నిస్వార్థంగా చదువు చెప్పాడు.

దేవఘర్ ఛోటా నాగపూరులోని ఒక కొండప్రదేశం. అచ్చట ప్రకృతిదృశ్యాలు చాలా రమణీయంగా ఉంటవి. దేవఘర్ కు చుట్టూ సంథాలు మొదలైన ఆదిమజాతులవారు నివసిస్తూవుంటారు. అచ్చటనే బాలరవీంద్రునికి ప్రకృతితో పరిచయం అయింది. ఆదిమజాతుల సంపర్కంకూడా లభించింది. తన కర్మజీవితంలో చాలాభాగం రవీంద్రుడి యీ ఆదిమజాతుల సేవకే వినియోగించాడు.

దేవమర్తునుంచి తిరిగి రవీంద్రుడు సయ్యద్ పూర్ వచ్చాడు. ప్రకాశ వంద్రుడు యిక్కడే చనిపోయాడు. తర్వాత తండ్రి పెకెషన్ తీసుకుని ఫజల్ పూర్ వెళ్లాడు, రవీంద్రుడు అక్కడ హైస్కూలులో చేరాడు. అప్పుడే వంగవిభజన జరిగింది. విభజనకు విరుద్ధంగా దెంగాలులో అంతటా ఆందోళన జరిగింది. చాలరవీంద్రుడుకూడా చుట్టుపట్ల గ్రామా లలో యితరవిద్యార్థులను వెంటచెట్టుకొని సభలుచేసి, ఉపన్యాసాలు యిచ్చి, రాష్ట్రీయ గీతాలు పాచీ, తన కత్తవ్యం నేరచేర్చుకున్నాడు. అప్పుటినుండే రవీంద్రుని హృదయంలో సాహిత్యప్రేమా సమాజసేవా బీజాలు నాటుకుపోయినవి.

తల్లిపేరుతో రవీంద్రుడు యువకులచోసం 'ఉమా గ్రంథశాల' అని ఒక గ్రంథాలయం స్థాపించాడు. ఎప్పుడూ పుస్తకాలు చదువుతూ వుండే వాడు. అతని స్కూలు జీవితంలోనే మేఘదూర, కుమారసంభవం, భగవద్గీత, రవీంద్రనాథ టాటాకుగారి అనేది గ్రంథాలు చదివి చాటిలో చాలా భాగం కంటిపెరిచాడు. సంస్కృతంలో మంచి జ్ఞానంవుంది. ఒక పుస్తకం కూడా వ్రాచాడు. పీరికి ఇటాలియను ఫ్రెంచిభాషలలోకూడా ప్రవేశ మున్నది.

ఘట్టల్లూరులో మెట్రిక్యులేషన్ పాసయి రవీంద్రుడు కలకత్తా వచ్చాడు. 1917 లో ఉంగవాస్ కాలేజీనుంచి బి. ఏ. ఆసిచ్చు పాసయ్యాడు. చరీక్ష అయిని తరువాతనే హుందాలాదేహిని ఏవాహ మ్మోచాడు. 1918 లో రిండ్రి ఆకస్మాత్తుగా చనిపోయాడు. ద్యుర్య నసుయాన రిండ్రిదగ్గర లేనన్న ఊఖం రవీంద్రుని జీవిత మంతా వాధించింది. రిండ్రితో M. A., LL. B. చదువుచూనికీ కలకత్తా యూని వర్సిటీలో జాయిను అయ్యాడు. ప్రిలిమినరీ పాసయ్యాడు. ఫైనలు పూర్తి కాకముందే చదువుకు స్వస్తిచెప్పి అసహాయోగ ఆందోళనలో (1920) చూరాడు.

రవీంద్రుడు రంగభూతును కార్య క్షేత్రంగాపెట్టుకుని అనేక సంవత్స రాలు పనిచేశాడు. అప్పటికి రంగభూతుతో సంబంధం వదలి పది వన్నెందు సంవత్సరాలు అయింది. కాలేజీ నుంచి అప్పుడే వచ్చిన అనుభవంలేని యువకుడు. పెద్దలలో పేరులేదు. జేబులో డబ్బులేదు.

అయినా రవీంద్రుని సేవ, విద్యాసము, యువకులను వశపరచుతుంది. కొన్నాళ్ళ తరువాత రోకల్ పోరిటిక్స్ లోకూడా పాగొన్నాడు. చాలా కాలం లింగభూట మునిసిపల్ కౌన్సిలరుగా ఉన్నాడు.

రవీంద్రుడు విసుగూ విరామం ఎరగడు. కాంగ్రెసు ప్రచారం, విద్యా ర్థులకు విద్యా పనులు, సంఘ ఆత్మాచారానికి బలిఅయిన శ్రీలకు తోడ్పాటు, ఆదిమ జాతుల ఉన్నతికి ప్లానులు వేయటం, వారిలో సంఘీ భావం కలుగ జేయటం, హిందీ ప్రచారం, ఎప్పుడు చూచినా యావనుల లోనే చుగ్గువై ఉండేవాడు. చాలా రాష్ట్రకాలం సాహిత్య సేవకు విని యోగించాడు. అయినా వీరి లచన చూస్తే యింత ఎప్పుడు వ్రాయ గలి గాదా అని ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది.

రవీంద్రుని కర్మజీవితమంతా ఒక రుపానువలె గడిచింది. అతడు స్థాపకంగా ఎక్కడా పుండలేదు. లింగభూటలో కొన్నాళ్లు పనిచేసిన తరువాత ఆదిమ జాతుల సమస్య తలపెట్టాడు. లింగభూటునుంచి కాంక్రీట్ కేత్రం సంతాల్ పరిగజాటు మార్చాడు. అక్కడ సంతాల్, ఓరావ్ జాతులకు చాలా సేవ చేశాడు. వీరిలో చాలామంది మిషనరీలవల్ల క్రైస్తవులయ్యారు. రవీంద్రుడు వీరిలో చాలామందిని మరల హిందూ మతంలోకి మార్చాడు. దాళ్ళదాష 'కృష్' నేర్చుకున్నాడు. ఆ భాషలో ముగ్రంథంకాదా ఒకటి వ్రాయాలనుకున్నాడు. కాని వీరి కోరికను మృత్యువు సరిచేసేసియలేదు.

కలరిక్టర్ విద్యార్థిగా పుండున్నప్పుడు సుప్రసిద్ధ పంగనాటకకారుడు, స్వర్ణీయ ద్విజేంద్రలాల్ రామ్ గారితో పీరికి పరిచయం కలిగింది. రాయి గారు వీరి శ్రుతికి చూచి పీరిని చాలా ప్రోత్సహించాడు. ఆ రోజులలో పీరు లిపించిన హుస్సే, మొదలగు నాటకాలలో రాయిగారి ప్రభావం స్పష్టంగా లిన్నిపూపుంది.

లింగభూటలో పుండేటప్పుడే పీరు 'అనందబజారు' 'శనివారేరచిట్టీ' మొదలగు పత్రికలలో వ్రాస్తూవుండేవాడు. లింగభూట మునిసిపల్, డిస్ట్రిక్టుబోర్డు పనినికలప్పుడు లింగభూటునుండి 'చార్జ్' అనే పత్రికను కూడా ఒకదాన్ని నడిపారు.

రవీంద్రుని ప్రతిభ సర్వతోముఖమైనది. నవలలు, నాటకాలు, కవిత్వము, కథలు, వ్యంగ్యము, హాస్యము అన్నీ వ్రాశాడు; సాఫల్యం పొందాడు. వీరు వ్రాసిన నాటకాలన్నీ స్టేజీకి పనికివచ్చేవే. 'మానమయీ గరల్స్కూల్' అనే నాటకము టాకీగా కూడా తీశాడు. కలకత్తాలో ఈ ఫిల్మ్ పరుసగా 22 వారములు నడిచింది.

రవీంద్రుని రచనలో ఏదో ఒక విధమైన ఓజస్సు మనకు కనిపిస్తుంది. సాహిత్యసృష్టికి అవసరమైనవన్నీ వీరికి లభించినవి. ప్రకృతి పరిచయం, సాధారణ జనసంపర్కం, పల్లెటూళ్ళ అనుభవం వాగా కలిగింది. ఆదిమ జాతులతో పుంటంపల్ల ఆదిమ మానవుని— నాగరిక తాడంబరము పరుగని మానవుని—వాగా స్టడీచేయడానికి అవకాశం దొరికింది. నాగరికతా చృష్టితో చూస్తే ఆదిమ జాతులు ఇంకా జాతుల కంటే చాలా వెనుకపడి పుండవచ్చును. కాని మానవుడు-ప్రకృతి, సంబంధాన్ని గురించి చర్చించేవరకు ప్రపంచంలోని అన్ని జాతులకంటే ఆదిమ జాతులే అగ్రస్థానం వహిస్తవి.

రవీంద్రుడు రస పాత్రలతో లీనమైపోతాడు. పాత్రలను సృష్టించేటప్పుడు రసవ్యక్తిత్వాన్ని వాటిలో ఐక్యం చేస్తాడు. రస కథలు మిత్రులకు చదివి వినపించేటప్పుడు పాత్రల కష్టాలకు రళ్ళవెంట నీళ్లు తార్చేవాడట. పాత్రలతో ఓరికున్న యీ ఐక్యతే పాత్రల వ్యక్తిత్వానికి ప్రాణం పోస్తున్నది.

ఏసాహిత్యంలోనైనా నాకానీ, హాస్యరచనలలోని పాత్రలు చాలా కాలపాటి నికంగా పుంటవి. స్వాభావికత్వం పుండదు. రవీంద్రుని పాత్రలలో యీ దోషము బొత్తుగా లేదనడానికి ఏయిలేదు కాని చాలాభాగం సహజంగానే పుంటవి. అచ్చటచ్చట పాత్రల చిత్రణ మనలనుండే చేశాదా అన్నట్లు పుంటుంది. ఇదే రవీంద్రుని రచనాసాఫల్యానికి ప్రమాణము.

ప రా జ యం

గదికోసం తిరిగి తిరిగి విసిగి వేసారి ఆఖరికి వినయు దొక సాహసకార్యం చేసి కూర్చున్నాడు—అంటే గోకుల మిత్రగల్లిలో 13 నెంబరు ఇంటి మూడో అంతస్తు అద్దెకు తీసుకున్నాడు. ఇంటావిడ విధవ, తన ఏకైక పుత్రిక వాసంతితోపాటు రెండో అంతస్తులో కాపురముంటున్నది. కింద అంతస్తులో చిన్న చిన్న కుటుంబీకులు ఉంటున్నారు. ఆ అద్దెమీదవచ్చే ఆదాయంతో ఆ విధవావిడ దినాలు హాయిగా గడచిపోతున్నై.

మూడో అంతస్తుకూ మిగతాయెంటికో ఏమీ సంబంధంలేదు. కొయ్య మెట్లు పైనించి తిన్నగావచ్చి కిందఅంతస్తు దగ్గర కలిసిపోతున్నై. అందు చేతనే మూడోఅంతస్తు ఒక అపరిచిత యువకుడికి అద్దెకివ్వటానికి ఆ ముసలాని డేమీ సంజేహించలేదు. వాసంతి మొదట కొంచెం నసిగింది—కాని తల్లికి అడ్డురావటం, ఆమెకు మొదటిసంసీ అలవాటులేదు. అందుకనే ఈ విషయంలో ఆమె ఏమీ అగం చెయ్యలేదు. కాని ఒకమాటు మాత్రం— “మీ అద్దెతనితోచెప్ప, స్నేహితులందరినీ పిలుచుకొచ్చి రాత్రింబగళ్ళూ అల్లరి చెయ్యవద్దని” అని అనిమాసింది.

“నీదంతా చిత్రమే! మర్యాదస్తుల అబ్బాయి—” అన్నది తల్లి.

“ఇలాంటి మర్యాదస్తుల్ని చాలామందిని చూశాను. ఆ ఎనిమికో నెంబరు మెన్ దగ్గరికిపో—నూలుకు పోతుంటే అందులో వాళ్ళంతా నోరు తెరుచుకుని ఎట్లాచూస్తారో!— కొంతమంది ఈలలుకూడా వేస్తారు!”

ఈ ప్రత్యేక ప్రమాణానికి తల్లి సమాధాన మేమిచెప్పాలదు?

వాసంతికి పద్దాసుగో ఏడు. చక్కనిదని పొరుగు స్త్రీలలో ఖ్యాతికూడా ఉంది. బెంగాలీకుటుంబాల్లో ఇంత పెద్ద పిల్లకి పెళ్ళికాకుండా ఉండటం ఆశ్చర్యకరమైన విషయమే! దీనికి కారణాలు: ఒకటి, ఆ విధవానిచేత చుట్ట పక్కా లెక్కవమంది లేకపోవటంచేత పిల్ల పెద్దవపుతున్నదని రాత్రింబగళ్ళూ జ్ఞాపకం చేసేవాళ్ళుకూడా లేకపోయారు; రెండోది, ఆమె భర్త

సంస్కారి. బాల్యవివాహాలకి అతను పూర్తిగా వ్యతిరేకి! ఆమె తను నడుపుకో పోయినప్పటికీ చదువుకున్న భర్త ఆభిప్రాయమే తుచ తప్పకుండా నిజమని నమ్మింది. మాటల ధోరణిలో ఎవరన్నా కూతురువివాహాంశంగతి తెస్తే “వారు పదిపేదో ఏటిగాకా వివాహం చెయ్యనద్దన్నారు. నన్ను వారిమాట ఎలా తోసివెయ్య మంటావు? అనేది. అంచేతనే వాసంతి వివాహాంశంగతి ఆమె ఎదుట ఎవ్వరూ తెచ్చేవారు కారు—ఆమెకూ సుఖాభివృద్ధి తగ్గేది. వాసంతి ఇప్పుడు స్కూల్లో చదువుతోంది. తల్లి యింటిపనులు చూస్తూఉండేది. సాయంత్రం వాసంతి స్కూలునుంచి రాగానే ఇద్దరూ కూర్చుని పిచ్చా పోటీ మట్లాడుకునేవారు. ఇవీ వాళ్ళ నిత్యకృత్యాలు.

*

*

*

*

సాయంత్రం వినయుడు కాలేజీనుంచి తిరిగివచ్చేవరకు సోమూ డాబా మీద చిత్తుగాపడుకుని ఉన్నాడు. సోమూ అతని నోకరు. నోకరింటే సరిగ్గా వాడిని గౌరవించినట్లు కాదేమో; అనుచరుడు! వాడు చిన్నతనం నించి ఆటపాటల్లో సుఖ దుఃఖాల్లో వినయుడికి సహచరుడు. వినయుని తండ్రి ఒరిస్సా వెళ్ళినప్పుడు సోమూ దొరికాడు. దిక్కులేనివాడనే ఉద్దేశంతో ఆయన వాణ్ణి వెంట తీసుకొచ్చాడు. ఆప్పటినుంచి వాడు ఆయన ఆశ్రయంలోనే పెరిగాడు. కాని వినయుణ్ణి వదిలి ఒక్కనిముషం ఉండే వాడుకాదు. అందుకేనే వినయుడు కలకత్తా వచ్చేటప్పుడు గత్యంతరంలేక సోమూను వెంటబెట్టుకు రాకలసివచ్చింది. వినయుడి తల్లికూడా సోమూను కొడుకువెంట పంపి నిర్భయంగా వెళ్ళింది.

సోమూ కర్ణమూసుకు వెళ్ళేకొద్దీ పండుకోటంచూసి వినయుడు—“ఏమొచ్చిందోయ్ నీకు?” అని అడిగాడు.

“ఏముంది రావటానికి! ఈ రాత్రికి తిండి ఎట్లాగా అని ఆలోచిస్తున్నా!”

“ఇదేగదా!—ఇక్కడ హోటలేమా?”

“ఎందుకుండదూ? అక్కడ గాడివాలాలే తింటూఉంటారు.”

“నువ్వుపోయి చూడవోయి, మంచిహోటలు తప్పకుండా ఉంటుంది.

కాలేజీకి దగ్గర్లో హోటల్ లేకపోతే జరుగుతుందా?”

“ఎందుకు జరుగదు? అంతా నీ మాదిరి కష్టమూసుకుని ఇళ్ళదైకి తీసుకోరు. వాళ్ళకే తెలివితేటలున్నై. ఇక కాలేజీ ద్వారంబావా? ఎందుకు ద్వారంబావా. మూడుమైలుంటే!”

“ఇతే ఇక ఉపాయం?”

“ఒక్కటే ఉంది, నూనెపూరీలు మింగటం!”

“అది నా వల్లకాదు, సోమూ! నువ్వొక్కోపనిచేయ్యి. కింకిరిపోయి ఒక మాటు ఇంటావిట్టి పిలుచుకురా.”

లెండుమాడు నిమిషాల్లో సోమూ బాలీసుకుటుంబున్న వాసంతిత్లి దగ్గరకొచ్చి నిలబడ్డాడు. వాసంతి కిటికీ ద్వారా కుర్చీలో కూర్చుని హిస్టరీ చదివుతుండేది. సోమూను చూడగానే — “ఏం కావాలి?” అని అడిగింది.

“బాబయ్యగారు—ఇంటావిట్టి పిలుచుకురమ్మన్నారు—”

“ఇంటావిడా! ఇక్కడ ఇంటావిడ గింటావిడ ఎవ్వరూలేరు. ఇది మర్యాదస్తుల యిల్లం—” అని ఇంకేమేమో అసబోతూవుండగా తల్లి అడ్డు వచ్చి అన్నది— “అయినా కేం కావాలి?”

వాసంతిముఖం చూసి సోమూ యపడి—“నాకు తెలియదు” అన్నాడు.

“ఏం కావాలో అడిగిరా” అన్నది వాసంతి తల్లి.

వాసంతి కుర్చీలోనుంచి లేచి “వద్దమ్మా నేనే అతని దగ్గరికి పోతున్నాను! మర్యాదస్తుల్ని ఎలా పిలిచాలో నేనుపోయి నేర్పివస్తాను.” అని తల్లి అనుమతికూడా ఎదురు చూడకుండా తుపాసులాగా ఇంట్లోనుంచి వెళ్ళి పోయింది.

తిరిగి తిరిగి అలిసివచ్చిన విషయం మేడమిద ఈజీ ఘెరులో పండుకుని ఇంటావిడకోసం ఎదురు చూస్తున్నాడు. హఠాత్తుగా అతనికి ధన ధన కార్యచప్పుడు విసపడింది—తలఎత్తి చూశాడు. నడికారు ఇంటావిడకి ఒడులు చక్కిన కిక్కిరి ఎడట నిలుచుని ఉంది. ఆమె నెకనీ నే నగం చచ్చి సోమూ! విషయం అంతుబట్టక “ఎవరికోసం వచ్చారు?” అని అడిగాడు విషయం.

“మీకోసమే!” అన్నది వాసంతి కటుస్వరంతో.

“ఎందుకూ?”

“మీరు పిలిచిం దెవర్ని?”

“ఇంటావిణ్ణి!”

“ఇంటావిడకి బదులు నే నొచ్చాను. అపరిచితుల ఎదటకొచ్చే అలవాటామెకి లేదు. అదీ కాక ఇళ్ళదెకివ్వటం మావృత్తికాదు. ఇంతెల్లు మా కవసరం లేదు కనకనే ఎవరికిన్నా ఇస్తూ ఉంటాము.”

“నేను పొరబడ్డాను, క్షమించండి. మాకు తిండి తిప్పలూ సరిగ్గా—”

“దానికి మేము బాధ్యులం కాము! మీరేమనుకున్నారో యిది హోటలు కాదు—” అని వాసంతి తక్కువ అగిపోయి వినయం ముఖంవేళు చూసింది. ప్రశాంతంగా ఉన్న పెండుకళ్లు రెప్పవల్చుకుండా ఆమెవంకనే చూస్తున్నై. వాటిలో కోపంగానీ, విరక్తిగానీ ఏమీ గోచరించలేదు.

“ఏలే మమ్మల్ని ఏం చెయ్యమంటారు?” అన్నాడు వినయం మెల్లగా. ఈ ప్రశ్నలో ఎంత నిర్భరత్వ ముందో వాసంతి మామూలు స్థితిలో ఉన్నట్లు యితే తెలుసుకునేది. కాని, అకారణ క్రోధం వల్ల ఆమె మనస్సు విహత్తమయింది. ఆమె కటుస్వరంతో — “మీ యిష్టమొచ్చింది చేసుకోండి ఊక ‘ఇంటావిడ’ ‘ఇంటావిడ’ అని మా అమ్మని అవమానించకండి—” అని గబగబ మెట్టు దిగిపోయింది.

ఇక ఈమె ఎవరో గ్రహించటం వినయం కంత కష్ట మనిపించలేదు. కాని ఈమె కోపానికి కారణ మేమిటో తెలియక పోవటంవల్ల వినయంకి కుతూహలం మాత్రం కలిగింది. వాసంతి వెళ్ళిపోగానే “సోమూ! చూశావటోయ్ లక్షణాలు!” అన్నాడు.

“అహ్మయ్యో! ఇప్పుడే యిలావుంది. కొన్నాళ్లు పోతే వామి తల్లిని దూరంగా ఉండమనమా?” అన్నాడు సోమూ. వామి తల్లిది వినయంకి ఊరే! ఆమెనోటికి ఆ వూళ్లో అంతా వెరుస్తారు. సోమూకు ఆ మనిషింటే తగని భయం!

ఆపదలోకూడా మతి చలించని వ్యక్తులు కొందరుంటారు. వినయం

ఆ రకంవాడే. వాసంతి కటువాక్యాలకు అతను మొదట కొంత నిరుత్సాహ పడ్డా, వెంటనే అతను తనమార్గం స్థిరపరుచుకున్నాడు. మర్నాడు యజమానీ, నాకరూ కూర్చుని ఆలోచించుకుని, ఒక స్టా, వంటసామగ్రి, పాత్రలూ అవీ కొని తెచ్చారు. విజయుడు స్టా వెలిగించాడు. సోమూ ఉత్సాహంతో వంట ప్రారంభించాడు. తయారైన వంట కాలు చుహా అద్భుతంగా ఉన్నాయి. కూరలో ఉప్పు వెయ్యటం మర్చిపోయాడు. పులుసు ఇంగువవాసన వస్తోంది. అన్నం సగం బియ్యం, సగం సంకటి!—ఈ చిత్రమైన వ్యంజనాలనే ఇద్దరూ కళ్ళుమూసుకు మింగారు.

“చూడు సోమూ! మనకి బాగా వంట చెయ్యటం తెలియదు. రేపు పాక శాస్త్ర మొకటి కొనుక్కొస్తాను” అన్నాడు వినయుడు భోంచేసినాక.

“ఏమిటది?”

“ఒక పుస్తకం. వం బెలా చెయ్యలో అందులో రాసి ఉంటుంది.”

“ఓ, ఇంకేం, తీసుకురండి, మీరు చదివిచెప్పితే నేను వండేస్తాను.”

నిరర్థానికి వచ్చినాక పని మొదలుపెట్టటాని కేమి ఆలస్యమవుతుంది? సాయంత్రం కాలేజీనించి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు వినయుడు పాక శాస్త్ర మొకటి కొని తెచ్చాడు. ఆ రాత్రే పుస్తకంలో చెప్పినప్రకారం వంట మొదలు పెట్టారు!—తింటానికి కూర్చుంటే ఉదయంకంటే అధ్వాన్నంగా ఉంది. ఒకటి నోటపెట్టటానికి పనికిరాలేదు.

“పెద్ద పొరబాటు పడ్డామాయ్ సోమూ! త్రాసు కొనటం మర్చి పోయాను. మసాలా సరిగాతూచి వెయ్యకపోవటంమూలానే యిలా అయిందనుకుంటాను. ఏమంటావ్?” అన్నాడు.

తనచేతగానితనం అంతా త్రాసుమీద పడటంచూసి సోమూకి ఛైర్యం వచ్చింది.—“నిజమే! మసాలాతూచివేస్తే వంట కాలింకా బాగా ఉండొచ్చు,” అన్నాడు సోమూ.

*

*

*

అలాటి సాయంకాలం వినయుడితో చిత్రంగా పరిచయం అయినప్పటినించీ వాసంతి ఒక్కవిషయాన్ని గురించే ఆలోచిస్తున్నది—ఇన్ని కటువాక్యాలు

నోరు మెదపకుండా ఒక పురుషుడెలా సహించాడు, అని! వాసంతి ప్రత్యుత్తరాన్ని అడించే విషయమిదిగ్గరికి పోయింది. ఒక కాలేజీవిద్యార్థి తాననే మాటలన్నీ పడతాడనీ, ఒక్క మాటకూడా జవాబు చెప్పడనీ ఆమె ఊహించుకొన్నా లేదు. వాసంతి అక్కడనించీ వచ్చినప్పటినించీ ఈ సంగతే అనుకొంటోంది. ఆమె తన మనస్సులో తన ఇంట్లో అద్దెమన్న వాళ్లస్వభావాన్ని ఒకనిధంగా చిత్రించుకుంది. కాని విషయమిది చూశాక ఆకల్పనకీ ఈ వాస్తవానికీ ఏమీ సాదృశ్యం లేకపోయింది. రాత్రి మాటల సందర్భంలో వాసంతి విషయమిది భోజనసంగతి తల్లిదగ్గర తెచ్చింది. తల్లి — “హాపం! మన ఇంట్లో ఉంటున్నప్పుడు మంచి చెడ్డా మనం చూడొద్దూ? సహాయం చేసే దేమిలేక పోయినా సలహా అన్నా ఇవ్వాలిగా. నైగా ఆ అబ్బాయి అల్లరిచిల్లరివాడిగా కనిపించటం లేదు. మనలో చాలా మర్యాదగా ప్రవర్తిస్తున్నాడు. అలాంటివాడి యోగక్షేమాలు విచారించకపోవటం మనది అన్యాయం కాదా!” అన్నది.

తల్లిమాటలో సత్యాన్ని వాసంతి కాదనలేకపోయింది. అందుకనే ఇవ్వాలి ఉదయం ఆమె అద్దెవాళ్ళ యోగక్షేమాలు కనుక్కోవాలని బయలుదేరుతూ ఉండగా వాళ్ళ పెళ్లయిదకే సోమూ ఎదురువచ్చాడు. ఇది అద్దెవాళ్లు వచ్చేపోయే దోహదాదు. సోమూ ఎక్కడికీ పోతున్నాడో తెలుసుకోవాలనే కుతూహలం కలిగి వాసంతి — “ఎక్కడికి కిటు?” అని అడిగింది.

మొదటి పరిచయమిదిచే సోమూకు వాసంతి అంటే భయం! అనాటి సంగతి వాడింకా మర్చిపోలేదు. గాభరాపడి “అమ్మగారిదగ్గరికి” అన్నాడు.

వాసంతి సోమూముఖం తేరిపారచూచి “నా, నావెంట” అంది.

వంట ప్రయత్నాలు చేస్తున్న తల్లిదగ్గరికి వాసంతి సోమూను వెంటబెట్టుకొచ్చింది. “మీకు భోజనాలు సరిగ్గా అమరుతున్నాయా?” అని అడిగింది వాసంతితల్లి.

“ఉహూ, అందుకనే మీ దగ్గరకొచ్చా” నన్నాడు సోమూ.

“ఏమిటా ఇబ్బందులు?”

“ఏమీ లేవు. వండినపదార్థాలే బాగుండటం లేదు. అందుకిని త్రాసు కోసం వచ్చాను.” త్రాసుకూ వంటకూ సంబంధమేమిటో తెల్లకూతుళ్ళకర్థం కాలేదు. ఇద్దరూ సోమూ ముఖంవంకి చూడసాగారు.

“బాబయ్యగారు పుస్తక మొకటి కొనుక్కొచ్చారు. నేనా పుస్తకం చూసే వంట చేస్తున్నాను. మసాలా తూనికప్రకారం వెయ్యిపోవడంవల్ల వంట బాగా ఉండలేదని బాబయ్యగారి నమ్మకం. అందుకి నే ఉదయం వారు త్రాసు తేవటానికి బజారుకు పోయారు. వారోచ్చేవరకు ఆలస్యమవు తుండేమో, అలా అయితే కాలేజీకి వేళ మిగిలిపోతుందని మీ త్రాసుకోసం వచ్చాను. ఇస్తే—” వాసంతి చాలా కిష్టంమీద యితరరకూ పెదాలు బిగబట్టుకుంది. కానీ ఇక ఆగలేక పకపకా నవ్వింది. తల్లి కూతురు ‘పకపక’ నేమీ వినిపించుకోకుండా ప్రేమ ఉట్టిపడే స్వరంతో—“త్రాసుతోతూచి వండితే వంటకాలు బాగుంటాయా? వంట నేర్చుకోవాలి. మీలో ఎవరికీ వంట చేత కాదనుకుంటాను” అన్నది.

వాసంతి నవ్వుచూసి సోమూ సగం చచ్చాడు. కాని తల్లిప్రేమని చూసే వరకి అతనికి కొంచెం ధైర్యం వచ్చింది : “నాకు చాతపుగాని బాబయ్యకి చాతకాదు” అన్నాడు. వాసంతి మళ్ళీ నవ్వింది. వంట చేసేందుకు త్రాసు నువయోగించే వాళ్ళ పాకివిద్యా ప్రావీణ్యత ఎంత వరకుంటుందో ఆమె ఆకం చేసుకుంది. ఐనా అతని పాకివిద్యాభిమానం చూసి ఆమె నవ్వు నాళుకో లేకపోయింది. వెలవెల పోతున్న సోమూ ముఖంవంక చూసి వాసంతి తిల్లి—“ఇనుగో, మీకేమీ ఆక్షేపణ లేకపోతే ఒకరోజున వచ్చి మీకు వంటచే న్యటం నేర్పిపోతాను” అన్నది.

సోమూ మహా ఉత్సాహంతో అన్నాడు : “అలాగే చెయ్యండి ఆమ్మ గారూ! బతికిపోతాం. బాబయ్యగారూ—”

వాసంతి హఠాత్తుగా మధ్యనే ఆడి—“వద్దమ్మా! మరె కెందు కా యాతన! నేను త్రాసు తెచ్చి యిస్తాను” అని లోపలికి వెళ్ళింది. ఈ అపరి చితులతో సంబంధం పెట్టుకోవాలనే కోర్కె వాసంతికి బొత్తిగాలేదు. అది కాక అయాచితంగా తల్లిపోయి ఒకరికి వండి పెట్టటం ఆమె కన లిప్తం

లేదు. వినయు దొచ్చి అడిగితే అవో విధం—కాని నాకరుమాట విని—ఛీ!

ఒకవైపున మిథ్య ఆత్మాభిమానం. రెండో వైపున వాత్సల్యం, స్నేహం. వీటి రెంటికి యుద్ధమారంభమైంది. కొన్నాళ్ళవాకా వాసంతి నూలుకు నెలపులు. మధ్యాహ్నం ఏమీ తోచక తల్లి గుడ్డలు కుట్టుతూ ఉంటే వాసంతి అక్కడికి పోయి కూర్చుంది—“ఏమే సంతీ! వాళ్ళకి వండిపెడితే నీదేం పోయిందే?” అని అడిగింది తల్లి.

“పోయే దేముంది? అసలు నువ్వు వాళ్ళకి వండిపెట్టటానికి ఎందుకు పోవాలో చెప్పు? వాళ్లు నీ దగ్గర కొచ్చి ఏమన్నా బతిమాలారా?”

“మర్యాదస్తుల అబ్బాయి నీ దగ్గరకొచ్చి నోరుతెరిచి అడుగుతాడా? వాళ్ళ నాకిరడిగిందే ఘనం! పాపం, వాళ్ళు భోజనాని కెంత యిబ్బంది పడుతున్నారో ఆలోచించు. త్రాసుతో తూచి వంటచేస్తే పదార్థాలు నోట్లో పెట్టుకోటానికి పనికివస్తాయా?” అని తల్లి నిట్టూర్చింది.

వాసంతి మాట్లాడలేదు. త్రాసు తలుపుకు వచ్చినప్పుడెల్లా ఆమెకి నవ్వాగేది కాదు. కాని ఈసారిమాత్రం నవ్వలేకపోయింది. జుట్టుముడి సర్దు కుంటూ ఇంకోగదిలోకి వెళ్ళిపోయింది.

మధ్యాహ్నం పన్నెండుగంటలకు వినయుడు బజారునించి వచ్చాడు. కాని త్రాసు తేలేదు. పెరియరు కుక్కపిల్లను తెచ్చాడు. తెల్లగాముద్దుగా ఉంది పిల్ల. ఉంగరాలు తిరిగిన బొచ్చు; నల్లటి కళ్ళూ. వినయుడు బజారు కళ్ళూ దోవలో కనిపిస్తే యాభైరూపాయలుపెట్టి కొనుక్కొన్నాడు. కుక్కలంటే అతనికి చాలాప్రేమ—వాళ్ళింటిదగ్గరకూడా గుంపెడు కుక్కలున్నై. కుక్కపిల్లని చూసి సోమూ చాల సంతోషించాడు—దాన్ని ఎత్తుకున్నాడు. ముదులాడాడు.

“త్రాసెక్కడ దొరికిందోయ్” అన్నాడు వినయుడు త్రాసుమాసి.

“అమ్మాయి గా రిచ్చారు” అన్నాడు సోమూ.

అమ్మాయి ఎవరో వినయుడికర్థం కాలేదు. “ఎవరి సంగతోయ్ నువ్వు చెప్పేది?” అన్నాడు.

“అప్పుడే మర్చిపోయారూ? ఆవాళొచ్చి మిమ్మల్ని దబాయించి

పోలా?"

“ఓ! ఆవిడా! అక్కడి కెందుకు పోయావ్? ఆ ఆమ్మాయికి మనల్ని చూస్తే కళ్ళల్లో కారం వెట్టుకున్నట్టు ఉంటుంది. మనమేం పిపంపోతామో ఆమెకి!”

ఈ మాట లనవలసిన అవసరంలేదు వినయండికి. ఏదో ఆశేశంలా నోరు జారాడు. కాని ఈ మాటలు ఇంకో హృదయంలో ఎంత విప్లవం కేపినవో వినయండికి తెలిసే మాగ్గలేదు. వాసంతి తల్లిమాటలు విని పశ్చాత్తాపపడి, ఆభిప్రాయం మార్చుకుని అద్దెకొచ్చివాళ్లకు భోజన సౌకర్యాలెలా ఉన్నాయో చూద్దామని నైకి వస్తూవుండగా పై మాటలు ఆమెనెవని పడ్డయ్య. తన్నుగురించి వాళ్ళిలా ఆభిప్రాయ పడతారని ఆమె కలలోనైనా అనుకోలేదు. ఆశ్చర్యంతో వెనక్కు తిరిగింది!

కళ్ళల్లో కారం వెట్టుకున్నట్టు ఉంటుందట!—ఈ మాట ఆమె మర్చి పోలేకుండా ఉంది. ఎందుకిలా ఉండటం? తనేం దుర్మార్గంగా ప్రవర్తించింది? ఆవాళసంగతా? ఆందులో తన తప్పుమంది? తను అబద్ధమేమన్నా అన్నదా?—సరే, కానీ! అత నెలా అనుకుంటే నుర్రించింది! ఇవ్వాలనిచీ అతన్ని చూస్తే నిజంగా కళ్ళల్లో కారం వెట్టుకున్నట్టే ఉంటుంది తనకు! అత నెలా భావించుకుంటే తనకేం లెట్టా!

ఆనాటిసాయంత్రం, ముఖ్యంగా వినయస్థి హీనపర్చాలనే ఉద్దేశంతోటే, వాసంతి మిడమిదికి పచారు చెయ్యటానికి పోయింది.

అద్దెవాళ్ళొచ్చాక యింతవర కామె వైకి పోలేదు. ఆమె అదే దృఢ సంకల్పంతో పిట్టగోడ పట్టుకుని నిలబడ్డది. గదితలుపు తెరిచిఉంది. వినయండు పక్కమీద పండుకుని సితార్ వాయిస్తున్నాడు. ప్రపంచంలోని తదితర వాద్యయంత్రాలన్నీ నిగ్గడ్డొచ్చేసి అత నీ యంత్రాన్నే సాధన చేశాడు. వాయిద్యం కిమ్మగాఉంది. వాసంతి దిగిపోవాలనుకుంది, కాని భైరవిరాగం ఆమె కాళ్ళని కట్టివేసింది, వినా ఆమె తన బలహీనతను బైట పడనిస్తుందా! వాద్యం విననట్టు రోడ్డుమీదకు వంగి చూస్తోంది! ఎంతసేపని అలా చూడగలు?.....హఠాత్తుగా ఆమె పొదాలకేదో మెత్తటిస్పర్శ

తగిలింపి. తిరిగిచూసింది. కుక్కపిల్ల! ఆమెకాలు నాకుతోంది. వాసంతి తనకు తెలియకుండానే ఆ పిల్లను ఎత్తుకుంది. ముద్దాడింది, హృదయానికి కలిపించుకుంది! ఎంతచక్కనిపిల్ల! మాంబిళ్లు, చిన్ని మొహం, తెల్లటిపళ్లు!... ఎవరిదో కాళ్ళచప్పుడు. తలెత్తిచూసింది. రెండు మూడుబాలదూగంలో వినియుడు! వాసంతి మొహం సిగ్గుతోనూ కోపంతోనూ ఎర్రబడింది. తను ఇక్కడికెందుకు వచ్చిందో? వినియుణ్ణి హీనపర్చటానికి! చేసిందేమిటి? అతని కుక్కపిల్లని ముద్దాడింది! వినియుడి దృష్టిలో తనివ్వడేమయింది?—ః! ఈ అసాధాని కింతా మూలం ఈ కుక్కపిల్లే! దీనిమూలానే తనకు తలవంపు లొచ్చినై!—వాసంతి తన కోపమంతా కుక్కపిల్లవూద చూపింది—చేతు లోదాన్ని బానిసించింది! అభిమానంతో కిందికి నడిచింది! వినియుడు 'కుక్కా' మంటున్న కుక్కపిల్లనంక చూడలేదు. వాసంతివంటి నే చూస్తు న్నాడు. ఆమె దిగిపోయాక కుక్కపిల్లని తీసుకుని ఎదిలోకి వచ్చాడు.

*

*

*

వినియుడు మాంచి సమస్యలో పడ్డాడు. ఇవ్వారో కాలేజీకి నాగావెట్టి కుక్కలో పండుకొని ఆలోచనలో పడ్డాడు. సామా చాపవూద పంక కొని గుర్రు పెడతున్నాడు. జో (కుక్క) ఇంట్లోలేదు. నిశ్శబ్దంగాఉంది మధ్యాహ్నం. దూరాన కనిపిస్తున్న మేడలు మూర్తిభంగించిన గాంభీర్యమా అన్నటున్నాయి. ఆకాశపు ఒడిలో హ్లాంహమానపు మేఘగుండలు అల్లరి పిల్లలమాదిరి పరుగుతెడుతున్నాయి. వినియుడు క్లటవైవే చూస్తున్నాడు.

“మీరు మమ్మల్ని ఇంట్లో ఉండనివ్వరా?”

పచ్చిగాయంవూద ఏ నా లెగిలితే డెబ్బతిన్న వ్యక్తి ఎలా ఎగిరిపడ తాడో వినియుడుకూడా అలానేఅయి—“నాకేనా చెప్పేసి?” అన్నాడు.

“అ—మీకు తెలియదా?”

ఏం జరిగి ఉంటుందబ్బా అని వినియుడు ఆశ్చర్యపోయాడు. వాసంతి అత సడగటానికికూడా అనకాశ మివ్వకుండా కిటుస్వంతో అంది:— “నిన్న ఏకాకి. మా అమ్మ గంగకూడా ముట్టలేదు. ఇవ్వారో రెండు మెతు కులు తిండామని కూర్చుండే మీ కుక్కవచ్చి పళ్లెంలో మూత పెట్టింది.

అతుపుచేసుకోలేనివాళ్లు కుక్కల్ని పెంచటమెందుకు? ఊళ్లో వాళ్ళని వేధించటం మెందుకు?" ఈ మాటని వాసంతి కొంచెంచూడం పోయి, మళ్ళీ ఏనుసుకుందో వెనక్కు తిరిగింది. కాని ఏమీ మాట్లాడలేదు. విషయం తనవైపు చూస్తూ ఉండటం, ఆతనికి శృంగారం నీరు తీరడం, ఆమె చూసింది. ఆశ్చర్యంవేసి మెల్లగా కిందికి వెళ్ళింది.

ఏమిటి తను అని వచ్చింది? ఇలా కటువుగా మాట్లాడాలనే ఉద్దేశంతో తను వెళ్ళిందా? జరిగినంతటి చెప్పి కుక్కయజమానిని మోచుకున్నామనుకుంది. కాని తనెందుకిలా తూలింది? పాపం యిందులో ఆతని తప్పేముంది? ఆతనేమన్నా కుక్కకి నేర్పి పంపాడా?...ఇలా ఆలోచించినకొద్దీ ఆమెమీద ఆమెకే అసహ్యం వేసింది! పోనీ క్షమాపణ కోరితే...! అంతకంటే సిగ్గు చేటేముంది! పోనీ జరిగిందేమో జరిగింది. ఇకముందునించి బాగుగా నడుచుకుంటుంది.

కానీమైనాక సోమూహచ్చి వాసంతితల్లితో—“మా బాబయ్య మిమ్మల్ని చూడాలనుకుంటున్నాడు” అన్నాడు.

“పద వస్తున్నాను” అని ఆమె చేతులో పని వదిలి లేచినుంచునేవరకు సోమూ “బాబయ్యగారే ఇక్కడికొస్తారట! మిమ్మల్ని కనుక్కు రమ్మ న్నారు” అన్నాడు.

విషయం తన దగ్గరకొచ్చి చూసి పోయేటంత జరూరు పనేమిటో ఆమె నిర్ణయించుకోలేకపోయింది—“ఇక్కడికి రావటానికికూడా నన్నడగాలా నాయనా! నాకు అబ్బాయి లాటివాడు. ఆతనిష్ట మొచ్చినప్పుడు రమ్మను” అంది.

విషయం రాగానే ఆమె పీటమీదనించి లేచి “రా, నాయనా! కూర్చో” అంది.

ఆమె స్నేహపూరిత కింకరస్వరంలో లేకమాత్రం విగ్రహిస్తేదు. విషయం సమాధిమీద కూర్చున్నాడు. ఎంత ప్రయత్నించినా తినెందుకొచ్చిందీ చెప్ప లేకపోయాడు. ముసలమ్మ ఆతని పడుతున్న బాధ గ్రహించింది. “మీకు భోజనం లభి సరిగ్గా అమరుతున్నావా, నాయనా!” అంది.

“అ!” అన్నాడు వినయము కుప్తంగా.

“మరేమీ ఇబ్బందులేవు గదా?”

వినయము దానికి జవాబివ్వకుండా—“మా కుక్కపిల్ల—”

ముసలమ్మ మాట పూర్తికానివ్వకుండానే—“చాలా బాగుంది. ఎక్కడ తెచ్చావు నాయనా?” అంది.

“కొన్నాను. అది మీ విస్తలో మూతి నెట్టిందని తెలిసి నేను చాలా కష్టపడ్డాను.”

“ఎవరు చెప్పారు? వాసంతేననుకుంటా! అదేముంది నాయనా! నోరు లేంది! నా కన్నలు భంజిలో బాగాలేదు. లేకపోతే నేనే వచ్చేదాన్ని—ఈ భాగ్యానికేనా యితరమూ మొచ్చావు?”

వినయము జవాబు చెప్పటానికి మాటదొరక్క తన్నుకుంటున్నాడు. ముసలమ్మ చెప్పవాల్సినదా ఆతనివంకే చూస్తూఉంది. వినయము “మళ్ళీ వస్తా” అంటూ నెమ్మదిగా లేచాడు.

“అప్పుడప్పుడు వస్తూఉండు నాయనా! ఇది మీ ఇల్లైననుకో. సరేగాని, మీ అమ్మ ఉందా?”

“అ!” అన్నాడు వినయము. ఆతనికి ఆమె మాటలో మాత్రమేమి కనిపించింది. తల్లి పిలిచినటుగా ఉంది.

“ఆమెకూడా నా యీడునే కదూ?”

ఆమె ఈ విధంగా ఊహించేటందుకు ఆధారం లేమున్నా యో వినయముడికి అంతుపట్టలేదు. ఇంకా “అ!” అని “మళ్ళీ వస్తా” అంటూ నెలవు తీసుకుని బైటపడ్డాడు.

*

*

*

ఎప్పుడూ కుట్రసాగా ఉండే వ్యక్తికూడా ఏదన్నా సుత్ తగిలితే గంభీరమౌతాడు. ఇప్పుడు వాసంతికూడా అలాగే వుంది. కొన్నాళ్ళనించీ ఆమెలో ఈ మార్పుని తల్లి గ్రహిస్తూనే ఉంది. ఒకనాడామె కూతురితో “నువ్వుక న్ముఖికపోయి లాభంలేదు. ఇంట్లోవుండే చదువుకో!” అంది.

ఈ మాట వాసంతికి వెల్లరైతించింది. తల్లిమీద ఎగిరిపడింది. అప్పటినుంచీ తల్లికూడా కుమార్తె చదువుసంతతి మళ్ళీ ఎత్తలేదు. అసలు వాసంతిది చికాకుస్వభావం కాదు. ఇప్పుడామెకు ప్రతిమాటకీ కోపమొస్తున్నది. దీనికి కారణ మేమిటో తెలియక తల్లి భయపడ్డవికూడా!

ఆ రోజున వాసంతి బండి దిగి మెట్లమీద ఆడుగుపెట్టిందో లేదో 'జో' వచ్చి చీర పట్టుకుంది. మిద్దెమీది గుటునతర్వాత మళ్ళీ కుక్కపిల్లి కనిపించ లేదు. అనేక కారణాలవల్ల ఆమెకు 'జో' అంటే తగనికోపం! ఇవ్వాలి అది ఆ పని చేయగానే ఆమె కోపం అపుకోలేక పోయింది. చేతిలో హిస్టరీ పుస్తకాన్ని దాని తలక గురిమాసి విసిరింది. ముద్దుకు బగులు దెబ్బతగిలే వరకు సాపమని 'కంయూ'వని ఏడుస్తూ మూడో అంతస్తుకు పరిగెత్తింది. ఇది చూసి తల్లి—“ఎందుకూ దాన్ని కొట్టావు?” అన్నది. “నాయిమ్మ” అన్నది వాసంతి బిగ్గరగా. ఈ మాట మూడో అంతస్తుమీదఉన్న విషయం కూడా విన్నాడు. అలాప్పుడే కాలేజీనించి వచ్చి మిద్దెమీద పచారుచేస్తున్నాడు. హఠాత్తుగా 'జో' అరుపు విని కిందికి చూశాడు. వాసంతి కని పించింది. వాసంతికూడా నైకి చూసింది ఎవరన్నా ఉన్నారా అని! విషయం కనిపడ్డాడు, తన వంక బాలిగా చూస్తూ. ఆమె ముఖం తిప్పుకుని వెనకిట్టి మాదిరిగానే బిగ్గరగా అంది:—“పాగరుబోతుకుక్క! నీ అంటున్నా చంక నెక్కుస్తుంది!” ఈ మాట పడవలినవాళ్ళ చెవిని పడింది. ఆమె ఉద్దేశం నెనవేరింది. కాని అతను మాత్రం ఎదురు మట్లాడలేదు.

వాసంతిప్రవర్తన విషయానికి ఆశ్చర్యమేకాదు నిరక్తికూడా కలిగించింది. అతనికి కుక్కపిల్లమీద చాలా ప్రేమ. దాన్ని ఆవిధంగా అన్యాయంగా దండించటం అతనికి కష్టం కలిగించింది. ఎవరితోనూ తగవు పెట్టుకోటం అతని స్వభావం కాదు. అంచేతనే మట్లాడలేదు. అతనికి జోమీద చాలా కోప మొచ్చింది. సోమూ వచ్చేవరకు దానినేం విచారించి తీర్పు అమలు పరుస్తున్నాడు.

“ఎందుకు దాన్ని కొడుతున్నారు?” అన్నాడు సోమూ.

“అది కింది కెళ్ళట మెండుకు?”

కింది కళ్ళటం ఎంత పెద్దనేరమో సోమూ కలా తెలుసుంది ?

అనాటినించీ వినయుడుకూడా కొంచెం గంభీరంగా ఉండటం మొదలు పెట్టాడు. ఈ సంగతి వానతి ప్రహించింది. అతనిది గంభీరస్వభావం కాదని ఈ కొద్దిపాటుచూచినకే ఆమె ప్రహించింది.

*

*

*

బ్రాహ్మణ విషయుడు వార్తాపత్రిక చదివి అవతల పెట్టుగానే సోమూ “బాబయ్యా, తీర్మానికి పోదాం, పద” అన్నాడు.

“ఏం తీర్మానం, ఈ చరికాలంలో” అన్నాడు విషయుడు నవ్వుతూ.

“గంగాసాగరానికి బయ్య! దగ్గరేగా.”

సోమూ అసలు సంగతి బైటపెట్టాడు. అతని పూర్వ స్నేహితుడు శ్రీరాంమోదీ ఈ తీర్మానత్రకోసం కలకత్తా వచ్చాడట, సోమూనికూడా వెంట తీసుకెళ్లాని అతని ఉద్దేశమట, వెళ్లటానికి తనుకూడా యిష్టపడ్డాడట! కాని, బాబయ్యాగారికి ఉండితిప్పలకు ఇబ్బందిపడతారని సందేహిస్తున్నాడట. బాబయ్యాగారు బయలుదేరలేమాత్రం తను దూకటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడట.

విషయుడు సోమూ మాటలన్నీ విని—“నేను రావటం పడదు, సోమూ! పరీక్షకి కీజు కట్టాలి. నువ్వు పోయిరా” అన్నాడు.

“మిమ్మల్ని వొంటరిగా వదిలి నే నెట్లా పోయేది బాబయ్యా!”

సోమూ ఎంత బలవంతమెట్టినా విషయుడు బయలుదేరలేదు. ఇక గత్యంతరం లేక సోమూ—“ఐతే శేఖర్ గారి వంటబ్రాహ్మణితో చెప్పిపోతాను. అతనిచ్చి మీరు చెండు పూటలూ వొండిపెడతాడు. రామితో చెప్పి పోతాను, అది అట్లు తోమిపెడుతుంది” అన్నాడు.

“సరే” అన్నాడు విషయుడు.

సాయంత్రం పోయి సోమూ వంటబ్రాహ్మణితోనూ రామితోనూ మాట్లాడి వచ్చాడు. వెళ్లే కిందటిరోజు సోమూ విషయుడికి ఎన్నో ఉపదేశాలు చేశాడు: ఈ నాలుగు రోజులూ రాత్రిపూట ఎక్కువసేపు చదవ

టానికని మేలుకోవద్దు; జబ్బు చేస్తుండేమా! కుక్కపిల్లని గొలుసుతో కట్టేసి ఉంచండి, లేకపోతే అది నాకోసం ఇల్లంతా గాలిసుంది.

సోమూ సమస్కరించి నెలవు తీసుకునేటప్పుడు విషయము మోచ్చు రించాడు: “హగర్ల సోమూ! అక్కడ కలరా ఉందట. డబ్బు కావలిస్తే ఇంకొంచెం ఎక్కువ తీసుకుపో!”

“నా సంఘటిల్లిందేమీ ఆలోచించకండి. నేను సోమవారిమే వచ్చేస్తాను. ఇంకొకటి, నేను వచ్చిందాకా గొల్లవాడికి డబ్బివ్వమోకండి. ముండాకొడుకు ఈ నెలంతా నీళ్ళే పోశాడు.”

మర్నాడు వంటబ్రాహ్మణులు తయారుచేసిన వంటకాల్లు విషయము నోట్లో పెట్టుకోలేక సోయాడు. విస్తరిముందునించి లేచి — “నేనే వండుకుంటాను స్వామీ! నువ్వొక రాకెక్టర్లు, నీరు రావలసిన రోజు జీలం సోమూ వచ్చి నాకే పట్టుకెళ్ళు” అన్నాడు.

*

*

*

ఒకవారం గడిచాక వాసంతి మళ్ళీ మిద్దెమీదికి పచారుచేయటానికి వచ్చింది. కుక్కని కొట్టించుకు వాసంతికి విషయము కపిపించలేదు. కుక్కని కొట్టించుకు వాసంతి తర్వాత చాలా పశ్చాత్తాప పడ్డది — అంతి కంటే ఎక్కువ పశ్చాత్తాపపడ్డది విషయం ఇది దేకించి ఆమాట అన్నందుకు. ఆమె కావాలని విషయం అనమానించలేదు. అతనితో ఆమెకేమీ విరోధం కూడా లేదు. ఐనా, ఆప్రయత్నంగా కిటువాక్కాలే వెలువడుతున్నాయి. ఒకప్పుడు కొడుతూవుంటే, కెండోవారు ఆత్మకృణకోసంకూడా ఎదురు తిరగకుండా, గాంధీగారి సత్యాగ్రహతత్వం అవలంబిస్తే, మొదటివాడు నైతికంగా ఏమవుతాడు? మళ్ళీ చెయ్యలేస్తుందా అతనికి? — మొదట వాసంతి విషయము తన్ను నుల్లి ఎదురుచెట్ట కొట్టాడని అనుకుంది. కాని ఒకవారమైనా అతను ఉదాసీనంగానే ఉన్నాడు. ఆమెకు కుతూహలం ఎక్కువైంది. తన మనస్సుకుకూడా ఆమె తన అదుపులో ఉండుకోలేక మిద్దెమీదికి వచ్చింది. విషయం అనమానించినప్పటినించి ఆమె ఒక్కొక్కరోజు ఎలా గడిపిందో

ఆ అంతర్వామికే తెలుసు! వివరములు ఎదురుదెబ్బ కొడితే ఆమె కీ విచార ముండేది కాదు. ఈ చిత్రమైనవ్యక్తి దెబ్బ తినికూడా తొలిగిపోతాడు— తిరగబడడు! అతనితో యుద్ధం చెయ్యడ మేలా?

మిద్దెమీద ఎవ్వరూ లేరు. ఒక మూలనుమాత్రం జో పిండినేసిన తెల్ల గడ్డమాదిరి ముడచుకుని పండుకున్నది. ఇది చీకటిగా ఉంది. వివరములు ఎక్కడకి పోయినట్టు? జోని, ఆ నోరులేని పశువుని అడిగితే? దాని యుగ మాని ఎక్కడికెక్కాడో?—ఈ ఆలోచనతోసాటు ఆమెకి తన దుర్బలస్థితి తెలిసింది. ఆమె అత్య ఎదురు తిరిగింది. ఒకమాటు కుక్కనిపిల్చి గువ్వా లనుకుంది!—కుక్క ఇదిమంతు మాదిరిగా ఇప్పుడు దగ్గరికి రావలసిందేదు. అవార్ కొట్టినప్పటినించీ అది కిందికికూడా కాలేదని ఆమెకి భావం వచ్చింది. ఇంతువులికికూడా మంచి చెడూ తెలుసు! ఈ సాంస్కృతికత ఆమెకి భరింపరానిదిగా తోచింది. వివరముడిగిరి ఆమెమీద అలిగి, మట్టా డటుంలేనా అన్నట్లుంది! అఖిరికి కుక్కకూడా! క్రమంగా ఆ యిల్లంతా ఆమెచేసిన అన్యాయానికి ప్రతీకారం చేస్తున్నదా అనిపించింది.

వాసంతి ఇక ఉండలేక 'జో' అని పిలిచింది. జో తోక ఆడిస్తూ లేచి నుంచుంది. వాసంతి పులికితురాలై మరోసారి 'జో' అంది. జో కెండడు గులు వేసిందో లేనో కింది ఇదిలోనించి "జో! ఇట్లాగా" అనే స్వరం విని పించింది. జో ఒక్కసారి కిందికి వెళ్ళిపోయింది.

వాసంతి స్తబ్ధురాలైంది. వివరము డిల్లా తిరిగి దెబ్బతీస్తాడని ఆమె కలలోకూడా అనుకోలేదు. ఆ దెబ్బను తట్టుకునే శక్తికూడా ఆమెలో లేదు. ఆమెకు తప్పిపోయింది.

"ఏం? నే నేం తప్పు చేశాను?"—తన శక్తినితా వినియోగించి ఈ మాటలంటూ ఆమె కిందికి దిగింది. కాని, చావబోయేవాళ్ల అస్సులు అర్థ నాదంమాదిరిగా అవి ఇంతుతో పట్టుకుపోయినై. వాటి భావం వివరము గ్రహించలేక పోయాడు.

*

*

*

ద్రినాటి మామూలుగుటన వాసంతిలో చాలామార్పు తెచ్చింది. తల్లికూడా యిది గ్రహించింది. వాసంతి మర్నాటి ఉదయం దిగులుగా కూర్చుంది. స్కూలుకారువచ్చి తీసిపోయింది. స్నేహితురాలు విమల అత్తగారింటికి పోయేముందు చూసిపోయానికి వచ్చింది. వాసంతి ఆమెతో సరిగా మాట్లాడలేదు. పత్రికలవార్య బంట్లోతు చందాకోసం వచ్చి, గద్దెంపుతో పారి పోయాడు! ఆమె కళ్ళవెంట నీరు కార్చలేదంటానికికూడా పీల్చేను. వినయు డెంత ఆభిమానో నిన్ను గ్రహించింది. ఆ రెండు చూట్లలోనే ఆతని హృదయంలో బాధని స్పష్టంగా చూడగలిగింది.

ఇంతకాలంనంచి ఆమె వినయుణ్ణి నొప్పిస్తునే వచ్చింది. వినయు డాబాధ ఈనాడు ఆ రెండుచూట్లలో వెల్లడించాడు. వాసంతి హృదయం ఆత్మగానితో వేగిపోతోంది. క్షమాపణకోరితే బహుశా ఈ బ్యాబునించి తిప్పించుకోవచ్చు. కాని, అంతకుంటే సిగ్గుచేటు యింకొకటుందా? ఛీ!— త్వారత ఆమె ఆలోచనా ప్రవాహాన్ని ఇంకొవైపుకు తిప్పింది:— ఎందుకూ ఆతన్ని గురించి యింత ఆలోచన? ఎక్కడివాడని? నాలుగు గోబులు ఇల్లద్దెకి తీసుకున్నాడు. ఆతన్ని గురించి రాత్రింబొళ్ళూ ఈచింత ఎందుకు? అతన్ని తలకుపోతే పీడా వదలిపోతుంది! కాని, ఆమె మనస్సే ఆమెకి శత్రువైకూచుంది కా! మనసు మర్చిపోయి తనేంచేస్తుంది?

రామి నైనించి దిగివస్తోంది. వాసంతిల్లి కొత్తమనిషినిచూసి “ఎక్కడుంటున్నావ్” అని అడిగింది.

“మాడో అంతిస్తాయుడ్యు! పొచిపని చేస్తున్నా” అని రామి.

“సాతినాక రెక్కడి కళ్ళాడు?”

“తీరానికి.”

“మరి మీ బాబుకి ఎవరొండి నెకతున్నారు?”

“అదంతా చాలా గోల ఉందమ్మా! ఈమధ్య వొక వంటాయన వచ్చాడు, కార్వాగ్యుడు. అతను వండింది ఒక్కపూటకూడా తినలేక పోయాడు. పాపం యిప్పుడు ఆ బాబయ్యే ఒకపూట వొండుకొని రెండు

పూటలా తింటున్నాడు. ఆ వంటకూడా ఏమిటి? ఉడకీ ఉడకని మెతుకులు. కూర అసలు నోటే నెట్టవల్లకాదు. దానితోనే రెండుముద్దలు తింటే తింటాడు లేకపోతే అంతా కుక్క పాలు. పాపం! ఎవ్వరో ధనవంతు లబ్బాయి. ఎప్పుడు చెయ్యి కాలిచ్చుకున్నరకిం కాదు. వంట ఎలా చేస్తాడు? పైగా రాత్రింబగళ్లు ఉదువు. ఇక చెప్ప తల్లి! జబ్బు చెయ్యకుండా ఎలా ఉంటుందో? నిన్న తలనొప్పి వచ్చిందని పండుకున్నాడు. రాత్రేమీ తినలేదు. ఇవ్వాలి ఉదయం పాలుతాగుతాను, ఇకేమీ ఆక్కడేదంటాడు. నే నెంతబతిమాలినా వినలేదు. అందుకే నే కుక్కకు అన్నం తేటానికి హోటలుకు పోతున్నాను. ఏమమ్మా ఈయిల్లు మీదేకదూ?” అని తల ఎగురవేయించుకుని వెళ్ళిపోయింది.

వాసంతి ఇంతవరకు శ్వాస బిగబట్టి వింటున్నది—ఎవరన్నా వింటూ రేమోసని గాలికూడా విడవ లేదు. వాసంతి తల్లి కూతురవంకకు తిరిగి—
“విన్నావా, సంతి? ఇప్పుడు నన్నే చెయ్యమంటావు? మన కళ్ళ ఎదుట ఒక కుర్రవాడు తిండిలేకుండా మాడిపోతుంటే చూస్తుండాల్సిందేనా? చెప్ప!—నాకీ పద్ధతి బాగా లేదు. ఏమంటావ్?” అన్నది.

“నే ననేడేముంది? నీ యిష్టమొచ్చినట్టు చెయ్యి” అని కాసేపు ఊరుకుని మళ్ళీ అన్నది—“పద్దమ్మా! నువ్వన్నం వొండినెట్టొద్దు! ఆలాగయితే—”
“ఆలాగయితే?”

“ఏమీలేదు!—నువ్వొండినెట్టొద్దు! ఏమాత్రం వొద్దు!”

“ఇతే నువ్వే ఈ యింట్లో ఉండు. నే నెత్తెనా వెళ్ళిపోతా.” అని తల్లి కోపంతో వెళ్ళిపోయింది.

వాసంతి విస్తుపోయి, గోడ పట్టుకుని మూడో అంతస్తుమెట్లవంక చూస్తూ నిలబడింది. ఆమె తన్ను ఎదిరించిన మనస్సును రెండు చేతులతోనూ పట్టి నలిపివెయ్యా లనుకుంది. ఈ అదృశ్యపదార్థం ఒక క్షణం ఇంత కోమలం గానూ, మగోక్షణం అంత కఠినంగానూ ఎందుకవుతుందో ఆమె కర్ణం కాలేదు. అంచేతనే ఆమెకు తన చేతగానితనంమీద కోపంవచ్చింది!

య్యధ్యాపనం తనకూ కూతురికీమధ్య ఆ సంభాషణ జరిగినాక తల్లికి కొంచెం దిగులు పట్టుకుంది. ఆ సాయంత్రం తల్లి వంటిరిగా కూర్చుని ఏకాదశి ఎప్పుడో నేళ్ళలో లెక్కపేసుకుంటూ ఉండగా వాసంతివచ్చి దగ్గరకూర్చుని “అమ్మ! నీకు కోపమెచ్చిందా?” అని అడిగింది.

తన ప్రతిపనికీ కూతురిలా అడ్డురావటంచూసి తల్లికి కష్టంగానే ఉంది. కాని అప్పటి కూతురుగొంతు విశేషరకు ఆమె అభిమానమంతా కరిగిపోయింది. కూతుర్ని దగ్గరికి తీసుకుని—“కోప మెందుకు, తల్లీ?” అన్నది.

తల్లి ఆదరానికి వాసంతి ఏడ్చింది. ఇన్నాళ్ళనుంచీ ఆమెలో క్రమంగా గడ్డకట్టుకు పోయిన వేదనంతా తల్లి ప్రేమపూరితవాక్యాలు వినిగానే కరిగి ఆశ్రురూపంగా ప్రసహించింది. తల్లికిమాత్రం కుమార్తె దుఃఖానికి కారణం తెలియలేదు.

“ఏడుస్తావెందుకు, తల్లీ?” అంది.

“నా కేమీ బాగాలేదమ్మా! స్నేహితు రా రింగ్స్ వదిలిరా నన్ను” అంది.

“ఎందుకూ? నిన్ను రమ్మనిరాసిందా?”

“ఉహూం. వస్తానని నేనే ఉత్తరం రాశా.”

“ఎంతే జవాబురానీ, వెళ్ళుచువుగాని—నరేగాని నీకై నువ్వువెళ్ళితే వాళ్ళే మనుకుంటారు?”

తల్లిచేసిన ప్రశ్న వాసంతికి కొంచెం అనుకూలంగా ఉంది. ఆమె వెంటనే “మరి, నీకై నువ్వడిగి నైకెందుకు వెళ్ళావు?” అంది చప్పన. కాని తన గొంతుల్లోకింపనం తల్లి ఎక్కువ గుర్తిస్తుందో, తనెక్కువ పట్టుపడతానో అని ఆమె చాలా భయపడింది.

కాని తల్లి కుమార్తెప్రశ్నలో కృత్రిమత్వాన్ని కనిపెట్టింది. అందుకేనే కొంచెం అగి—“అలా వెళ్ళటంతప్పా, సంతీ? మనింట్లో ఉండే అబ్బాయి జబ్బుపడితే పోయి కళ్ళలో చూసిరావటంకూడా తప్పేనా? అన్నం పండి పెడితే తగ్గుయితే కావచ్చుకాని!” అన్నది.

చివరిమాటలో వ్యంగ్యానికి వాసంతి చాలా నొచ్చుకున్నది. ఆమె తల్లివైపు చూడకుండానే, కటువుగా—“మాటిమాటికీ నన్ను ఎత్తిపాడుస్తా వెందుకూ? నీకెప్పుడైతే వండి పెట్టుకోరాదూ? నేను రేపే నాన్నేహితురా లింటికి పోతున్నాను” అని జవాబుకూర్చాడా ఎదురుచూడకుండా వాసంతి తన గదిలోకి పోయింది.

మనస్తత్వం స్త్రీలకి అందుబాటులోవిద్య. పూర్వం సందేహంగానూ ఆస్పష్టంగానూ ఉంటున్న అనేకవిషయాల్ని తల్లి ఇప్పటి కూతురు మాటలను బట్టి విశ్వాసం కిందికి మార్చుకుంది. ఏదో తెలియని భయంకూడా ఆమెని ఆవరించింది. .

*

*

*

దూరం లోపలే సోమూ రావలసినమాట. ఇవ్వాళకు పన్నెండు గోలులయినా వాడి బాడేలేదు. విషయండు అధీరుడై ఆశీర్వాదం లో వుండే నేనా సమితు లన్నిటికీ సోమూ పోలికలు తెలుపుతూ ఉత్తరాలు రాశాడు. ఇప్పటికి ఒక్కదానికీకూడా జవాబు రాలేదు. పక్షులు ద్వారాకొచ్చినై. ఇవొక సరమేభం! పైగా గోజూ స్వయంపాకం - అతనివల్ల కాకుండా ఉంది. విషయండు పక్కమీదపండుగుని ఆలోచనలో పడ్డాడు. మాతాత్మగా అతని ఆలోచన తెగింద, కిటికీలోంచి మిడ్డెమీదికి చూశాడు—వాసంతిబాటు ఆకబెట్టుకుంటున్నది మిడ్డెమీద. ఆమె ఎంతో ఆందంగా ఉంది. బంటరిగా ఉండగానే మనసు కల్పనారాజ్యంలోకి పోతుంది. కొన్నాళ్ళకంటే విషయండు ఏకాకి. అతనికి వొంటరితనం అసహ్యమేసిపోయింది. వచ్చినప్పటి నుంచీ సీరియమధ్యా మాకసంగ్రామం జరుగుతూ ఉంది. ఏదోభంగం సంధి చెగిపోతే ఈ ఏకాంతవాస శివు తప్పించుకోవచ్చు. విషయండు మెల్లగా బయటికివచ్చి వాసంతి నుద్దేశించి - “చూడండి!” అన్నాడు.

ఈ గొంతు విన్నవకు వాసంతిశరీరం యులుకున్నది. తన మనోదౌర్బల్యం ఎక్కడ బయట పడుతుందో ననే భయంతో ఆమె కొంచెం కటువుగా—“నన్నేనా పిల్చింది” అన్నది. పళ్లు బిగబట్టుకుని ఈ మాట

అన్నదేగాని వినయుడి ముఖంవంక చూడలేకపోయింది. తన ముఖంమీద వికసించిన ఎర్రరంగు దామకోవలసిన ఆవసరంకూడా ఆమెకు కలిగింది.

“అం. నాకేమన్నా ఉత్తరమొచ్చిందేమో చూసి చెప్తారా? సోమూ పోయి చాలా రోజులైంది—”

వినయుడిమాట వూర్తి కాకముందే వాసంతి “ఉత్తరాలసంతి నాకు తెలియదు. కావల్సిన పోయి తెటరుబాట్లు చూచుకోండి!” అని చకచక దిగిపోయింది, వినయుడికి మళ్ళీ మాట్లాడటానికికూడా అవకాశ మివ్వకుండా.

వాసంతి ప్రవర్తన వినయుడికి అవమానకరంగా తోచింది ఇవాళలే— ఇదివరకు లేదు. ఇవాళమాదిరిగా ఆతనెప్పుడూ, ఆ పిల్లని, ఆ కటు స్వభావరానిని తనకే తాను పలకరించలేదు. ఇదే ఆతని మొదటిప్రయత్నం. ఇద్దరిమధ్యా ఇన్నాళ్ళనించీ పెరిగివస్తున్న విరోధం ఇవాళో తేలిపోతుందనుకున్నాడు. కాని ఆతని ఆశ అడియాశ అయింది. వాసంతి జవాబు విశేషకరి ఆతనికి చాలా కష్టమేసింది—విస్తుకూడా పొయ్యాను! సోమూ కోసం ఆతనిమనసు చాలా ఆందోళనపడుతున్నది. ముందు, ఆతనిగొవవ చెప్పకుంటే విశేషాళ్ళే లేరు—సానుభూతి చూపేవాళ్ళుసంతలా ఉంచి!

*

*

*

పైట్లు దిగుకూ దిగుతూ వాసంతి ఏడ్చింది. నిత్యమూ జరుగుతున్న ఈ అంతర్యుద్ధానికి ఆమె మనస్సు తూట్టుకుడింది. అబాధ సహించేకతకూడా ఆమె కొనులహృదయంలో లేదు. వినా ఆమెకి ఆత్మంతుం కనిపించలేదు. తనుప్రయత్నంలో లోపమేమీ చెయ్యలేదు. ఎన్నోసార్లు వినయుడితో మామూలుగా మాట్లాడాలని ప్రయత్నించింది. కాని ఆమె మనస్సు ప్రతినారీ ఎదురు తిరిగింది. చినువుగా మాట్లాడితే వినయు దెక్కడ దుచ్చరిమపడ తాడో ‘ఈ పిల్ల తనతో మాటలు కలుపుకోటానికి ప్రయత్నిస్తున్నది’ అని. అందుచేతనే ఆమె బలవంతానైనా కటువుగా మాట్లాడి తన ఆత్మగౌరవం కాపాడుకోవాలని వ్యర్థప్రయత్నం చేసింది.

వాసంతి తల్లి కిందమెట్టుదగ్గర నిలబడి ఉన్న చినువుతోంది.

వాసంతి దిగివచ్చి - “అమ్మా! మూడో అంతస్తువాళ్ళ కేసున్నా ఉత్తరముందా?” అన్నది బొంగురుగొంతుతో. కాని మాటజారిన తర్వాత ఆమె భయపడింది.

“ఏమిటి?” అన్నది తల్లి వెళకటిది వినక.

వాసంతికి సగంబాధ తప్పింది. “ఏమీ లేదమ్మా! ఉత్తరం చదువుతుంటే ఎవరిదని అడుగుతున్నా!” అని, తప్పుకుంది.

“మీమామ నిన్ను దేవుని రమ్మని ఉత్తరంరాశాడు. నీ కెప్పుడు వీలొచ్చెనే వచ్చి తీసుకుపోతాడట.”

“నే నెక్కడో రావటంలేదని రాసెయ్యమ్మా, నా వొట్లలో బాగాలేదు!”

“నీతత్వ మేమిటో అదం కాలేజీ, సంతి! ఆవార నీ స్నేహితురాలింటికి పోవాలని అంత తొందర పడితివి; ఇవ్వార మామగారి దగ్గరికి పోవంటే-”

తల్లిమాట పూర్తికాకముందే వాసంతి విసుగ్గా “నా ఇష్టం. నేను పోను” అన్నది.

తల్లి ఏమీ చెప్పబోతుండగా మెట్లకింద చప్పడూ, అర్చనాదం వినపడింది. తల్లి ఆశ్చర్యంతో “అదేమిటి? చూడు సంతి, ఎవరో పడిపోయినట్టున్నారు?”

వాసంతి పరుతుకుంటూ పోయి, వెలవెలపోతున్న మొహంతో తిరిగివచ్చి— “ఒకఅడుగుటు వెయ్యి, అమ్మా! ఏమిటో కనుక్కో” అన్నది.

వినయును ఉత్తరాలకోసం కిందికి దిగివచ్చి కళ్ళు తిరిగి పడిపోయాడు. కొన్నాళ్ళనించీ ఆతనికి తిండి నిద్రా సరిగా లేకపోవడంవల్ల ఆతనిశరీరంలో వీసంకూడా శక్తిలేదు. పైగా తల్లినించి సుక్రమించిన గుండెబిల్బుకూడా ఉంది ఆతనికి. ఇక పరీక్షల చింతా సోమా దిగులూ అన్నీ కలిసి ఈ మూర్ఖుడు కారణమైనవి. ముసలమ్మకు వినయూడిసితి చూసేవరకు ఏమీ పోయింది. ఆమె ఏడుస్తూనే— “పోయి నీళ్ళు తీసుకురావే!—అయ్యో తక్డేమో భయం!” అన్నది కూతురితో.

వాసంతి నీళ్ళు తెచ్చి వివరముడి కాల్దగ్గర వెట్టగానే తల్లి—
“మూగ్గులే ఉంది. ముఖాన నీళ్ళుకొట్టు” అన్నది.

వాసంతి యంత్రలాగా నీళ్ళు చల్లనారంభించింది. వివరముడికి కానేపటికి స్పృతి వచ్చింది—ఆతను కిళ్ళు తెరిచేవరకు మొట్టమొదట కనిపించింది వాసంతి. మళ్ళీ కిళ్ళు మూసుకున్నాడు. ఇంతవరకు వాసంతి తనపని తాను చేసుకు పోతున్నది. ఇతర ఆలోచనలకి ఆమె మనసులో తావే లేక పోయింది. ఇప్పుడు వివరము డిలా కిళ్ళు మూసుకునేవరకు ఆమెకు వెనకటి సంగతులన్నీ ఒక్కమాటు జ్ఞాపకంవచ్చాయి. ఉపేక్షా, ఎత్తిపాదపుల బాధ ఎంత తీవ్రంగా ఉంటుందో వివరము డింకోమాటు తన ప్రవర్తనల వాసంతికి చూపించాడు.

డాక్టరువచ్చి నాడీ గుండే పరీక్షించి—“వైఫాయిడ్. బంధువు లేవ కై నా ఉంటే కిబురు చెయ్యండి” అన్నాడు క్లుప్తంగా.

“ఆతని దేవురూ మాకు తెలియదు డాక్టరుగారూ,” అన్నది వాసంతితల్లి.

“ఇంట్లో ఉత్తరా లేమన్నా కన్నాయేమో చూసి పెరిగ్రాం ఇవ్వండి...లక్షణాలు చూస్తే ఆతని బాగాలేవు” అన్నాడు డాక్టరు.

“ప్రాణమొప్పం లేదుగా?”

“ఎలా చెప్పేవీ? చాలా రోజులనించీ లోలోపల బిబ్బి పెరిగింది. తిండి తిప్పలా సరిగా లేకపోవటం—”

వాసంతి ఇంతవరకూ మెదలకుండా నిలబడ్డది. డాక్టరుగారి మాటలు వింటున్నకొద్దీ ఆమెకి గుండెదిగులు ఎక్కువైంది. తిండి తిప్పలా సరిగా లేక పోవటం!—దీనికి బాధ్యులెవరూ? తనుకాదా?—

వాసంతి ఇక వివరలేకపోయింది. గోడపట్టుకుని మెల్లగా గదిలోకి పోయింది. ఆమెకు కన్నీరొకలేదు. ఆత్మగ్లానీ, ఉత్కంఠత, వేదనల కలిగిన ఆశ్రువులు ఆమె మిథ్యాభిమానాన్ని కడిగివేసివై. వివరముడు గనక పిలిచి తనలో ఒకసారి మాట్లాడితే క్షమాపణ కోరాలనికూడా అనుకుంది.

వివరముడినీతి సందిగ్ధంగా ఉంది. ఈమధ్య రెండు మూడు సార్లతనకి

స్మృతి వచ్చింది. తెలివి రాగానే “అమ్మా” అని పిలిచేవాడు. “ఇదిగో, వస్తున్నాను, నాయనా!” అని వాసంతి తల్లి దగ్గరికిపోయి కూర్చునేది.

“సోమూ రాలేదా?” అని అడిగేవాడు.

“వస్తాడు నాయనా, ఉత్తరంకూడా వచ్చింది.”

“వాడు కులాసాగా ఉన్నాడా?” అని, మెదలకుండా ఊరుకునే వాడు. వాసంతికూడా రాత్రింబగళ్లు తల్లితోపాటు రోగ్గికి నేవచేసేది. కాని ఆసేవలో జీవముండేదికాదు. యంత్రలాగా తల్లిచెప్పింది చేస్తూ ఉండేది. మధ్య మధ్య పాలిపోయిన వినయని ముఖంవంక చూసేది. కళ్ళలో నీరు తిరిగినప్పుడుమాత్రం ముఖం పక్కకు తిప్పుకునేది. తల్లి ఇది గ్రహించి కూతుర్ని ఏదో వంకమీద ఆక్కడనించి పంపేది.

మూడోనాటి ఉదయం కిందవాకిలితలు వెచరో తట్టారు. వాసంతితల్లి పోయి తలుపు తెరిచింది. బండిమీదకూర్చున్నారో “వినయబాబున్నాడా?” అని అడిగాడు.

ఆమె వినయుడితల్లి వచ్చివుంటుందని గ్రహించింది. బండిలోనించి దిగిన ప్రాళ్ల—“ఎక్కడా వాడు? బాగున్నాడా?” అని అడిగింది.

“నీకు ముఖం ఎలా చూపేది చెబి? మీఅబ్బాయి మా యింట్లో తిండి తిప్పలా సరిగా లేక—”

“ఓ, నువ్వా? వదిలే! - ఐతే ఇంకేం, వాడు తల్లిదగ్గరున్నట్టే—”

“నన్నింకా సిగ్గుపరచమాకు వదినా! నేను తల్లినిగాను; రాక్షసిని! నా యింట్లోనే చూసేవాళ్ళు లేక మీ అబ్బాయి ఇలా అవ్వడమేలే మైగా నువ్వు నన్ను తల్లి అంటున్నావా!—పద నీ అబ్బాయిని నువ్వు అప్పగించు కుని నన్ను వదిలిపెట్టు. వాడి మొహం చూడటమంటే నాకు సిగ్గుస్తున్నది.”

పాత స్నేహితురూ భీదరూ కలియటమూ, మాట్లాడటమూ అయ్యాక వాసంతి చాటుగా, “ఎవరమ్మా యీమె?” అని తల్లిని అడిగింది.

తల్లి వెనుకటి సంగతులన్నీ పూసగచిపెట్టు చెప్పింది; వాసంతి విన్నది. కాశీలో దశాశ్వమేధం ఘటంవద్ద ఇద్దరికి ప్రథమపరిచయం; ఆ పరిచయమే క్రిమంగా స్నేహంగా మారింది. వివాహమయ్యాక ఇద్దరికి

ఎడబాటు. చాలకాలమైనాక వాసంతి గర్భంలో వుండగా - ఇద్దరూ మళ్ళీ ఒకసారి చైల్డ్ కలిశారు. అంతే! తరువాత పదిహేను సంవత్సరాల కుగా ఇదే కలవటం—

ఇంతలో వినయూడి తల్లిమాట వినిపడి వాసంతి చక్రతురాలై లేచి, పోవాలని బయలుదేరింది. వినయూడి తల్లి ఆమె చేతిని పట్టుకొని, “మా మాలక్కివి—రా తల్లీ!” అని కావించుకుంది.

ఈ ప్రేమపూరిత వాక్కులు వాసంతికి ఎద్దేవా చేస్తున్నట్టుగా తోచినై. ఇంతప్రేమకు తను పాత్రురాలుకాదు. అందుకనే ఆమె ఏడ్చింది.

“ఎందు కేడుస్తావు తల్లీ! ఏమీ భయంలేదు. త్వరలోనే లేచి తిరుగు తాడు. నీకు తెలియదనుకుంటా - వాడిసంతి? కాస్త ఒబ్బుచేస్తే చాలు - ఇలాగే హడావుడి చేస్తాడు. దబ్బుని నయం చెయ్యమని దేవుణ్ణి ప్రార్థించు” అని వినయూడి తల్లి కళ్ళు తుడుచుకుంది.

వాసంతి ముఖం విచారంలో కూడా సిగ్గుతో ఎర్రపడ్డది - తను ఎందు కేడుస్తాందోనూడా చెప్పేందుకు వీలేదు. అందుచేతనే వెదలకుండా అన్నీ ఆమోదించినట్టుగా ఊరుకుంది. కాని యీ ప్రార్థనలేమిటి! అపరిచిత యువకుడు... పరిచయ మైనప్పటినుంచీ ఇద్దరూ రోజూ కీచులాడుకుంటు న్నారు... అతనిరోసమా తను ఏడవటం! ఎక్కడి చిత్రం ఇది! ఆయినా ఇంకోమార్గం లేదు. ఇవ్వాలి ఏం చెప్పికూడా తను యీ విపత్తునుంచి తప్పించుకో లేదు.

ఈ సమయంలోనే ఎంతో తప్పు చేసినవాడిలాగు సోమూ ఇంట్లోకి వచ్చి, యజమానురాలికి సాష్టాంగ ప్రణామంచేసి భోరున ఏడ్చాడు. వినయూడి తల్లి ఓదార్చినకొద్దీ వాడి ఏడుపు ఎక్కువైంది. ఏడుస్తూనే వాడు తన కథంతా చెప్పాడు. గంగాసాగరం పోగానే వాడికి కిలరా తగిలించటం, గంగానమ్మ దయవల్ల యీసారికి తను ఒలికి బైట పడ్డాడట. ఇక బాబయ్యకు నయమైతే వాడు బతికిపోయినట్టే నట. కాళికి రూపాయిపావలా కానుక వేస్తానని కూడా మొక్కుకున్నాడట—ఇకన్నీ చెప్పి సోమూ బయలు దేరాడు.

“ఎక్కడికి పోతున్నావ్?” అంది వినయుడి తెల్ల.

“డాక్టర్లు పిలుచుకొస్తాను.

“డాక్టర్లు ఇంతకు ముందే వచ్చిపోయాడు. త్వరలో నయమౌతుందని కూడా చెప్పాడు...”

“ఈ నల్లడాక్టర్ కేం తెలుసునమ్మా? ఆస్పత్రికిపోయి తెల్ల డాక్టర్ని పిలుచుకొస్తా” అని వాడు బవాబుక్కుడా ఎదురు చూడకుండా బైటికి వెళ్ళిపోయాడు.

*

*

*

మూడో అంతస్తులో విషయమిటుకగా పడుకున్నాడు. సోమూ, తెల్లదొర వచ్చి నమ్మకం చెప్పి వెళ్ళాక నిశ్చింతగా వాకిటిద్వారా చాపవేసుకొని కునికిపాట్లు పడుతున్నాడు. కింద రాచమార్గంలో మరుపుల గోల అస్పష్టంగా వినిపిస్తున్నది. వినయుడు రకరకాల ఆలోచనలో పడ్డాడు. ముఖ్యంగా వాసంతిని గూర్చే ఆతను ఆలోచిస్తున్నాడు. ఇవ్వాలి ఉదయం ఆమె తన మంచందగ్గర నిలబడివుండటం చూశాడు. వాడిన ఆమె ముఖమూ, దిగులుగా వున్న కళ్ళూ తలపుకు వచ్చేవరకు ఆతనికి ఆశ్చర్యమేస్తున్నది! అలాంటి కిర్కశ స్వభావంకల పిల్ల తప్పు చేసిందనిలాగ ఎందుకు ముడుచుకుపోతుందో, ఎందుకు దిగులు పడుతుందో ఆతనికి అర్థం కాలేదు. ఈ సైకాలజీని విమర్శిస్తూనే ఆతను ఇంతవరకూ గడిపాడు. ఇలాంటి విషయాలు పరిష్కరించటానికి కావలసినంత స్త్రీచరిత్ర వినయుడికి తెలియదు—ఈసంకతి తెలివిగల పాఠకులు ఇదివరకే గ్రహించివుంటారు. ఆతికోమలమే కటువుగా బైట పడుతుందనీ, వ్యవధి, గాంధార, దైవత, నిషాదల తగ్గు స్వరాలు కలిసే భైరవి రాగాన్ని సృష్టిస్తాయని ఆతనికి బొత్తిగా తెలియదు. అందుకనే వాసంతిలోని యీమార్పు క్లిష్టసమస్యగా తోచింది. దాన్నతను విడచియలేకపోయాడు. ఈ సమస్య ఆతనికి ఉదయం ఎంత జటిలంగా వుందో సాయంత్రం అలాగే ఉండిపోయింది. ఇలాంటి సమయంలో ఆ సమస్యమూర్తి కంఠస్వరం వినపడేవరకు చకతుడయాడు.

వాకిటిదగ్గర ఆమె ప్రత్యక్షమవగానే కళ్ళు మూసుకున్నాడు—తన మనసు లోని అలోచనలు ఎక్కడ బైట పడతయ్యోనని !

“సోమూ ! లే—కిందికి పో, అమ్మ పిలుస్తోంది” అంటూ సోమూను నిద్రలేపి కిందికి పంపి వాసంతి గదిలో ప్రవేశించింది. వినయుడు నిద్ర నట్టి స్తున్నాడని ఆమె గ్రహించలేదు. ఆమె మంచందగ్గరకు వచ్చి వినయుడి నొసటిమీద చెయ్యివెట్టి వేడి చూసింది ; తరువాత వినసక్ర తీసుకొని వినయుడి ముఖంవంక చూస్తూ పిసర నారంభించింది. ఆమె చూపులో ప్రేమే కాదు శంకకూడా కలిసి ఉంది. వినయుడు లేవగానే చేతులోని వీస యధాస్థానాన ఉంచి, వెళ్ళిపోవాలని ఆమె ఉద్దేశం. కానీ— ఇంతకు ముందెప్పుడో ఆమె అతను మేల్కొని వుండగా నేవ చెయ్యలేదు.

వినయుడు ప్రమాదాన్ని గుర్తించాడు. వాసంతిలో గది వదిలిపెట్టే లక్షణాలేవీ కన్పించలేదు. ఆమె చేతిలో వినసక్ర విశ్రాంతి లేకుండా అతని శరీరంమీద ఆడుతున్నది !

నిద్రపోతూ పన్నెండు గంటలైనా కళ్ళు మూసుకోవచ్చు కాని, మేల్కొని పది నిమిషాలుకూడా కళ్ళు మూసుకోలేదు. అందులో రోగికి మరీ కష్టం. కళ్ళు తెలిస్తే ప్రమాదం ! వాసంతి ఎదట పడుతుంది ! చూశాక ఆమెతో ఏదో మాట్లాడాల్సి వుంటుంది.....ఏం మాట్లాడతే ఏ మొస్తుందో ! ఇద్దరి సంబంధమూ చిత్రమైన స్థితిలో వుంది—ఎంత ఆలోచించినా వినయు డేమీ నిశ్చయించ లేకపోయాడు. ఇటు కళ్ళు మూసుకు పడుకోవటం అతనికి దుర్భరమయింది. ఇక గత్యంతరంలేక ఈ విపత్తులోంచి తప్పించుకోవటానికి, “అమ్మ నొకమాటు పిలవండి” అన్నాడు కళ్ళు మూసుకొనే !

ఈమాట వినగానే వాసంతి చేతిలోని వినసక్ర క్రింద పడిపోయింది. ఆమె ఆదరాభాదరా మంచం దిగి కిందికిపోయింది. వినయుడిది దొంగనిద్రని వాసంతి గ్రహించింది. ఇలా పట్టుపడతానని ఆమె అనుకోలేదు. మెట్లగూదికి వచ్చి తన యీ పరాజయాన్ని గూర్చి విదాతు నిమిషాలు ఆలోచించింది ; ప్రిగ్గుతో ఆమె ముఖం ఎర్రపడ్డది. ఈపిల్ల కోరి తనతో మాట్లాడేందుకు

వచ్చిందని వినయుడు అనుకొనివుంటాడు. నిజానికి తను సేవ చేసేందుకే వచ్చింది—మరో దురుద్దేశ మేమీ లేదనే సంగతి విన్నయుడికి ఏదోవిధంగా చెప్పగలిగితే! అప్పుడీ పరాజయపు సిగ్గునుంచి తప్పుకోవచ్చు. కాని, చెప్పే విధానం మాత్రం ఆమె నిశ్చయించుకోలేకపోయింది. అప్పుడు ఆమె తీవ్ర సంకల్పం వొకటి చేసి కిందికి దిగింది. సఖులిద్దరూ పైకి వస్తున్నారు.

వినయుడి తల్లి వాసంతి వైపు చూసి, “ఎండలో నిలబడ్డావా తల్లీ—ముఖమంతా ఎర్రపడ్డది?” అంది.

“నాకు తల పగిలిపోతోంది” అని వాసంతి కిందికి దిగిపోయింది.

“రాత్రింబగళ్ళు రోగికి సేవ చెయ్యటం మాటలా?” అని వినయుడి తల్లి అనటంకూడా ఆమె విన్నది.

*

*

*

త్రల్లి పిలిచినా మూడో అంతస్తుకు పోను; అధవా పోయినా అతనికి లొంగినట్టుగా కనిపించను—అని నిశ్చయించుకుంది. తలనొప్పి వంకతో రెండురోజులు మంచం మీదినుంచి లేవలేదు. తల్లి వాళ్ళ సంభాషణమాత్రం మధ్య మధ్య చెవులు రిక్కించి వినేది. వినయుణ్ణి గురించి తెలుసుకోవాలని అప్పుడప్పుడు ఆమెకు చాలా కుతూహలమూ ఆతృతా కలిగేది. కాని తెలుసుకోవాలంటే ఆమెకు అంతకన్న మరో మార్గంలేదు.

ఎందుకనో రెండు రోజులనుంచీ వినయుడు కూడా వాసంతి సంగతి ఆలోచిస్తున్నాడు. ఆనాడు హఠాత్తుగా గదిలోంచి వెళ్ళిపోవటం పోవటం ఆమె మళ్ళీ అతని గదిలోకి రాలేదు. తను అడిగిన ప్రశ్న తప్పుకిందికి వస్తుందా రాదా అని అతను ఎన్నోవిధాల ఆలోచించి చూశాడు. వాసంతి సంగతి జ్ఞాపకం రావటానికి మరో కారణం కూడా వుంది. ఇప్పటి వాసంతి ఆకారం వినయుడికి అయిష్టమైంది కాదు. కొంతకాలంనుంచీ ఆమె విషాద వదనమే అతనికి కనిపిస్తోంది. పైగా ఆనాటి సేవ కూడా అతని హృదయాన్ని తేనెతో తడిపింది. ఆ సేవలోని అంతర్యాన్ని అతను గ్రహించాడు. అలాటి సేవ తిరిగి పొందాలనే ఆశతో మెట్లమీద ఉప్పుపైలే చాలు—అతను కళ్ళు

మూసేవాడు. తను నిద్రపోతున్నట్టు తెలిస్తే వాసంతి గదిలోకి వస్తుందని అతని నమ్మకం. కాని ఆమె రాలేదు. సోమో, ఎవరో వచ్చేవాళ్ళు. అప్పుడప్పుడు వాసంతి విషయం సోమూను అడగాలనుకొనేవాడు. కాని ఏదో గొంతు పట్టుకున్నట్టుండేది! వెనక ఎప్పుడూ ఇలాగుండేది కాదు. వాసంతిని గురించి నిర్వికారంగా సోమూతో చర్చించేవాడు.

మధ్యాహ్నం. వినయూడు పండుకున్నాడు. దక్షిణపుగాలి మూసిన కిటికీలకు తగిలి సన్ననిధ్వనితో తిరిగిపోతోంది. తలవైపు కిటికీకి ఒక చెక్క మాత్రం తెరిచి వుంది. దాంట్లోనుంచి కోడ్డుమీది చిటికేశ్వరపు చెట్టుపూలు కనిపిస్తున్నాయి. తెరిచిన కవితాగ్రంథంమీద దృష్టినిలిపి నొసట ఒక చెయ్యి గుండెమీద ఒక చెయ్యి వుంచి వినయూడు ఆలోచిస్తున్నాడు. ఇంతలో సోమూ వచ్చి, “నిద్రపోతున్నావా బాబయ్యా?” అన్నాడు.

“ఉహూ. ఎందుకూ?” అన్నాడు కళ్ళు తెరిచి.

“నువ్వేమన్నా కేకలేకావేమోక; నుక్కురమ్మన్నాను—అమ్మగారు.”

“కేకలా! ఎవర్ని?”

“అమ్మణిని”—వినయూడి తల్లికి ఇంటావిడకూ పున్న సంబంధం తెలిసినప్పటినుంచీ సోమూ వాసంతిని ‘అమ్మణి’ అని పిలుస్తున్నాడు.

“ఏంటోయే నాకేం అర్థం కావటంలేదు. స్పష్టంగా చెప్పు” అన్నాడు వినయూడు ఆశ్చర్యంతో.

“స్పష్టంగానా? నేను అమ్మణిదగ్గరకు డబ్బుకోసం పోయాను. అమ్మగారి డబ్బుంతా అమ్మణిదగ్గరేగా వుండేది; చూస్తేనికదా అమ్మణి టేబిలుమీద తలవెట్టి ఏడుస్తున్నది. ఈసంగతి పోయి అమ్మగారికి చెప్తే ఆమె నన్ను చాటుకు పిలిచి ‘సోమూ! మీబాబయ్యా ఏమన్నా కోప్పడి వుంటా డనుకొంటా. రెండు రోజులనుంచీ పైకేకూడా పోవటంలేదు. పోయి సంగజేమిటో కనుక్కురా’ అన్నది”.

తల్లి ఇలా అనుమాన పడ్డదని తెలిసేటప్పటికి వినయూడికి ఎంతో సిగ్గేసింది. చాలాసేపు మెదలకుండా వూరుకొని “నేనేమీ అనలేదని అమ్మతో చెప్పు. ఆఁ,—” అని కాసేపాగి మళ్ళీ అన్నాడు: “ఒకమాట

అపిల్లను పిల్చుకు ర్కాలవా—సోమూ? ఎవరికీ తెలియకూడదు—చాటుగా. తెలిసిందా?”

“ఓ! ఇప్పుడు పూర్వం మాదిరిగా ఆమె కరవరావటం లేదు. మెత్త పడి పోయింది—అదిగో దానిలాగ” అని పడుకున్న ‘బో’ వైపు చూపి దిలోనుంచి వెళ్ళిపోయాడు.

వాసంతి ద్రాక్ష కాయలు బుట్టలో పెడుతున్నది. తల్లి వాళ్ళు అక్కడే ఉన్నారు. సోమూ కిందికి దిగొచ్చి, కాసేపు వారేమన్నా అడుగు తారేమనని ఎదురుచూశాడు. ఎవ్వరూ పలకరించలేదు. వాసంతి అక్కడి నుంచి లేవలేదు. అప్పుడు సోమూ, “బాబయ్యగారు నిన్నొక్కసారి వైకి పిలుస్తున్నారు అమ్మణిగారూ!” అన్నాడు.

వాసంతి ముఖం కిందగడ్డలాగింది. వినయూడి తల్లి తల వంచుకొని మందహాసం చేసింది. వాసంతి లేవకపోవటం చూసి సోమూ మళ్ళీ అన్నాడు: “ఇప్పుడే!”

వెళ్ళకపోతే తన తగువునంగతి బైటపడుతుంది. అయినా సిగ్గువల్ల వాసంతి కాళ్ళు కదలటం లేదు. వినయూడి తల్లి వాసంతికి కొంత గ్రహించి, “కోపాలు పెట్టుకోవచ్చా తల్లీ? లే—పోయి రెండు ద్రాక్షకాయలు ఇచ్చిరా” అంది.

వాసంతికి లేవక తప్పింది కాదు. ఆమె వెళ్ళిపోగానే స్నేహితురాలి వైపు తిరిగి వినయూడి తల్లి అంది—“నీకు నే నప్పుడే చెప్పిలా—తలనొప్పి అబద్ధం; అదంతా వేషం; ఇద్దరూ పోట్లాడుకొని ఉంటారని—ఎంతా సోమూ?”

బాబయ్య చాటుగా చెయ్యమన్నదాన్ని ఇలా బట్ట బయలుగాచేసి, కిక్కిరిస్తూదగ్గరకు పోతున్న సోమూ యీ ప్రశ్నిచి, “అఁ. అదే!” అని జవాబు చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు.

*

*

*

వాసంతిని పిలిపించటానికి ముఖ్యకారణం ఒకటి వుంది. జబ్బు నయమై పుట్టినచీ వినయూడి హృదయం చాలా తేలికైంది.—తల్లిని చూడటం,

సోమూ ఆనుకొని విధంగా తీరిగి రావటం, అతని హృదయాన్ని ఇంకా మధునిక్తం చేస్తే, అతని యీ పరిపూర్ణానందంలో వాసంతి మధ్య మధ్య అడ్డువస్తూ వుంటున్నది. ఈ అడ్డుకిని తొలిగించుకొనేందుకు ఒకటే మార్గం వుంది. వాసంతిలో హృదయం విప్పి మాట్లాడటం. కాని ఎంత ప్రయత్నించినా అతను ఆపని చెయ్యలేకుండా ఉన్నాడు. ఈ ఆటం కాన్ని తొలిగించుకొనేందుకే—ఇవ్వారో వాసంతికి కబురుచేసి పిలిపించింది. కాని సోమూ వెళ్ళిపోయినప్పటినుంచీ అతన్ని రకరకాల ఆలోచనలూ చుట్టూ చుట్టాయి. సుందీ ప్రస్తావన ఎలా తేవాలి? ఎలాటి భాష ఉపయోగించాలి? అనేది అతను నిశ్చయించలేక పోయాడు.

ఈసీతలో వాకిటిదగ్గర చప్పుడు విని చప్పున కళ్ళు మూశాడు. ఇలాటి చిక్కునించి తప్పుకొనేందుకు అతనికి చేతనైంది ఇంకొక్కటే. అప్పుడప్పుడు చేదుమందునుంచి తప్పించుకోవటానికి తల్లి అడుగుల చప్పుడు వినపడ్డా కళ్ళు మూసుకునేవాడు.

వాసంతి వాకిట్లో నిలబడి వుంది. లోపలికి రావాలంటే ఆమెకు కాలు లేవటం లేదు. వినయుడు పిలిస్తే ఆమె లోపలికి వెళ్ళిపోతుకుంది. కాని లోపల ఆ లక్షణాలేమీ కనిపించటం లేదు. కింద వసండాలో కూర్చున్న వినయుడి తల్లితో రెండు మూడు సార్లు ఆమె మాపులు కలిపిస్తే, ఇక విడిలేక ఆమె గదిలో ప్రవేశించింది.

వినయు డింకా ఒక నిర్ణయానికి రాలేదు. ఎలా మార్గంలో అతనికి తోచటం లేదు. మనసులోమాత్రం తీవ్రప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. ఇటు కిటికీ దగ్గర వాసంతి నేల చూపులు చూస్తూ నిలబడిపోయింది ఒక్కొక్క ఊరికి ఆమెకు ఒక్కొక్క యుంటాని తోస్తున్నది. అఖిరికి ఉండలేక వినయుడివైపు చూద్దామని తల ఎత్తింది.....వినయుడు ముఖాన చేతులుంచుకొని వేళ్ళ సందునుంచి తన్ను చూస్తున్నాడని ప్రహించింది. అతని వాలకిం చూసేవరకు వాసంతికి నవ్వాగలేదు. నోటికి గుడ్డ అడ్డు పెట్టుకొని నవ్వింది. వినయుడు కూడా నవ్వుటం చూసి బాగా నవ్వింది. ఇంతకాలంనుంచీ జరుగుతున్న మిథ్యాద్వంద్వం — అర్థంలేని

విరోధం—హృదయంలో దాగుడుమూతలు ఈ సహజ హాసప్రసాదాన్నిలో కొట్టుకుపోయినై. కాసేపటికి వాసంతి బలవంతాన నవ్వాపుకొని, గంభీరు రాలై, “ఇవిగో ద్రాక్షకాయలు, ఇక్కడున్నై. నేను కిందికి పోతున్నాను” అంది.

వాసంతి మిథ్యాగాభీర్యం విషయంకి కాతుకం కలిగించింది. “వెళ్లితే ఈవి అక్కడే వుంటే” అన్నాడు.

ఇక విధిలేక ద్రాక్షకాయలు తీసుకొని విషయంకి దగ్గరకు పోయింది. అతను ఏమనుకున్నాడో కాని తక్కువ చెయ్యి పట్టుకున్నాడు. వాసంతి సిగ్గుతో క్రుంగిపోయింది. కాని చెయ్యి వదిలించుకొనేందుకు ప్రయత్నించ లేదు. విషయంకి సిగ్గుపడి వాసంతి చేతిని వదిలాడు. వాసంతి బయలు దేరింది. కాని ఎక్కడినించో తనకు తెలియని విపరీత సాహసం అతనికి కలిగింది. వెళ్ళిపోతూన్న వాసంతిని పిలిచి “పోవోయి జరిగింది. ఇక్కడించీ మనం పోట్లాడుకోవద్దు” అన్నాడు.

వాసంతి విషయంకి నొచ్చి ఒక చల్లని చూపు పోతే వెళ్లిపోయింది.

కింద స్నేహితురాళ్ళిద్దరూ, కూర్చోని మూడో అంతస్తులో లీలను, ప్రపంచజ్ఞానంలేని జీవుల నవ్వును సంతోషంతో వింటున్నారు. కారణం విషయంకి బబ్బు నయమవటంతో పాటు యీ రెండుకుటుంబాలకూ చుట్టరికింగూడా స్థిరపడ్డది. వాళ్ళిద్దరూ మెట్లు దిగి వస్తూవున్న వాసంతివైపు చూశారు. వాసంతి తప్పుపని చేసినదానిలాగా అడుగులు వేస్తూ తన గదిలోకి వెళ్ళిపోయింది.

వాసంతి గదిలోకి పోయి ఏడ్చింది. కాని ఈమాటు ఏడిపోయాననే దుఃఖంతో కాదు. అల్పాననే ఆనందంతో! అలాగే ఈ హృదయంలో జరుగుతూన్న సంగ్రామంలో జయించాననే ఆనందంతో! తన కన్నీ రెండే వరకు ఆమె మనస్సు శరత్కాలంలో జోరున వర్షంకురిసి వెలిసిన ఆకాశం లాగా, శుభ్రంగా ఉన్నదని ఆమె గ్రహించింది.

మెల్ల

పదహారేళ్ళనాటి సంగతి. కాలేజీ హోస్టల్, 48-వ సంబంధ గది. రాత్రంతా నాటకం చూసి వచ్చి ఉదయం ఎర్రటి కళ్ళతో లేచగానే, సర హారికి ఒక కవరు కనపడింది. చించి చదువుతుని “హుర్రే!” అని కేక వేశాడు. పక్కగదిలో నోటిసి వల్లిస్తున్న దిగంబరుడు పరుకెత్తుకుంటూ వచ్చి “ఏమి టోయ్ వ్యవహారం?” అన్నాడు.

“శుభవార్తాయ్, శుభవార్త! ఇల్లాలు—”

“అయితే విందున్నదన్నమాట! అబ్బాయేనా?”

“అబ్బాయి కాదోయ్, అమ్మాయి! అయినా విందు చేస్తాను. నాకు కొడుకైనా ఒకటే కూతురైనా ఒకటే—మిత్రా!” అని వంటవాణ్ణి కేక వేశాడు.

మిత్ర వచ్చి పద్దు తీసుకుని హోటలుకు వెళ్ళాడు. అర్ధగంట అయినాక హోస్టల్లో ఉన్న వాళ్ళంతా నవజాత శిశువును దీవించి తాంబూలం నములుతూ వెళ్ళిపోయారు. అప్పుడు సరహారి ఇంకోమాటు ఉత్తరం సావకాశంగా చదువుతున్నాడు. —“అమ్మాయి రంగు ఎరుపు; కాని కన్ను కొంచెం మెల్ల.”

సరహారి శ్రీవిద్యాపక్షపాతి. అలాంటి ఒక సంఘంలో సభ్యుడుకూడా. ఈ వార్త అతిన్ని ఏమీ నిరుత్సాహ పరచలేదు. మైగా నవ్వి — “అయితే యేం! గుణాలతో అన్నీ కప్పపడతై. చదువు సంధ్యలూ, ఆటపాటలూ నేర్చి కుర్రదాన్ని—” అనుకుంటూ లేచి, జా బజారుకు పోయి వాద్య సామగ్రి అమ్మే షాపులో సితారు ధర ఎంతో కనుక్కువచ్చాడు.

*

*

*

సోహరి ఆశయాలు చెండు. ఒకటి శ్రీవిద్యా ప్రచారం: చెండోది వ్యక్తి గతం—బి. యల్. ప్యాసయి మైకోర్ట్లో ప్రాక్టీసు పెట్టటం. కాని విధి విడంబనవల్ల మూడుసార్లు బి. యే. తప్పి స్వగ్రామంలోని మిడిల్ స్కూల్లో

మాన్యుగా చేరాడు. తనకు వచ్చే ముప్పయి రూపాయల జీతంలో కూడా నాలుగోవంతు కుమార్తె విద్యకోసం ప్రత్యేకించాడు—కాని, ఆదర్శభ్రష్టుడు మాత్రం కాలేదు. ముందు రంగురంగుల బొమ్మల పుస్తకాలూ, తర్వాత బొమ్మలు గీసే సామగ్రి, ఆపైని సితారూ—అన్నీ కుమార్తెకు సమకూర్చాడు.

“ఎందు కా మన్ను మశాసం గానికి ? అంతకంటే—” అన్నది భార్య విసుక్కుంటూ.

“ఆ సంగతి నాకూ తెలుసు!” అన్నాడు నరహరి మధ్యనే. భార్య ఇకేమీ మాట్లాడలేదు.

పన్నెండేళ్ళ పీఠ, సితారు వాయిచేది; నరహరి కళ్లు మూసుకుని తన్మయుడై వినేవాడు. వంటయింట్లో కూర తరుగుతున్న భార్య కుమార్తె భసివ్యక్తుల తలచుకుని కంపించేది. ఇలా అనుకుంటూ ఉండగానే పీఠకు పదమూడో ఏడు వచ్చింది. భార్య ఇక ఓరిమి వహించలేకపోయింది. ఆమె మేనమామలు పండితులు. వాళ్ల వాసన ఈ మెక్కుడా ఆల్పింది; ఒక నాడు నరహరితో స్పష్టంగా “ఇకనన్నా ఆమ్మాయిని విరగడచేసే ప్రయత్నం చేయండి. నేను బతికుండగానే పెద్దలు నరకంలో కుళ్లటమా!” అని అనేసింది.

“చూస్తాను!” అన్నాడు నరహరి క్లుప్తంగా; ఏమాత్రం ఆదుర్దా కనపరచలేదు. కాని ఇల్లాలు అంతటితో తృప్తిపడలేదు. సతపోక, భర్తచేత నెలవు పెట్టించి వరుణి వెతకటానికి పంపించింది. నరహరి తిరిగి తిరిగి పదిహేడుగురు కుర్రవాళ్ళ ఊర్లూ, పేర్లూ, గోత్రాలూ, వాళ్ళు అడిగిన కట్నాలూ లిప్తురాసి తెచ్చాడు. అదే భార్యముందు వేసి, “నీ ఇష్టమొచ్చినట్టు చేసుకో!” అన్నాడు.

ఇల్లాలు పిల్లను చూడటానికి లేదీలు నిరయించి అందరికీ ఉత్తరాలు రాసింది. మంగళపురం భట్టాచార్యులవారి తరపున కుర్రవాడి మేనమామ వచ్చి పిల్లను బాగా ప్రశంసించి, భోంచేసి, ఇంటికల్గినాక ఆదవాళ్లను కనుక్కుని ఉత్తరం రాస్తానని చక్కాబెళ్ళాడు. శివపురంనుంచి కూడా వచ్చి పిల్లను చూసిపోయాడు; గట్టిమాటేమీ చెప్పలేదు. తాళపురంనుంచి చౌధరిగారి అబ్బాయి మిత్రుల్ని వెంటపెట్టుకుని పిల్లను చూసిపోవటానికి స్వయంగా

వచ్చాడు; సితారు వాద్యం విని 'హా' అని మెల్లగా అన్నాడుకూడా. సరహరి కుర్రవాణి చాటుకు పిల్చి 'అయితే' అన్నాడు నచ్చుకొంటుతూ. కుర్రవాడు చాలా మెత్తనివాడు. తలవంచుకుని, "చిత్తం, నేను వెళ్ళగానే మా అమ్మచేత రాయిస్తాను" అన్నాడు.

ఈవిధంగా సరహరి కొంతకాలం భార్య పోరునుంచి తప్పించుకున్నాడు. ఇటు భార్య కొన్నాళ్ళపాటు సమాధానాలకోసం వేచిఉండి, కాబోయే వియ్యంకుళ్ళకు ఉత్తరాలు రాయడం ప్రారంభించింది. నెమ్మదిగా జవాబులు కూడా రాసాగినై. మంగళపురం కుర్రవాడి తండ్రికి జబ్బుగా ఉన్నదట. శివపురం కుర్రవాడికి పరీక్షలట. ఇలాంటివే కారణాలు, తాళపురం నుంచి వచ్చిన ఉత్తరం కొంచెం స్పష్టంగా ఉన్నది. "పిల్లది మెల్లకన్నట. కుర్రవాడు చేసుకోవాలి కిష్టపడలేదు," అని తల్లి రాసింది.

ఉత్తరం చూసేవరకు ఇల్లాలికి పిచ్చిఎక్కింది. కాయితం చేత పట్టుకుని రంయన సరహరి దగ్గరికి—కుమార్తె సితారు వాయిస్తూ ఉంటే పింటూ కూర్చున్నచోటికి—వచ్చి, కాయితం కళ్ళదగ్గర పెట్టి "సరిపోయిందా? గుణాలతో ఆన్ని కమ్మడతాయంటిరే! చూసుకోండి!" అని కూతురి వేపుకు తిరిగి "నీ చక్కదనానికి తోడు పాటుకూడానా? పోయి నీళ్ళులేని భాషిలో పడి చావు" అన్నది. వీణ సితారు కిందపెట్టి మట్టాడకుండా వెళ్ళిపోయింది.

ఆతర్వాత తల్లితండ్రు లేమి మాట్లాడుకొన్నానో వీణ వినలేదు. కాని ఆపగలంతా తల్లి వాగుతూనే ఉన్నది: "అహా, ఏమి సోయగం! ఏమి కన్ను! పుచ్చవీత్తు ఎందుకు పనికివస్తుంది దానిమందు!"

సుధ్యాన్నం తల్లి నిద్రపోయేటప్పుడు వీణ అద్దం తీసుకు కూర్చున్నది. ఇన్నాళ్ళనుంచీ కంటపడలేదు కానీ, ఇవ్వాలి చూసుకుంటే తనకే సిగ్గే సింది—కుడికన్ను చాలా మెల్ల. అద్దాన్ని అసేప విధాలుగా మార్చి చూసుకున్నది. ఏవిధంగా పెట్టి చూసుకున్నా ముఖం అందంగా కనపడలేదు. అద్దం అవతల పారవేసి చేతులతో ముఖం కప్పుకు కూర్చోబడింది.

అనాటినుంచే వీణప్రాయం సగ్రన వెరిగిపోసాగింది. తండ్రి స్కూలునించి

వచ్చి పిలిచినప్పుడు మంచినీళ్లు తెచ్చి ఇచ్చిందేకాని, ముఖం వంక చూడలేక పోయింది. నరహరి కుమార్తెలో మార్పు గమనించాడు. కాని ఏమీ మాట్లాడలేదు. ఇలా తల్లి పిత్తదేవతలను నరకంవేపుకు ఇంకా కొంచెం మొగ్గించి వీణ ఇంకా రెండు సంవత్సరాలు గడిపింది.

ఈమధ్య వీణ స్వభావంలో చాలా మార్పు కనిపించింది. తలవంచుకుని మాట్లాడడం ప్రారంభించింది. అంతకూ ఎత్తవలసివస్తే, కుడికన్ను దానంతటదే మూతపడేది! నరహరికి తీరిక లేదు—శని ఆదివారాలలోకూడా, భార్య పోరుపడలేక వరుణి వెతకటానికి పోయేవాడు. కుమార్తె సితారు వాద్యం వింటానికి కూడా ధైర్యం లేదు; సితారు ఝంకారంతోపాటు భార్య హుంకారం వివశడేది! వీణ సితారు పాటేసి పారిపోయేది. ఎక్కడనుంచున్నా సంబంధం వచ్చి తిరిగిపోయిన రోజున ఇక వీణ అవమానం చెప్ప శక్యంకాదు. ఆమెకంటిని పుచ్చివిత్తుతో మొదలుపెట్టి ప్రపంచంలో ఉన్న కోరికలన్నవలన్నిటితోనూ తల్లి పోల్చేది; ఏదోవిధంగా ఈ పీడ వదలితే పిత్తదేవతలకు నరకం తప్పకుండానే లేచేది.

ఆవాళ తల్లి మండిపోతూ ఉన్నది. ఉదయాన వచ్చిన సంబంధంవారు ఆమ్మాయి మాకు నచ్చలేదని స్పష్టంగా చెప్పిపోయారు. కారణం మెల్లకన్నే! వీణకు మామూలు తిట్లు తప్పలేదు. పాపం! అన్నంకూడా తినకుండా మంచం కుక్కలో పడుకుంది. నరహరి నూలునుంచి వచ్చి గదిలో కూర్చుని హుక్కా తాగుతున్నాడు. ఇంట్లో భార్య అక్కడికి కక్కడికీ నిజ్జుంభిస్తూంది. ఇలాంటి సమయంలో ఒక కుర్రవాడు వచ్చాడు. అతన్ని చూడగానే ఇల్లాలు ఒక్కమాటుగా గొంతు తగ్గించి, “రా నాయనా, ఇలా రా! ఎన్నాళ్లయింది నిన్ను చూసి, బాగా ఉన్నావా?” అన్నది.

ఆగంతుకుడు ఆమె పాదధూరి తీసుకుని, “ఏదో ఒకలా ఉన్నాను, అత్తయ్యా! మీరంతా షేమమేనా? మాస్వరుగారే?” అన్నాడు.

నరహరి గొంతు గుర్తుపట్టాడు: “ఎవరు? సుకుమారుడా! రావోయ్, ఇటురా. ఎండాకాలపు సెలవల్లోకూడా రారేదేమా అని అనుకుంటున్నాను—పట్న మెల్లి మమ్మల్ని మరిచిపోయా వేమిటి?”

సుకుమారుడు క్రాపు సవరించుకుంటూ, ముద్రా 600 000. అనా
మాప్తు గారూ! మీరు చూపిన ఆదరమూ, ప్రేమ మరచిపోతానా?
వీణ ఏదీ? తులాసాగా ఉందా?" అని అడిగాడు.

నరహరి పిలవకముందే వీణ నెమ్మదిగా వచ్చి సుకుమారునికి నమస్కరిం
చింది. నరహరి కుమార్తెకు అన్ని విషయాల్లోనూ శిక్షణ ఇచ్చాడని సుకుమా
రునికి తెలుసు. కుశభప్రశ్న లయినాక "ఇప్పుడు ఏమి నేర్చుకుంటున్నావు,
వీణా?" అని అడిగాడు.

"సితారు—"

"దౌర్భాగ్యదేశం! ఇంటింటా నీవంటి వీణలు జన్మిస్తే—" అన్నాడు
సుకుమారుడు ఉత్సాహితృడై.

ఈ పొగడ వీణని ఎక్కడకో తీసుకుపోయింది. పకలంతా తిట్లు తిన్న
వీణకు ఈ మాటలు ఎంతో శాంతిని కలిగించినవి. కళ్ళల్లో నీరుకూడా
తరిగింది. ముఖం తిప్పుకుని వెళ్ళిపోయింది. తర్వాత సుకుమారుడు అవీ ఇవీ
మాట్లాడి వెళ్ళిపోయేముందు వీణ నుద్దేశించి, "కేపు మధ్యాహ్నం వచ్చి
సితారు వింటా"నని చెప్పి పోయాడు.

*

*

*

సుకుమారునిది పొరుగు గ్రామం. భాగ్యవంతుల బిడ్డ. ఈ ఊరు
మిడిల్ స్కూల్లో నదివేటప్పుడు రోజూ నరహరియింటికి వస్తూ ఉండేవాడు.
ఇక్కడ చదువు పూర్తి చేసుకొని కలకత్తా వెళ్ళి ఇప్పటికీ ఐదు సంవత్సరా
లైంది. ఎప్పుడన్నా ఇంటికి వచ్చినప్పుడు నరహరిని చూచిపోతూఉండేవాడు.

నిరుడు ఎండాకాలపు నెలవల్లో ఇంటికి రాలేదు. ఇతనూ, ఇంకా కొంత
మంది మిత్రులూ కలిసి 'జాగ్రత యావన సమితి' అనే సంఘాన్ని స్థాపిం
చారు. అందుచేత ఆ పనిలోనే మగ్నమయ్యాడు. ఇప్పుడు స్వగ్రామంలో
దానికి బ్రాంచి నెలకొల్పాలని వచ్చాడు.

చెప్పిన ప్రకారం సుకుమారుడు మర్నాడు టంచనగా వచ్చాడు. వాళ్ల
సంఘానికి సంబంధించిన ప్రచారసాహిత్యం కూడా కొంత పట్టుకువచ్చాడు.

సుకుమారుడు కూర్చోగానే నరహరి తన గొడవ చెప్పసాగాడు. అందులో ముఖ్య విషయం వీణ వివాహమని వేరే చెప్పనక్కర్లేదు. వివాహం సంతీ కూతురి ప్రశంసా విని తల్లి వీరిదగ్గరకు వచ్చి—“రూపమే గుణాల నన్నిటినీ మింగివేసింది! నాయనా, నువ్వు కలకత్తాలో ఉంటావు కదా. ఎవరైనా కుర్రవాడుంటే దీన్ని దాటవేసే మార్గం చూడకూడదూ!” అన్నది.

“అదేమిటి, అత్తయ్యా! ఎవడైనా ఎలా పనికొస్తాడు? మీరు తొందర పడకండి. నేను యోగ్యుణ్ణి చూస్తాను” అన్నాడు సుకుమారుడు.

“దానికి యోగ్యుడు మల్లోకాల్లోనూ పుట్టలేదు. దేవకన్యక కాదూ—” అంటూ ఇల్లాలు వెళ్ళిపోయింది.

“ఎన్నావుగా! ఈమాటలకే పిల్ల సగం విపోయింది! సిగ్గుతో ఎవరి ఎదటకు రావటంలేదు. నువ్వు కాస్త పిలిచి—”

“అలాగే, వీణ ఏదీ?” అన్నాడు సుకుమారుడు.

నరహరి పిలిచాడు. వీణ గదిలో కూర్చుని పిలుపుకోసమే ఎదురు చూస్తున్నది. మెల్లగా వచ్చింది. నరహరి “సుకుమారుడికి సంతానం వినిపించు” అన్నాడు.

వాడ్యం విని సుకుమారుడు ఆశ్చర్యపోయి “ఎవరు నేర్పారు, వీణా?” అన్నాడు.

“సంతానంగానే నేర్చుకున్నాను” అన్నది వీణ తలవంచే.

“మాస్టర్ని వెట్రడానికి డబ్బెక్కిడిది నాయనా? లేకపోతే అమ్మాయికి ఇంగ్లీషు సంస్కృతాలతోబాటు భారతదేశంలోని ముఖ్య భాషలన్నీ ఒక్కొక్కటే నేర్పించా లనుకున్నాను. సామెత ఉండనే ఉందిగా, బుద్ధులు భూములేలే రాత గాడిదలు కాస్తుందని” అన్నాడు నరహరి.

“నేను వాడ్యంవిని ఆశ్చర్యపోయాను మాష్టరుగారూ! తగిన శిక్షణవుంటే వీణ ఏమయ్యేదో!” అన్నాడు సుకుమారుడు.

ఈమాట విని వీణ చదువుకునే గదిలోకి వెళ్ళిపోయింది. సుకుమారుడు ఓరకంటితో ఒకమాటు వీణనుచూసి ‘ఈ దొర్భాగ్యదేశానికి ముక్తి కలగా లంటే వీణవంటి స్త్రీలు ఎంత అవసరమో.’ కనక తర భాషలో ఆవేశంతో

ఉపన్యసించాడు. సహరి సుకుమారుని తల చేతితో స్పృశించి “నూరేళ్లు బతికి దేశానికి కీర్తి లే, నాయనా!” అని ఆశీర్వాదించాడు.

గదిలో ఉండి వీణ ఈ మాటలన్నీ విన్నది. ఆమెను ఏవో నూతన ప్రపంచం ఆహ్వానిస్తున్నట్టుగా తోచింది. మనస్సు ఆనందంతోనూ, భరవా సాతోనూ సజీవమైంది.

స్వదేశ విదేశాలూ, శ్రీఉద్యమం ఎలాఉన్నదో వీణకు చెప్పమని సహరి సుకుమారుని కోరాడు. సుకుమారుడు ప్రోబోజూ వచ్చి వాళ్ళ సమితి ఉద్దేశాలూ, శ్రీ పురుషుల హక్కులూ మొదలైన జటిలసమస్యలను తీసుకుని మహానూత్నంగా విచర్చించి వీణలోని అంతర్లక్ష్మిని మేల్కొల్పే ప్రయత్నించేవాడు! వీణకు అంతా అర్థమయ్యేది కాదు; అర్థంకాకపోయినా, ఆ మాటలు ఆమెకు బాగానే ఉండేవి. సుకుమారుని మాటలు ఆమె మీద నిఘనస్తువులాగా పనిచేయసాగియి. ఒకనాడు ఆతను రావటం కొంచెం ఆలస్యమైంది—వీణకు ఏమీ తోచలేదు. ఇంతలో సుకుమారుడు వచ్చాడు. “ఇవాళ్ళింత ఆలస్యమెందుకీ?” అని అడిగింది వీణ. ఈ మాటలోని అభిమానం సుకుమారుడు గ్రహించి వీణ గడ్డం పట్టుకుని “నేను రాకపోతే నీకు కష్టంగా ఉంటుందా, వీణా?” అన్నాడు.

“అలా” అన్నది వీణ తల ఎత్తకుండానే.

సుకుమారుడు మందహాసం చేసి చేతులు చెండా వీణ బుజాలమీద వేసి “కేపటినుంచి ఆలస్యం చేయనులే. కాని నువు నన్ను ‘మీరు’ అని పిలుస్తావెందుకు? ‘నీవు’ అని పిలువు” అన్నాడు.

“అమ్మో, నావల్ల కాదండీ, సిగ్గేస్తుంది” అన్నది వీణ. కాని వీణసిగ్గు ఎక్కువనేవు నిలవలేదు. సుకుమారుడు ఆ వేళే ‘నీవు’ అనిపించి వదిలాడు. ఆనాటినుంచే సుకుమారుడు తనవాడైనట్టుగా వీణ భావించసాగింది. అంతే కాదు, సుకుమారుడు తనచేయి పట్టుకుని ఏవో దేశం తీసుకుపోతున్నట్టు కలకూడా కన్నది. క్రమంగా నెలవలు వెళ్లిపోయినాయి. సుకుమారుడు నెలవు తీసుకోవచ్చేవరకు వీణ ఏడుస్తున్నది.

“ఎందుకు, ఏడుస్తావు వీణా?”

“నువ్వు వెళ్ళిపోతున్నావుగా!” అన్నది వీణ మెల్లగా.

“క్రిష్టమస్ సెలవలకు తప్పక వస్తాను. ఏడవకు!” అని జేబురుమాలతో వీణ కళ్ళుకుడిచాడు. వీణ కాసేపు మాట్లాడలేదు. తర్వాత సుకుమారుని కుడిచేయి రెండుచేతులతో పట్టుకుని—“నన్ను అసహ్యించుకోరు కదూ?” అన్నది.

“ఎందుకు అసహ్యించుకుంటాను వీణా! నువ్వేమి చేశావు?” అన్నాడు ఆశ్చర్యంతో.

వీణ తలవంచుకుంది. కాసేపు మాట్లాడలేదు. “నాది మెల్లకన్ను కాదూ? నన్ను—” అన్నది సుళ్ళీ ఏడుస్తూ. సుకుమారుని ముఖంమీద కాతుకహాసం తాండవమాడింది. వీణ గడ్డం పట్టుకుని ముఖం వెక్కిరిస్తూ—“అందుకే నే నువ్వుంత బాగా ఉంటావు, వీణా!” అన్నాడు.

ఈ మాటకు వీణముఖం కూడా వికసించింది. లేచి నమస్కరించింది.

వెళ్ళేటప్పుడు ఇల్లాలు సుకుమారునికి వరుణి చూడమని పదేపదే చెప్పింది. నరహరి సుకుమారుని ఎదటే, “నీ కెందు కంత ఆదుర్దా! మాట ఇచ్చిన తర్వాత సుకుమారుడు తప్పతాడా? వాడి కసాధ్య మేమీ లేదు” అన్నాడు.

*

*

*

సుకుమారుడు వెళ్ళిపోయినప్పటి నుంచీ వీణ కొక వ్యక్తిత్వం ఏర్పడింది. ఇంతకుపూర్వం తల్లి తిడుతూంటే తండ్రితో చేప్పేది. ఇప్పుడు వినిపించుకో నట్టు గదిలో పోయి తలుపు వేసుకుంటున్నది. ఎదురు లేకపోతే తల్లికి పోట్లా డాలంటే మాటలు దొరకవు; ఎప్పుడూ ఏదో ఒకటి వాగుతూ ఉండక పోతే ఆమెకు తలనెప్పి. అందుకేనే, వీణ ఉదాసీనత ఆమె కేమీ బాగుండ లేదు. ఒకనాడు నరహరితో—“చూచారా? అమ్మాయిలో ఇంకో మంచి గుణం పెరిగింది. ఇదివరకు మెల్లకన్నే, ఇప్పుడు మూగ కూడా! ఎంత తిట్టినా ఎదురు చెప్పదు!” అన్నది.

నరహరి కూడా వీణలోని ఈ కొత్త మార్పును గమనించాడు. కారణం

కూడా కొంతవరకు ఊహించుకున్నాడు. పైగా కుమార్తె దాంపత్య జీవితాన్ని మనసులో చిత్రించుకుని ఫులికితుడు కూడా అయ్యాడు. భార్య ఫిర్యాదు విని అతను మందహాసం చేసి—“అమ్మాయి పెద్దదయింది. ఇక దాని అందాన్ని ఎత్తిపాడవబోకు. నీకు మంచిఅల్లుడు దొరికే యోగముందిలే!” అన్నాడు.

భార్యమీద ఈ మాట బాగా పనిచేసింది—“అయితే మీనోట పంచదారే!” అన్నది.

నరహరికి ఆశ్చర్యమేసింది. గతి మూడు సంవత్సరాలనుంచీ భార్యనోట ఇటువంటి మాట అతను వినలేదు; సంతోషంతో హుక్కా పీల్చటం మొదలుపెట్టాడు.

సుకుమారుడు వెళ్ళేటప్పుడు తన అడ్రసు రాసి కొన్ని కవర్లు వీణకు ఇచ్చిపోయాడు. వారానికి రెండు ఉత్తరాల చొప్పున రాయమని కూడా ఆదేశించాడు. వీణ తలుపు బిగించి సుకుమారునికి ఉత్తరం రాయటానికి కూర్చున్నది. ఒక పూటల్లా శ్రమపడి ఉత్తరం వూర్తిచేసి పోస్టుకు పంపించినాక ఆమె మనస్సు కుదుటపడింది.

*

*

*

ప్రేమిలుమీద అద్దం పెట్టుకుని సుకుమారుడు ముఖానికి, ‘స్నో’ రాసుకుంటున్నాడు. ఇంకో కుర్చీమీద వాళ్ళ సమితి వైస్ ప్రెసిడెంటు స్పృగ్ కే దత్తు కూర్చుని డిక్లెయిర్ వాయిస్తూ, జావళీ పాడుతున్నాడు. దర్వాసు ఉత్తరం తెచ్చి ఇచ్చాడు. స్పృగేను కవరుమీద అడ్రసు చూసి—‘ఏమాయ్, అడ్రసు నువ్వు రాసిందిలాగా ఉంది’ అన్నాడు. ఉత్తరం ఎవరిదో సుకుమారుడు ఊహించుకున్నాడు. అందుకనే స్నో బాటిల్ ప్రేమిలుమీద పెట్టి ఉత్తరంకోసం చెయి చాచాడు.

“ముందు ఎవరిదో చెప్పండి నేను ఉత్తరం ఇవ్వను!” అన్నాడు స్పృగ్.

“ముందు చదవనివ్వ, తర్వాత చెప్తున్నాను.”

వీణ రాసిందని వెర్ర చెప్పడం మెండుకు! ఉత్తరం పెద్దది. సుకుమారుడు

ఒక్కచిగ్రున ఉత్తరం పూర్తిచేసి ముఖానికి స్నో రాసుకుంటూ “ఒకమాటు బిగ్గరగా చదవవోయ్, స్పృశేన్! నేనూ వింటాను” అన్నాడు. స్పృశేన్ చదవసాగాడః.

“మీరు వెళ్ళిపోయినప్పటినుంచీ, నాకేమీ బాగా ఉండటం లేదు. చదవాలనే కోరిక లేదు. మీరు కోప్పడతారనే బలవంతాన పుస్తకం ముందు వేసుకుంటున్నాను.

“మీరు వెళ్ళినదోషంకే నేను కిటికీలోనుంచి చూస్తూ ఉంటాను. త్వరితంగా రండి. లేకపోతే చదివినకాస్తా మరిచిపోతాను.”

ఈమాటలే పెంచి వీణ విడువేజీల ఉత్తరం రాసింది.

“ఎవరోయ్ ఈవిడ? మాంచి ఉచ్చులు వేశావే!” అన్నాడు స్పృశేన్ ఉత్తరం చదివి.

సుకుమారుడు తువాలతో ముఖం తుడుచుకుంటూ “తర్వాత చెప్తానులే. ఉత్తరమిలా పడవేయి, చప్పున జవాబు రాసి పారవేస్తాను” అన్నాడు.

“కాస్త పరిణామంకూడా ఆలోచించు!” అని స్పృశేన్ సుకుమారుని వీపుచరిచి వెళ్ళాడు.

ఉత్తరం పోస్తుచేసినప్పటినుంచీ వీణ తను అనుకున్నదల్లా ఉత్తరంలో రాయలేకపోయానే అని దిగులుపడింది. సుకుమారుడు జవాబిస్తాడో లేదో ననికూడా భయపడింది. కాని జవాబు సకాలంలోనే అందింది. వీణ తలుపు బిగించి గదిలోకూర్చుని చదవ నారంభించింది. దానిలో వాక్యాలు వివాహ మహోత్సవంనాటి సన్నాయి స్వరంలాగా ఆమె చెవిలో గింగురుమనసాగినవి.

ఉత్తరంలో అనేక సంగతు లున్నవి. ప్రతి సాయంత్రమూ సుకుమారుని మనస్సు ఉదాసీనంగా ఉంటుందట; చదవటానికి పుస్తకం తెరిస్తే ఎవరివో కిక్కు అక్షరాలకు బదులు కనపడేవట; తను పూలుకుట్టి ఇచ్చిన రుమాలు నీరవంగా జేబులో గానంచేస్తూ ఉంటుందట!—ఇంకా యిలాంటివే చాలా ప్రాణాంతకమైన మాటలతో సుకుమారుడు ఉత్తరాన్నంతా నింపేశాడు. చివర కొన్ని ఉపదేశాలుకూడా ఉండేవి. వీణ, సాయంత్రం, ఉత్తరం పెట్టెలో పెట్టబోయేముందు దానిమీద కాసేపు తలపెట్టి “మీరు నేను

మోగ్యురాలనయ్యేటట్లు ఆశీర్వాదించి మని సుకుమారు నుద్దేశించి ప్రార్థించింది.

నరహరి ఆవేశ అన్నమాట ఇంకా భార్యచునస్సులో ఉన్నది; అందుకనే ఇప్పటివరకు భర్తదగ్గర వెళ్ళివిషయం మళ్ళీ తేలేదు. అందుచేత కుమార్తె సంగీతసాధనా, తండ్రి ధూమపానమూ నిరభ్యంతరంగా సాగుతూ వున్నవి. అనాడు ఎందుచేతో ఆమె ఈ ప్రసంగం హఠాత్తుగా తెచ్చింది. సుకుమారుడు వీణకు ఉత్తరాలు రాసున్న సంతి నరహరికి తెలుసు. అన్నాడు:

“సుకుమారుడు చూస్తానని చెప్పి పోయాడుగా! అప్పుడే—”

భార్య నమ్మనిధోరణిలో “అం! ఇంకా అతని కామాటలు జ్ఞాపకమున్నై? ధనవంతుల బిడ్డ - మనబోటివాళ్ళ సంతి ఎందుకు పట్టుతుంది?” అన్నది.

వీణ తెలుపుచాటనే ఉన్నది. తల్లిమాటలు విని మంచహాసం చేసింది.

నరహరి కళ్ళజోడు తుడుస్తూ “ఒకనెల ఆగరామా, నెలవల్లో వస్తా దామై! అతనితోనే ముట్టాడుదువుగాని అన్నీ” అని జోడు తగిలించి హుక్కాగొట్టం అందుకున్నాడు.

సుకుమారుడు వరుణి మాట్లాడతాడనే నమ్మకం ఆమెకూ ఉన్నది. కొద్ది రోజుల్లోనే వస్తాడని తెలిసేవరకు ఆమె తృప్తిపడి వెళ్ళిపోయింది.

వీణ మందులకింపెనీవారి కాలెంవర్ ఒకటి సంపాదించి క్రిష్ణమన ఎప్పుడో చూస్తూ కూర్చుండేది. ఏనాడు యుగాలుగా గడుస్తున్నవి. ఎలా వాతే ఏం, క్రిష్ణమన వచ్చింది. సుకుమారుడుకూడా వచ్చాడు. సాయంత్రం ఇద్దరూ కలుసుకొన్నారు. వీణ సుకుమారుని హృదయంమీద తలవెట్టి— “నేను కలకత్తా నచ్చి ఉరువుకుంటానని నాన్నతో చెప్పా. మిమ్మల్ని చూడటాని నే నుండలేను” అన్నది.

“మీ తండ్రి ఇప్పుడెక్కడపోతే?”

“నన్ను బలాత్కారంగా తీసుకెళ్ళండి.”

సుకుమారుడు ముఖం చాటుచేసి నవ్వుకుని “ముందు నుక్కలు మాట్లాడ నివ్వు, తర్వాత కనుక్కోవచ్చు” అన్నాడు.

భార్య రోజూ సుకుమారిని కనుక్కోవా లనుకొనేది కుమార్తె వివాహ విషయం. కాని వీలు చిక్కితంటలేదు. వైగా నరహరి భార్యతో సుకుమా

రుడు తనకై తాను పీణ పవాహం సంకల్పింపఁబెట్టెనని, ఏమీ అడగవద్దని చెప్పాడు. ఇన్నాళ్ళపాటు ఈమె ప్రాణాలన్నీ ఒడ్డి భర్త అడేశాన్ని పాలిస్తూ వచ్చింది. కాని సుకుమారుడు కలకత్తా వెళ్ళేముందు ఈమె దగ్గరకు నెలవు తీసుకోవడానికి వచ్చినప్పుడు ఇక ఓరిమి వహించలేకపోయింది. సుకుమారుడు మళ్ళీ ఎప్పుడోచ్చేదీ అడిగి వివాహ ప్రసంగం తెచ్చింది.

“అంత తొందరే మొచ్చింది అత్తయ్యా! ముందు చదువుకోనివ్వు” అన్నాడు సుకుమారుడు.

“తొందరేమిటి నాయనా! నాపెళ్ళి ఎనిమిదోఏటే”

ఈ చరిత్ర సుకుమారుడు చాలాసార్లు విని ఉన్నాడు. ఈ పవాహ వివరాలు భువనంలోపుగా పూర్తి కావనికూడా అతనికి తెలుసు. అందుకని మధ్యనే అడ్డ “కుర్రవాణ్ణి ఒక విధంగా మాట్లాడే అట్టిపెట్టాను. మీరేమీ గాభరాపడకండి. పక్షులు కాగానే లగ్నం పెట్టుకోవచ్చు” అంటూ తల వాకిట్లోకి వచ్చేశాడు. ఆమె ఇంట్లోవుండే అన్నది:

“పక్షులు గిరిక్షలు ఎందుకు నాయనా! ఎలాంటివాడైనా సరే వాలేను—”

సుకుమారుడు వెళ్ళుతూనే—“ఎలాంటివాడికైనా పారవేయ దలుచుకుంటే నాకే ఇవ్వండి, అత్తయ్యా,” అని పోయాడు.

సుకుమారుడు ఈ మాటలు ఏదో ఖయ్యాళీలో అని పోయాడు. తానన్న దేమిటో మళ్ళీ దోషను పోతూకూడా ఆలోచించుకోలేదు. కాని ఇవి ఈ కుటుంబాన్ని ఒక్కమాటుగా ఊపి వదలినవి. భార్య గబగబ వంట ఇంట్లోకి పోయి, పొయ్యిమీదికూడ దించి, చేతులో తెడ్లన్నంసంగతికూడా మరిచి పోయి రంయన నరహరిదగ్గరికివచ్చి—“ఏమండీ, సుమారుడు ఏమనిపోయాడూ?” అని అడిగింది.

నరహరి చెప్పని ఇవా దివ్యలేకపోయాడు. అతని గొంతు పలుకుపోయింది. ఒకటి రెండుసార్లు నగ్గి గొంతు నరరంయనని అన్నాడు: “అన్నావుగా! నే నింక—”

భార్య నరహరి బుగ్గమీద తెడ్లతో పొడిచి—“చెప్పండి, వింటాను! నా గుండెలో ఎలానో ఉన్నది” అన్నది లాలనగా.

“పిల్లను అంతేగా పొరవేయదలచుకుంటే నాకే ఇవ్వమన్నాడు—ఇక సరా! పోయి కాసిని మంచిచీళ్లు తే. గొంతు పట్టుకుపోయింది” అన్నాడు నరహరి. భార్య నవ్వుకుంటూ వెళ్లిపోయింది.

సుకుమారుని మాటలు వీణ కేమీ ఆశ్చర్యం కలిగించలేదు. భగవంతుని దృష్టిలో తను సుకుమారుని భార్యని అలెనినోచే వీణ అనేకసార్లు విన్నది. ఇప్పుడు ఆమాటే సుకుమారుడు అందరి ఎదటా చెప్పిపోవడంచేత ఆమె సిగ్గుతో తలమునకై లైంది, ఆగ్రాతి ఎవ్వరి ఎదుటకూ రాలేదు. భోజనానికి పిలిచినా లేవలేదు.

“ఊరూకో, ఇక దాన్ని పిలవకు! సిగ్గుపడింది” అన్నాడు నరహరి.

ఆగ్రాతే భార్య భర్తలు మెల్లగా పరామర్శించుకున్నారు. ఫలితం, మంచిగోజు చూసి నరహరి సుకుమారుని ఇంటికి పోయాడు. కాస్సేపు లోకాభిరామాయణం మాట్లాడుకున్నాక కొడుకు వివాహ విషయం రాగానే ప్రజనులాల్ బాబు—“వాడి పెళ్లినిషయంలో నాకేమీ జోక్యం లేదు. ఈ కాలపు పిల్లల్ని తమ రెయగుదురు.దా!” అన్నాడు.

ఈ మాట నరహరికి ఇంకా ప్రోత్సాహం కలిగించింది. కుమార్తెను ఒక మాటువచ్చి చూచి పొమ్మని సుకుమారుని తండ్రిని విషయంగా ఆహ్వానించాడు. ప్రజబాబు ఏమీ తేల్చి చెప్పలేదు; ఊరికొట్టాడు.

నరహరి వెళ్లిపోయిన తర్వాత ప్రజబాబు అంతఃపురములోకి పోయి, భార్యతో సంగతంతా చెప్పాడు. ఆమె ఒక్కమాటుగా గుడ్లు విప్పుకుని—“ఏమిటి? నరహరి మాష్టరుతోనా వియ్యం!” అన్నది. ఆ తర్వాత ఆమె నోట మాటరాలేదు. ప్రజబాబు ప్రసంగానుభవం కలవాడు. నరహరి కుటుంబంతో సుకుమారునికి స్నేహమున్నసంగతి అతనికి తెలుసును. ఆ సంగతి భార్యకుకూడా చెప్పాడు. ఆమె పిల్లను చూడటానికి పోవద్దనలేదుకాని, ఆ జేళంతా ముఖం మాడ్చుకున్నది.

వీణ మనస్సునంతా లగ్నంచేసి సుకుమారునికి ఉత్తరం రాస్తున్నది. తల్లి వచ్చి—“గాత్రకూతలు కాస్సేపు ఆపి, పోయి సబ్బు రుద్దుకొని స్నానం చేయి. ఇవ్వారో నిన్ను చూడటానికి వస్తారు” అన్నది.

కొన్నాళ్ళనుంచి వీణ తల్లితో నిర్భయంగా మాట్లాడుతున్నది. రాసిన కాయితం బోగ్గనేసి—“ఇదివరకు నన్నెవరూ చూచిపోలేదేమిటి? ఇవ్వాళ కొత్తగా వస్తారా!” అన్నది.

ఈ మాటల్లో నిసురు ఎవ్వరిమీదో తల్లి ప్రహించింది. వీణ చేయిపట్టుకుని బలవంతంగా లేవదీసి “ఇవ్వాళ ఒక్కనాడే. ఇక నిన్నెప్పుడూ అడగుతులే తల్లీ! తండ్రీకూడా ఇప్పుడదాలిగా!” అన్నది.

వీణ గొణుక్కుంటూ లేచిపోయింది.

బయట ప్రజ దులాల్ బాబు సుకుమారుని మేనమామతోపాటు కూర్చుని ముక్కా తాగుతున్నాడు. వీణ నెమ్మదిగా వచ్చి ఇద్దరికీ సమస్కరించింది. ఇంతకుముందు ఎవరి ఎదుటకూ రావటానికి ఆ పిల్ల ఇంత భయపడలేదు. వీరికే నచ్చనేమోననే భయం ఆమెకు ఎక్కువకాసాగింది. సుకుమారుని తండ్రీ తనవంక తీక్షణంగా చూస్తూ ఉండటంకూడా కనిపెట్టి కుడికంటి నల్లగుడ్డను మధ్యకు తీసుకురావాలని చాలా ప్రయత్నించి ఉక్కిరి డిక్కిరించింది. ఆమె ముఖమంతా ఎర్రబడింది.

ప్రజదులాల్ బాబు వీణ అవస్థ కనిపెట్టి ఏమీ అడగకుండానే ఆశీర్వదించి పంపివేశాడు. వీణ వెల్లిపోయిన తర్వాత నరహరికీ సుకుమారుని మేనమామకూ సంభాషణ జరిగింది. దాంట్లో లేలిన సారాంశ మిది—“వా రేదో లాంఛనంగా పిల్లను చూడటానికి వచ్చారేగాని అసలు తుర్రవాడి ఇప్పప్రకారమే వివాహం జరుగుతుందట.” గోడచాటున నిలబడి వింటున్న వీణకు భారం తగ్గినట్లుంది. ఆనేళ్ళ ఆర్థరాత్రివాకా కూర్చుని ఉత్తరం పూర్తిచేసింది. సుకుమారుని తండ్రీ వచ్చి చూచిపోయిన సంగతి రాయటంకూడా మంచి పోలేదు.

ఆనేళ్ళ సుకుమారునికి బొత్తిగా తీరికలేదు. సాయంత్రం వాళ్ళ సమీప మీటింగు ఉన్నది. అందులో ఉపన్యసించాలి; అదే రాసుకుంటున్నాడు. న్యూజేన్ స్టవ్ వెలిగిస్తున్నాడు. ఇంతలో టపావచ్చింది. సుకుమారుడు ముందు వీణవుత్తరం చించి వదిలాడు. అంతా వెనకటిపాటే; అదే బాగా వుండకపోవటం; రాత్రింబవళ్లు ఏదో గుబులుగా ఉండటం; ప్రతిసాయంత్రం

కళ్ళవెంట నీళ్లు కారటం. సుకుమారుడు కాయితాలన్నీ తిప్పాడు. చివర ఈమాటలు ఉన్నవి. “మామగారువచ్చి చూసిపోయారు. మీ ఆభిప్రాయమే తన ఆభిప్రాయమనికూడా చెప్పారు.”

ఈ ఉత్తరం అవతల పారేసి తల్లిరాసిన ఉత్తరం చదవగానే అతని యిర్ర చెడిపోయింది. నరహరి వచ్చి కూతున్ని చూడమని లెండిని పిలిచా లటం; పిల్లనుచూసిన వివరాలూ ఉన్నవి ఆ ఉత్తరంలో. మూడోపుర్రం నరహరిది. సుకుమారుని మాటలమ్మి వ్రజబాలుకు పిల్లను చూపించాననీ, చదువుకు ఆటంకిం లేకుండావుంటే వచ్చేమాసంలోనే వివాహంచేయాలని వున్నదనీ, అని జవాబుకోసం ఎదురుమాస్తున్నాననీ వున్నవి. ఇది చదివేవరకు సుకుమారునిక గల వై ఎత్తంది. “నాన్ సెన్స్!” అని చీత్కారంచేశాడు.

స్పృశేన్ చేతిలోని ఆ మెట్ ప్లేటు కిందపడింది. “సంగతేమిటోయ్?” అని అడిగాడు.

సుకుమారుడు ఇంగ్లీషులో తిట్టుకుంటూ వుత్తరాలన్నీ చుట్టి స్పృశేన్ మీద పారేశాడు. స్పృశేన్ వుత్తరాలు సావకాశంగా చదివి అన్నాడు: “ఇంత దూరం వచ్చినాక—”

“షెర్మీ చేసుకోవటాగానా!” అన్నాడు సుకుమారుడు. మండిపడతూ.

“తప్పక! లేకపోతే ఈబురద పూసుకోటం ఎందుకు?” అన్నాడు స్పృశేన్ మందహాసం చేస్తూ.

“తప్పేవరిది? మిడితవచ్చి నిప్పులో పడితే తప్పు నిప్పుదా? బాగా చెప్పావు! ఇప్పుడే నా లోపున అమ్మకు వుత్తరం రాసేయి—నేను చెప్పా తాను ఏమి రాసేవీ.”

“అంతకింటే ఇంకోమీ చేయవోయి! పాము చావకుండా బడితే విరగకుండా ఒకవుత్తరం రాసి కొన్నాళ్ళు పాటు ముఖం తప్పించు. పాప మా ప్రి క్రమంగా మరచిపోతుంది!”

“నీకు తెలియదోయ్ దానిసంగతి. లెండిని వెంటపెట్టుకొని రేపే వచ్చి పడుతుంది. ఈటిముండ! ఇక నలుగురిలో తెలితటూనికి వీలేనా! అంత కంటే, ఒక్కసారే తెగ తెంపులు చేసుకుంటే బాగా ఉంటుంది. పాడు

ముండ ! ఇవ్వాలి మీటింగుకూడా ధ్వంసం చేసింది !” అంటూ సుకుమారుడు ద్రాచుకుంటున్నప్పుడు కాయితాలు తీశాడు.

నృపేన్, సుకుమారుని తల్లికి తన పేరుతో ఉత్తరం రాశాడు, కాని అందులో మాటలన్నీ సుకుమారునివే. “ఇప్పుడు సుకుమారుడు వెళ్ళి చేసుకోదలచుకోలేదు. చదువుకు చాలా అటంకితుని వాడి నమ్మకం. అసలు సరిహరి కుమార్తెను వాడు ఎప్పుడూ చేసుకోను. కాని ఇంకా ఆపిల్లది వెళ్ళకమ్మ.” ఈ చివర వాక్యం నృపేన్ చేత బలవంతంగా రాయించి ఉత్తరం సొంతంగా పోస్టు చేసి సుకుమారుడు “బతికాను, బాబూ !” అని నిట్టూర్చాడు.

నృపేన్ రాసిన ఉత్తరం చదివి సుకుమారుని తల్లి ప్రజబాబుతో—
“మాశారా, నాకడుపున కొరగానివాడు పుట్టలేదు ! పంపండి ఈ ఉత్తరం సరిహరి మాస్టర్కి” అన్నది గర్వంగా.

“ఛీ ! అట్లా చేయవచ్చా ? అంతకంటే అబ్బాయి ఇప్పుడు వెళ్ళిచేసుకో నన్నాడని ఎవరిచేతనైనా కబురుచేయి !” అన్నాడు ప్రజబాబు.

“అట్లయితే వాళ్ళంతాకలిసి అబ్బాయిని పీడిస్తారు !” అని ఆమె వెళ్ళి పోయింది. మర్నాడే దానిచేత సరిహరిఇంటికి పంపించింది నృపేన్ రాసిన ఉత్తరం.

వీణ సుకుమారుని కోసం బాల్ సు కుమారుడ వూలు కుడుస్తున్నది. ఇంకెలా తల్లి ఏడుపునిని పరుగుతుకొచ్చింది. తల్లి తల నెలకు కేసి కొట్టుకుంటూ ‘రాత’ను తిట్టుతున్నది. తండ్రి వాడుపోయిన ముఖంతో. స్తంభానికి ఆనుకుని కూర్చున్నాడు. దానిది కొయ్యలాగా ఏదో కాయితం పట్టుకు నుంచున్నది. సుకుమారునికి ఏదో అమంగళం జరిగి ఉంటుందని ఊహించి వీణ తల్లిని కావలించుకుని—“ఏమిటమ్మో ?” అన్నది తలతో.

తల్లి వీణను దూరంగా పడనెట్టి—“నా ఎడమచేతి పో, దౌర్భాగ్యురాలా ! ఇంకా ముఖం చూపిస్తున్నావా ? పోయి ఆ ఉత్తరం చదువుకో !” అన్నది.

వీణ దానిచేతిలోనుంచి ఉత్తరం తీసుకొని వెళ్ళిపోయింది.

రెండు రూములైనా వీణ ఉత్తరం చేతపట్టుకుని కొయ్యబొమ్మలాగా

కూర్చున్నది. ఏమిజరిగిందో కూడా ఆమె ఆలోచించుకోలేకుండా ఉన్నది! గత నాలుగుమాసాలనుంచీ జరిగిన అభివ్యవస్థల ఆమె తలపుకు రాసాగింది. సుకుమారుడన్న మాటలన్నీ ఆమె చెవిలో ప్రతిధ్వనించినవి. “మెల్ల ఉండ బట్టే నువ్వంత బాగా ఉంటావు!” అన్న మాట ముఖ్యంగా రొవ చేస్తున్నది. సుకుమారుడు ఆమెల్లనే ఇవ్వాలి అన్న ఆశతో ఉన్నాడు! వీణదృష్టి హఠాత్తుగా సుకుమారుని ఫోటోమీద పడింది. ఆమె మళ్ళీ ఆలోచనలో పడింది. “సుకుమారుని వైపుకు రెండు బతుకీ బాగుచుకొచ్చినవే, తనకు అంద వికారంగా కనుపించ లేదేమి? అలా ఉండుటమే అందమేమో నని తోచిందేమి? ఇక తన మెలకన్న సుకుమారునికి వికారంగా ఎందుకు కనిపించింది?”

“లే, అయినా సంగారం చాలు! పొద్దుకూడా తిరిగింది, రెండు మెతుకులు ఎరిగిపోవు!” అంటూ తల్లిగారోనివచ్చి వీణను మాసి స్థూరాలయింది. తర్వాత కుమార్తెను వాచేసుకుని ఏడువసాగింది. వీణ తల్లివృద్ధిలో తల వెట్టింది.

నాయనరెండు నెలల నూలునుంచుచ్చి వీణను పిలిచాడు. సమాధానం రాలేదు. తర్వాత భోజనానికి తల్లి పిలిచింది. కాని తలనొప్పేగా ఉన్నదని వంక వెట్టి పడుకున్నది.

“ఇవ్వాలి కి కన్నీటి కలహోరు” అన్నాడు నాయన.

నాయన రెండు గుర్రములు దాకా వీణ సుకుమారుడు రాసిన వుత్తరాలు చదువుతూ వుంది. తర్వాత అన్నీ మడిచి, సుకుమారుని ఫోటోకు మాపిస్తూ “ఇవ్వాలి మిక్కిలి? నా కంటి మెల్లగా నెట్టింది!” అన్నది.

‘మెల్ల’ అంటే ‘అంత’ అని అర్థం అయితే ఆమె మనస్సు దేరిపోయింది. ఈ కంటికి తిరిగిరానీ ఏమీ అనిపించుకొనలేదుగా ఆమెకు తోచసాగింది. ఈ ఆలోచనతోనే ఆమె చేతులుమీదవున్న చాకు తీసుకున్నది.

*

*

*

అర్థనాడు విని నాయన, అతనివెంట భార్య పరమత్తుకుంటూ వచ్చారు. వీణ ముఖమంతా రక్తకొల్లు. చాకు విడివరకూ కంట్లో దిగబడి ఉంది.

ఈ వార్త సుకుమారునికి కూడా చేరింది—కాని వ్యాఖ్యానం ప్రాముఖ్యం వహించింది. “చాతురితని సహచరమార్తె కుడిపన్న గుడ్డదే పోయింది!” అని తల్లి రాసింది. సుకుమారుడు పండ్లం కోసుకోవటం ఆపి, పత్రిక చదువు కొంటున్న స్పెషల్ విద్య ఉత్తరం పంపివేస్తూ అన్నాడు: “మాతావా స్పెషల్! అద్భుతశాస్త్రం—”

ప్ర త్న ర్పణం

అమ్మకు చంప అనే పేరు ఎవరైనా తెలుసీయండి, పోలీసులు మాత్రం పడలేదని చెప్పవచ్చు. ఆ పుస్తకానికి ఈదేహానికి లేదా ఏమీ లేదు. కాని చంప మంచి భాగినీ. పండ్లం యేట ఆమెను గోపాలాచారిగి కచ్చి వెళ్ళి చేశారు; పడమూడో యేట వివాహం అయింది. అప్పుడు చంప తల్లి ఇంకా బ్రతికే ఉన్నది. కూతుర్ని మళ్ళీ యింకొకరి చేతులో పెట్టాలని చూసింది. కాని కూతురు ఏమాత్రమూ ఇష్టపడలేదు. తర్వాత కొన్నాళ్ళకు తల్లి కూడా చనిపోయింది. చంపా వైద్యుడు అప్పుడే నుంచీ ఒకరుకు కు లేకుండా సేవనం గడుపుకొంటూ ఇప్పుడు యీ వైద్యుని యేట అడుగు పెట్టింది.

బాతుగా ఒకరుకు కు లేకుండా కాలం గడపుతున్నాడని చెప్పటంలో కూడా కొంత అసత్యం ఉన్నది. ఆమె రూపాన్ని అనాధలచేవా రేమీ తెలుగు లేదు. పండ్లం యాదవుడు దుర్గమించి గోపాలాచారిని పండ్లం వలకూ ఒక సారో, అరసారో ఆమె అనగ్రహం కోరినారే, ఆమె బెదిరింపుకు తోక ముడిచినవారే. కాని ఇప్పుడు చంపదగ్గ పవాహుప్రసాదం ఎవ్వరూ చేతటం లేదు. దీనికి కారణాలు కూడా ఉన్నాయి. ఒకటి: ఆ గ్రామ జమీందారు రాజీవబాబు చంపను కుమార్తెగా మాచుకుంటాడు; రెండోది: చంప తన స్కూలము. ఇక చంప ఇంటి చుట్టూ ఎవడు తిరుగుతాడు?

చంపకు కాస్త చదువుకూడా వచ్చును; ఎలిమెంటరీ పాఠశాలలో నేర్చిన విద్యను క్రమంగా వృద్ధి చేసి భారత రామాయణాలు చదవటం

వలకు తీసుకువచ్చింది. ఉదయం మునుగాలు వేయించటం, మధ్యాహ్నం రూగ్రామం వెళ్ళి వాటిని అమ్మి సాయంత్రం యింటికి రావటం; కంటా భోజనం అయిన తర్వాత జమింగాయిగారి వృద్ధ దాసి లక్ష్మిని భోతగా కూర్చుండబెట్టి రామాయణమో, భారతమో చదవటం. ఇవి ఈ మెడికల్ స్కూల్ ఈవిధంగానే చంప గనాలు గడిచిపోతున్నవి.

శ్రావణమాసపు మేఘాలు ఆనాటి పుధ్యహ్నిని సాయంత్రం చేసి వేసివై. చంప త్వరత్వరగా మంచురాలు అమ్మకిని ఇంటికి వచ్చేసింది. ఇంటి ముంగిలిలోని వేపచెట్టు ఉన్న కొస్త మొత్తున్న కూడా ఇంట్లోకి పోనివ్వకుండా చేసింది. ఆమె పంచసాలీలో అడుగుపెట్టగానే, ఎవరో అక్కడ పడుకుని ఉండటం చంప చూసింది. ఆ చీకటిలో గుర్తుపట్టే ఉసాయి మేపి లేచింది. చంప “ఎవరు?” అని ప్రశ్నించింది. “వాలు రాక కోయ్లకు బుట్ట క్రింద వెట్టి ఇంట్లోకి పోయి దీపం వెలిగించి తీసుకు వచ్చింది.

పండుకున్నతన్ని చంప యిదివర కెప్పుడూ చూడలేదు. ఇంకా, ఇంకా రెండేళ్ళు ఉంటుంది అతనికి. కళ్ళు మూసుకు పడుకుని ఉన్నాడు. చంప అతని కంఠకి వచ్చి మళ్ళీ ప్రశ్నించగానే యువకుడు కళ్ళు తెరిచి—“నీవు” అన్నాడు.

“నువ్వెవరవు? ఎందు కిలా పండుకొన్నావు?” అని చంప ప్రశ్నించింది.

“నీవు! దప్పికి!” యువకు డికి ఏమీ జవాబు చెప్పలేదు—

అంతకుముందు రోగి అని చంప గ్రహించింది. గ్లాసుతో నీళ్ళు తీసుకువచ్చి త్రాగించి, ఒంటిమీద చేయి వెట్టి చూసింది. శరీరం వెడలవలె వేగిపోతూ ఉంది.—“నువ్వెవరవు? ఎట్లా వచ్చా విక్కిడికి?” అని మళ్ళీ.

యువకుడు చెప్పినరానికి సాక్షిమిది—అతని పేరు వడమూ. మహిష్మతి వెళ్ళుతూ బ్వారం ఎక్కువకావటం చాలె ఇక్కడకు వచ్చి పండుకున్నాడు. బ్వారం తగ్గిపోగానే వెళ్ళిపోతాడట.

మహిష్మతి రూపగ్రామానికి రెండు క్రోసుల దూరం ఉంటుంది. అతని చుట్టాలు ఎవరన్నా అక్కడ ఉన్నారేమో కిబురు చేయవచ్చునే ఉద్దే

శంతో చంప “అక్కడ మీవాచెవరున్నారు?” అని ప్రశ్నించింది.

“ఎవరూ లేరు, దేవాలయం చూడబోతున్నా.”

చంప కొంచెం విసుగుగా అన్నది—“అలాగా! మరి నిన్ను ఇక్కడ ఎవరు చూస్తారు? ఎక్కడనుంచి వచ్చావే?”

“ఎవ్వరూ చూడ నక్కరలేదు. జ్వరం తగ్గగానే నాతోడును నేను పోతాను. ఇక నువ్వు వెళ్ళిపోవచ్చు.”

ఆ స్వరంతో కొంచెం తీవ్రత ఉన్నదని చంప గ్రహించింది. ఇక ఆమె ఏమీ అడగలేదు. తల చ్చగ్గర గ్లాసుతో నీళ్ళు నెట్టి “పోతున్నా. దీప్తికలయితే తాగు” అని చంప లోనికి వెళ్ళిపోయింది.

రాత్రి తొమ్మిది గంటలకు చంప ఒకసారి బయటికి వచ్చింది. జ్వరతీవ్రతలో వసమాలి అప్పుడు ఏదో అస్పృహగా కలకరిస్తున్నాడు. చంప స్రవణదాన్ని గుర్తించింది. ఆమె కేమీ పాలుపోవటంలేదు. ఇటువంటి సీతలో వున్న మనిషిని బయట ఉంచవచ్చా? మరి, ఒక అపరిచిత యువకునికి లోపల చోటుమాత్ర మేలాయిస్తుంది? ఆమె మనస్సులో ఈమార్గి ద్వంద్వం జరుగుతూ ఉండగా లక్ష్మీవచ్చి విషయమంతా పిని—“ఇంకా ఏమిచేస్తావు? మధ్యయింటిలో తట్టాబల్లమీద పక్క వెయ్యి. పాపం ఎవరిపిల్లవాడో! ఆపదలో ఉన్నప్పుడు ఎక్కడ పొరవేస్తా?” అన్నది.

రెండో మార్గంకూడా కనపడలేదు చంపకి. పక్కవేసి, ఇద్దరూ చెరో చెక్క పట్టుకొని వసమాలిని ఇంట్లోకి తీసుకువెళ్ళి పండుకో బెట్టారు. ఆ రాత్రంతా మాడ మీద నీళ్ళు చల్లుతూ, విద్యుత్తో విద్యుత్తు చంప అలా కన్నమాసి తెచ్చేవారు బాచెడు ప్రార్థన ఎక్కింది.

ఇక ఆరోజు మంచుగాలు వేపటం పడలేదు.

*

*

*

స్వప్ననాడుకూడా జ్వరం అలాగే ఉన్నది. చంప, మొట్టమొదట “ఎందుకు కష్టం పీడా యిది” అని కొంత అయిష్టతగానే ఉన్నదిగాని మధ్యాహ్నం జ్వరదేహంలో వసమాలి ఆమె చేయిపట్టుకొని “శీవు నా

కోసం చాలా ప్రయాసపడుతున్నావు కాని నేను బ్రతికేట్టు లేను.” అన్నప్పుడు ఆమె కళ్ళలో గిర్రన నీరు తిరిగింది. ఒక్కక్షణంలో తను పడే శ్రమా, ఇబ్బందులూ అన్నీ మరచిపోయి, “భయం ఎందుకు? తప్పకుండా నయమవుతుంది. నీవు నిద్రపో, నేను వైద్యుణ్ణి పిలుచుకొస్తాను” అన్నది.

మూడుగంటల వేళప్పుడు వైద్యుడు వచ్చి, మండిచ్చి పథ్యం చెప్పి, చక్కా వెళ్ళిపోయాడు.

అయిదురోజులు బేరం కట్టిపెట్టి, వినుగూ, విరామం లేకుండా చంప వసమాలికి సేవ చేసింది. వైద్యుడొచ్చి ఇక ఫరవాలేదని చెప్పిపోయిన రోజున చంప ఆనందాశ్రువులు రాల్చింది. వసమాలి ఆమెచేయి పట్టుకొని అడిగాడు: “ఏమన్నావెందుకు? నాకు నయమయిందిగా?”

చంప చేయి వదలించుకొని పథ్యం పట్టుకురావడానికి లోపలికి పోయింది. పథ్యం పెట్టితరువాత వసమాలి అన్నాడు: “నీబుణ్ణం నేను తీర్చుకోలేను. భగవంతుడు—”

చంప మధ్యనే: “ఇప్పుడు నాకు వింటానికి తీరికలేదు. వారం రోజుల నుంచి బేరం మూలపడ్డది. ఇప్పుడే పోబోతున్నాను. నువ్వు బయటకు పోమాకు. ఇంట్లోనే వుండు. ఈమందు—” అని కాగితంలో పెట్టి వున్న కణికితీసి చేతికిచ్చి “మధ్యాహ్నం తులసిరసంతో అన్నచీనీ తాగు. నేను స్నానంచేసి తులసి ఆకు యిచ్చిపోతాను” అన్నది.

ఆ వేళల్లా వసమాలి ఏమోమో అలోచించాడు. ఈ దండ్ర శ్రీ సంచా దన తను ఊరికికూర్చుని తింటున్నాడు. తను ఈమెకు ఎవరు? ఇలా తింటు న్నాయుంకాదు.

సాయంకాలం, చంప, రాగానే “జ్వరం రాలేదుగా?” అని అడిగింది.

రాలేదు అన్నట్టు తల తిప్పి, అన్నాడు—“చూడు, నేను పోవా లను కున్నాను.”

చంపముఖం గంభీరమైంది. సంద్యాంధకాలలో వసమాలి అది కనిపెట్టి లేదు. కాసేపు నిశ్శబ్దంగా ఉండి ఆమె అన్నది: “నీకే, వెళ్ళండి! ఈ సంగతి నన్ను అడ్డగటం ఎందుకు?”

మాటధోని ఆనుమతి నూచకింగా ఉండకపోవటం కనిపెట్టి వనమాలి ఇంకా మూడ్లడలేదు. మాపున పాలూ, బాల్లీ లీసుకువచ్చినప్పుడుకూడా ఆమె ముఖముమీది నల్లని ఛాయ పోలేదు. వనమాలి ఒక్క గుక్కను గ్లాసు కాలీచేసి అన్నాడు. “ఇదిగో, నీవు పేదదానివి. నన్ను ఇంకా ఎన్నార్లు పోషిస్తావు? ఇప్పుడు నాకు బాగా నయమయింది. అందుకే నే పోవాలనుకుంటున్నాను.”

చంప వనమాలి ముఖంవంక చూసింది. ఆతను పోదగినసితిలో ఉన్నాడనేసంగతి ఆమెకుకూడా తెలుసు. కాని ఈ ఆసహాయుడైన ఆతిథిమీద ఆమెమనస్సులో ఏదో ఒకమూలను కాస్త మమత కూడుకున్నది. పొమ్మనటానికి ఆమె మనస్సు ఏ మాత్రమూ ఒప్పుకోవటం లేదు. చాలాసేపు ఆలోచించి “రెండుపూటలూ ఆస్తిని తన మొదలెట్టగానే వెళ్ళిపోవచ్చు” అన్నది.

“సరే” నని వనమాలి పండుకొన్నాడు.

*

*

*

బ్రహ్మజన వనమాలి హతంజేసుకు కూర్చున్నాడు—మధ్యాహ్నం తనకు ఆస్తిం పెట్టమని. మరీ ఘటిగా వద్దంటే ఆతను ఏమిభావిస్తాడో నని చంప సరే నన్నది. కాని ముఖభంగిమ మారిపోయింది. ఆ పూటంతా ఆమె వనమాలితో సరిగా మాట్లాడలేదు. వనమాలి ఇది గ్రహించాడు. కొన్ని దినాల నుంచి విడువకుండా శ్రీ సంగంలో ఉండటంతో శ్రీ చిత్తవృత్తిని గ్రహించే జ్ఞానకూడా ఆతనికి కొద్దిగా కలిగింది.

మధ్యాహ్నం చంప పొయ్యి రాజేసి ఎవరు పెట్టుతూ ఉండగా చంపను జోలి తగిలించుకొని, వైష్ణవు డొకడు వాణ్ణి నిలబడి కరుణాపూరితమైన కంఠంతో—“దోసెడు బియ్యం పెట్టు తల్లీ! వైష్ణవుణ్ణి. ఏకాదశిపూట పాఠాణశేసుకుంటాను” అని యాచించాడు.

ఇవ్వాళ ఏకాదశి అని వినగానే చంప హృదయంలో భారం చాలా తగ్గి పోయింది. వనమాలివైపుకు తిరిగి “ఇవ్వాళ ఏకాదశి అన్న సంగతే మరచి పోయాను” అన్నది.

వనమాలి ఆ పూట అంతా చంప ముఖమునకు చాలు కనిపెక తునే ఉన్నాడు. ఈ మాటలో ఉన్న అర్థాన్ని నవ్వున ప్రసాదించి “ముతే ఇవ్వాలి తనను, దించేవేయి” అన్నాడు.

చంపముఖం కి శక్తి కల్పించింది. “ముతే ఇవ్వాలి కాలుస్తాను. నాలుగో నాన వేసుకు తిండవుకాని. ఏమంటావు?” అన్నది.

వనమాలి మంచిపిలవానివలె “అలాశ” నన్నాడు.

బిచ్చగాడు ఆవోళ చంప ఇంట్లోనుంచి మూడు గోడలకు సరిపోయే గ్రాసం గుంజుకు వెళ్ళాడు.

మరునాడు భోజనం పెట్టమని వనమాలి పట్టుపట్టలేదు. బజారుకు వెళ్ళేటప్పుడు ఒక దస్తా రంగుకాగితాలు తెచ్చి పెట్టమని చంపను, అడిగాడు. ప్రాద్దు కూకాక రంగు కాగితాలు తీసుకొచ్చి వనమాలికిస్తూ చంప: “ఇవ్వాలి అన్నం తింటావా?” అని అడిగింది.

ఈ ప్రశ్నకు జవాబు వనమాలి చాలాసేపటి క్రిందనే స్థిరపరచుకొని ఉంచాడు. “వద్దు. ఇన్నాళ్ళు అగినవాణ్ణి ఎలానూ ఆగాను; ప్లాండాకా ఉంటాను” అన్నాడు.

చంప సంతసించింది.

చంప ఉదయం లేచి చూసేవరకు, ఇంట్లో ఏదేనిమిది కాగితము పంజరాలూ, వాటిమధ్యను రంగురంగుల పీట్లలా కనపడినవి. పంజరాల, పక్షుల నిర్మాణకాశలం చూచి చంపకు ఆశ్చర్యం కలిగింది. ప్రాద్దెక్కి, వనమాలి కిళ్ళు తుడుచుకుంటూ బయటకు వచ్చినప్పుడు, చంప “రాత్రింతా మేల్కొని యీపని చేశావా? మళ్ళీ మంచాని పడతే ఎవరు చేస్తారో చెప్పు?” అన్నది. వనమాలి ఆ ప్రశ్న కేమీ జవాబియ్యకుండా “నువ్వు బజారుకు వెళ్ళేటప్పుడు వీడినికూడా తీసుకు వెళ్లు” అన్నాడు.

“ఏం చేయటానికి?” అని చంప అడిగింది.

“అమ్మకిం! పది పన్నెండు అణాలు గిట్టుబాటు అవుతై. ఊరికనే కూర్చుని తింటూ ఉన్నాను.”

“అందుకని రాత్రింతా మేలుకొని, రోగం తెచ్చుకొని, నాకు తిండి పెడ

తావా ! ఎవరు మోస్తారవి? నేను వొంటురివాన్ని. మరమరాలే చూస్తానా' పట్టలే చూస్తానా ?”

వనమాలి ఏమీ మాట్లాడలేదు. మధ్యాహ్నం పంజరాలకు దారాలు కట్టుకుని వనమాలి బయటికి పోవటం చంప చూసింది. ఉదయం జరిగిన సంభాషణ అంతా ఆమెకు జ్ఞాపకం వచ్చింది. గబగబా పరుగెత్తుకు పోయి “నువు పోవద్దులే. రెండురోజు లయిందో లేదో ఎంగిలిపడి మోకాటిలోతు బురదలో బజారుకు పోతావా ? ఇలాంటి మనిషిని నేనెక్కడా చూడలేదు ! ఇవ్వు యిట్లా, నాచేతికి!” అన్నది.

వనమాలి ఎదురుచెప్పకుండా పంజరాలకు కట్టినదారాలు చంప చేతికి యిస్తూ “చాలా జాగ్రత్తగా తీసుకుపో. నెద్దగాలి నొట్టికే చాలు, చిరిగి పోతే” అన్నాడు.

చంప బుట్ట నెత్తినపెట్టుకొని చేతితో కాగితపు పంజరాలుపట్టుకొని వెళ్ళి పోయింది. సాయంకాలం చంప నవ్వుతూవచ్చి “ఇదిగో నీ పంజరాలకు వచ్చిన డబ్బు తీసుకో—రెండు రూపాయల ఆరణాలు” అన్నది.

చేతిలో వేసినడబ్బును యిస్తూ వనమాలి “నీవే ఉంచుకో” అన్నాడు.

చంప “నీడబ్బు.—” అన్నది.

వనమాలి మధ్యనే అడ్డతూ—“నువ్వు నన్ను బ్రతికించకపోలే యీ పంజరాలు ఎవరు తెయారుచేసేవారు చంపా!” అని నిస్సంకోచంగా అడబ్బు చంపకొంగున ముడివేశాడు.

చంప వనమాలిచంక ఒకమాటు లేరిపారచూచి వంటయింట్లోకి వెళ్ళింది.

మరునాటినుంచి వనమాలి కాయితాల పువ్వులూ, పట్టలూ, పంజరాలూ చేయటంలో నిమగ్నుడయ్యాడు. అతనికి అవుసరమయిన సహాయం చంప చేస్తూఉండేది. ఈవిధంగా కొన్నిదినాలు గడిచాయి.

ఒకరోజున వనమాలి అన్నాడు: “ఇంతకంటే ఒక దుకాణం అద్దెకు తీసికోకూడదూ? మరమరాలతోపాటు కాగితపు బొమ్మలుకూడా పెట్టవచ్చును. అలా అయితే నేను పగటిపూడ అక్కడే కూర్చుని పనిచేస్తూ ఉంటాను.”

చంప ఉత్సాహంతో “నిజమే, చాలా బాగుంటుంది! నీకు అమ్మకుం తెలుసా? చాలామంది మోసగిస్తూ ఉంటారు!” అన్నది.

“నువ్వు ధరచెప్పిపో. నే నలాగే అమ్ముతూ ఉంటాను” అని వనమాలి అన్నాడు.

తర్వాత దుకాణంలో ఏమేమి ఉంచాలనే ముందు చాలా పొద్దు పోయేవారు సంప్రతించుకొన్నారు. తన పొద్దును చూడవైతూ మాదిరిగా దుకాణం వెట్టాలని చంపకు చాలా రోజులనించి కోరిక ఉన్నది. తాను ఒంటరికైతే కావటంచేత తనకోరికను ఇతరుల కార్యరూపానికి తీసుకు రాలేదు. ఎన్నిదినాలనుంచో ఉన్న కాంక్ష నేను పూర్తికాబోతున్నదని ఆమెకు చాలా ఉత్సాహం కలిగింది. ఉత్సాహంతోనే ఆమెకు పట్ట పట్టనుకూడా పట్టలేదు; ఆరాత్రీ అంతా అలాంటిది, ఎన్నిసంస్కారాలతోనో మరమరాల దుకాణం నవీనుడే పెద్దఅంటి అంతా ఉవుతుందోకూడా స్థిర పరచుకొంది.

చంప ఒకకొట్టు అద్దెకు తీసుకున్నది. ఆయిదున్నె అద్దె ఆనేవరకు మొదట కాస్త సందేహించింది. కాని వనమాలి ధైర్యం చెప్పాడు: “ఆయి దున్నెర అంటే ఒకరోజు సంపాదన సరిపోతుంది! వసరా పండక్కు ఏమగులూ, నావలూచేసి అమ్మి సంవత్సరం అద్దె ఒక్కరోజులో సంపాదిస్తాను.”

చంప మందహాసంతోకూడిన స్థిరత్వముతో వనమాలిని బహూకరించింది.

వనమాలి రంగురంగుల కాగితాలతో కొట్టుకొంటూ చెంచుకోజుల్లో ఆలంకిరించివేశాడు. దుకాణం అలంకిరించటం పూర్తిఅయ్యాక ఒకనాటి సాయంత్రం చంప తన సొగునింటి మణివెన్నని వెంటవెట్టుకొని దుకాణం చూట్టానికి వచ్చింది. అలంకారం అద్భుతంగా ఉంది. వేలకొలది రంగురంగుల సీతాకోకచిలుకలు ఎక్కడినుంచో ఎగిరివచ్చి కొట్లో వాలిపట్టుగా ఉంది. శిల్పిని ప్రశంసిస్తూ మణివెన్నని చంప చెప్పాడు: “నీది నుంచు ఆదృష్టమే చంపా! బాగైతే, పోగొట్టుకొనేవు!” అన్నది.

చంపముఖం లుచ్చచే కదిలిపోయింది.

చంప ఆరోజు ఇంటికి తిరిగివచ్చేవరకు పొద్దుపోయింది. కొట్టుదగ్గరనుంచి సింహాంతిగాలి యింటికేసాయి దుకాణం పెట్టటానికి మంచిరోజు ఎప్పుడో కూడా కనుక్కొని వచ్చింది. పొట్లాలు కట్టటానికి పాత వార్తాపత్రికలు కూడా ఒక వీకెడు తీసుకువచ్చింది.

“ఈ కాగితా లెందుకు చంపా?” అన్నాడు వనమాలి.

“పొట్లాలకు కావమా? అందరూ చెనగులోనే తీసుకుపోతారా సరకు?”

చేయిచాచి వనమాలి “ఇలా యివ్వు. రాత్రికి చించి అట్టే పెనెత్తాన.” అన్నాడు.

“పూలంతా పనిచేసి మళ్ళీ రాత్రంతా మేలుకొంటావా?” అని చంప ఇంట్లోకి వెళ్ళింది.

భోంచేశాక చంప కాయితాలు చింపటానికి కూర్చుంది. కొట్లోకి కాక లసిని యిదిర సామానలు రేపే కొనాలి. చంప చేతిలో కత్తెని ఆనతూ ఉన్నది. మనస్సుమాత్రం ఎక్కడెక్కడో విహరిస్తూ ఉన్నది. తన మనసు రాల దుకాణం మారి నెద్ద మితాయిఅంగడి అయింది. దుకాణం ముందు చాలామంది బేరగాళ్లున్నారు. గుమాస్తా బేరం అమ్ముతూ ఉన్నాడు. వనమాలికి చిన్ని బొజ్జకూడా వచ్చింది. ఖాతా పుస్తకాలు ముందు వేసుకొని లెక్కలు చూసుకొంటున్నాడు. తాను పంచసాలీలో కూర్చుని బంగారపు తీగతో చుట్టిన తులసిమాల తీసుకొని జపంచేస్తూ ఉన్నది. ఇలాంటి వింకా ఎన్నో సుఖస్వప్నాలు శరశ్శ్రేణులవలె ఆమె మనోగగనం మీదుగా ఎక్కి పోతున్నాయి.

హఠాత్తుగా వనమాలిబొమ్మని చూచి చంప చెకికురాలయింది. వార్తాపత్రికలో వనమాలి బొమ్మ ఎందుకున్నది? చప్పని దీపాన్ని ఇంకా కొంచెం దగ్గరకు లాగి చిత్రంక్రింద రాసిఉన్న నాలుగుపంక్తులూ చదివింది. ఆ మునిముషంలో ఎక్కడినుంచో అంధకారపువరద ఒకటి వచ్చి ఆమె నుకాణాన్నీ, ఇంటినీ ఊడ్చుకుపోయింది. ఇక మిగిలింది వనమాలి బొమ్మా, కొన్ని పంక్తుల →క్షరాలూ, చంపా! చంప లెండు చేతులూ హృదయానికి హత్తుకొని నిట్టూర్చి అస్పృశుంగా “అబ్బ!” అన్నది.

బెంగాలీపత్రికలోని ప్రకటన పేజీలో వనమాలి బొమ్మ, దానిక్రింద ఈ విధంగానూ గాసి ఉంది!

“నా తమ్ముడు శ్రీ వనమాలీ వసు ఆరుమాసాల క్రితం ఇంటినుంచి వెళ్ళిపోయాడు. మాతల్లి ఆతనికోసం బెంగల్ పట్టణానికి నిద్రాపోగాలు వదలివేసింది. ఆమె బ్రతుకుతుండనే ఆశ లేదు. శ్రీవారు మామూలు కారణానికే అలిగి ఇంటినుంచి వెళ్ళిపోయారు. ఆతనిబాడ చెప్పినవానికి ఆయిదువందల రూపాయలు బహుమానమిస్తాము.—శ్రీ కిన్నయలాల్ వసు—బర్దవాన్.”

తెల్లవాడవచ్చినప్పటికీ పత్రికముందు చంప ప్రతిమవలె చాలానే కూర్చుని ఉంది. కాకుల అరపులు విన్నాకి ఆమెకు పూర్వజ్ఞానం మళ్ళా వచ్చింది. లేచి నిలబడి చాలానేవు ఏ మాలోచించుకొన్నదో ఆమెకే తెలియాలి. తర్వాత ఆప్రక్క గ్రామంలో పోస్టుపుర్యుకుగాఉన్న తన మేనమామకొడుకు వద్దకు పోయింది.

వనమాలి లేచి ముఖంకడుక్కొని మండలాలో చాపవేసుకుని కూర్చుని వుండగా చంప తిరిగి వచ్చింది. వనమాలి ఆమె ముఖంవది చూసి “ఏమిటి చంపా! ఆలా వున్నావు?” అన్నాడు.

చంప పళ్ళతో పెదవి మీదబట్టి “ఏమీ లేదు” అని మందురాలు అమ్ముకు రావాలనే నెపంతో బజారుకు వెళ్ళి సాయంత్రం తిరిగివచ్చింది.

వనమాలి చాలా ఉద్వేగంతో ఆ పులంతాదాపి సాయంకాలం వాకిట్లో నిలబడి చంపకోసం ఎదురు చూస్తున్నాడు. చంప కనపడగానే “ఇవ్వాలి పులంతా నువ్వ కనబడకపోయేదకు పిచ్చినాడిమల్లలే త్రికాను!” అన్నాడు.

ఈ మాటకు సంపకర్షణలో నీరుతిరిగింది. తన్ను ఎమోషనంగా సంబాళించుకుని “ఇవ్వాలి కత్తిపుం వెళ్ళాను” అని జవాబిచ్చింది.

“అయితే ఇవ్వాలి పులంతా ఉపవాసమేగా! చేతులూ, కాళ్ళూ కడుక్కో; తిందువుకాని. అన్నం, కూరూ మాత్రమెట్టి ఉంది. నేను ఒక మాటు దుకాణం చూసివస్తాను” అని వనమాలి వెళ్ళిపోయాడు.

చంప కాసేపు వైటపించుకొని అనుగుమిడనే పనుకొన్నది. తర్వాత తులనకోటద్వార దీపం వెలిగించి అన్నం వడ్డించుకు కూర్చున్నది.

వనమాలి తనకోసం అన్నం వండి పోయాడు! ఇంతకంటే విధి వైపరీత్య మేముంటుంది? ముద్ద నోట్లో పెట్టుకోగానే ఆమెకు ఏడ్పు వచ్చి పొర పోయింది. వెంటనే ఆమె అన్నపువ్వుల మూతవేసి లేచింది.

ఇక ఆ పూట భోంచేయలేదు.

ఈ రెండుమూడు రోజులనుంచీ చంప యంత దిగులుగానూ, గంభీరం గానూ ఎందుకు ఉంటుందో వనమాలికి తెలియలేదు. నాలుగోనాడు భోజన మయ్యాక చంపను అడిగాడు: “ఏం? ఇవ్వాలేకదూ దుకాణం తెరిచేది! అంతా నాకు తెలియనెప్పవేం?”

చంప ఏదో చెప్పబోయి ఆగిపోయింది. కొంతసేపు నిశ్శబ్దంగా ఉండి “ఇవ్వాలే కాదులే” అని అన్నది.

“ఎందుకుని? దసరా దగ్గరకువచ్చేసింది. ఇప్పటినుంచీ పెట్టకపోతేతీరా ఆ సమయంలో ఏమి చేయగలం? కనీసం దుకాణం ఉన్నదన్న సంగతైనా కొనేవాళ్ళకి తెలియాలిగా!”

చంప తులసికోటదగ్గర అలుకుతూ ఉన్నది. హఠాశతోకూడిన ఉదాసీన స్వరంతో మెల్లగా “ఇంకా దుకాణమే!” అని అనుకున్నది.

వనమాలికి వినపడలేదు. తిరిగి అలాగే ప్రశ్నించాడు. చంపలేచి “దుకాణంసంగతి దేవుడికి తెలుసు! నీవిక నన్నేమీ అడగవద్దు” అన్నది.

వనమాలికి ఈమాట ఏమీ అరంకాకపోయినా, చంప ముఖంవంక చూడ గానే మళ్ళీ ప్రశ్నించాలనే ఆతురత అతనిలో అంతరించింది.

మధ్యాహ్నం చంప ఇంట్లోకూర్చుని ఏదో కుట్టుకుంటూ ఉన్నది. వన మాలి బయట అరుగుమీద కాళ్ళు వేలాడవేసి కూర్చుని, త్వరగా దుకాణం పెట్టటంవల్ల కలిగే లాభాలనుగురించి ఉదాహరణలిస్తూ అనర్గళంగా వాగు తున్నాడు. ఈ సమయాన బయట వాకిలిదగ్గర ఎవరో కేకవేశారు: “చంపా వెళ్ళి ఇంట్లో ఉన్నదా?”

చంప జవాబివ్వకముందే ఒక నడికారు పెద్దమనిషి ఒక ముసలమ్మను వెంట పెట్టుకొని ఇంటిముంగిలిలోకొచ్చి నిలబడ్డాడు. అకస్మాత్తుగా అన్ననూ, కానీనీమాచి వనమాలి విస్తుపోయాడు. ముసలమ్మ వనమాలిని కనిపించుకొని

వెద్దనెట్టున ఏడ్చింది. చంప ఏమీ మాట్లాడకుండా బయట ఆరుగుమీద చాపపరచి పోయింది.

*

*

*

బ్రయట ఎద్దుబండి నిలబడిఉన్నది. చంప వంటిఇంట్లో కూర్చుని వంట చేసు కోవటానికై పొయిమీద ఎసరునెట్టి పొయ్యిముందు కూర్చుని ఉంది. చాల ఆత్రంతో వనమాలి ఇంట్లో ప్రవేశించి “నేను పోతున్నాను. కాని నా దగ్గర ఎందుకిలా చాతుర్యం చూపించావు? నేనుంటం నీ కిష్టంలేదు గనక నే నేను పోతున్నాను!” అన్నాడు.

వనమాలినిచూసి చంపలేచి నమస్కారంచేసి దూరంగాపోయి నిలబడ్డది. వనమాలి ఆగోపించిన నేరానికి ఆమె ఏమీ జవాబు చెప్పలేదు. ఒక్కసారి మాత్రం అతనివంక చూసింది. ఆ సజలనేత్రాలలోని వ్యధను వనమాలి అర్థం చేసుకోలేదు. క్షేమగా అన్నాడు: “అయిదువందల రూపాయలకు లోభించా వనుకుంటా!”—అన్న చేసిన ప్రకటన అతను చూశాడు.

వనమాలిమాటకు చంపకళ్ళలో అగ్ని జ్వలించింది. ఆమె ఏదో అనబోతూ ఉండగా “చంపా, మా తల్లీ! ఎక్కడ ఉన్నావు?” అంటూ వనమాలితల్లి ఆ ఇంట్లో ప్రవేశించి చంపను కాగలించుకొని “నేను వెళ్ళుతున్నాను తల్లీ! ఈ ముసలిది పోగొట్టుకొన్న నిధిని మళ్ళీ నీవు సరుప్పించావు! నీకు అక్షయ వైకుంఠం కలుగుతుంది! ఇంకా ఏం చెప్పేది? ఈ ముసలిదాన్ని బ్రతికించావు. ఈ బ్రతికిన నాలుగు దినాలూ నీ కేయతో నారాయుడికి తులసీ దళం అర్పిస్తాను. ఇవిగో తీసుకో. ప్రపంచంలో అనేక అవసరాలు కలుగు తూ ఉంటవి. దగ్గర ఉంచుకో!” అని అనేక ఆశీర్వాదాలతోపాటు ఒక చిన్న సంచికూడా ఆమెచేతిలోనెట్టి వెళ్ళిపోయింది. చంప రెప్ప వాల్చు కుండా సాగిపోతూఉన్న ఎడ్లబండివంక చూస్తూ నిలబడింది. ఇంతలో మణి వైష్ణవికొడుకు మాణిక్యం వచ్చి “అక్కయ్యా!” అని పిలిచాడు.

చంపఇంటికి ఎవరువచ్చారో తెలుసుకురమ్మని మణి అతన్ని పంపింది. మాణిక్యాన్ని చూడగానే చంపకు మళ్ళీ స్పృహవచ్చింది. దీర్ఘ నిశ్వాసం విడిచి “కృష్ణ, కృష్ణ!” అన్నది.

తరువాత వంట ఇంటితలుపు మాయటానికి పోయి గుప్పిటిలో ఉన్న సంచిని
మాచుకొన్నది. తెరిచిచూస్తే వందరూపాయల కాయితాలు అయిదు
ఉన్నవి. బహుమతి! వెట కారంతో కూడిన నవ్వు ఆమె ముఖముమీద చిగురిం
చింది. “హొంచెం ఆగు మాణిక్! బండి ఎంతదూరం పోయిందో చూసి
వస్తాను!”

* * *

బండి ఊరిబైటకు పోయేవరకు మాణిక్యం రొప్పుకూ రోస్తూ పరిశ్రమ
చచ్చి “బండి కాస్త ఆపండి” అని అన్నాడు.

కన్నయలూలు తల బయటకు వెట్టి “ఎవరు?” అన్నాడు.

“నా పేరు మాణిక్యభూష్. ఇదిగో తీసుకోండి. చంపక్కయ్య మీ
కివ్వమనిపంపింది” అని అనంచి బండిలో పారవేసి అడ్డుదోవను అదృశ్య
మయ్యాడు.

వనమాలి “ఏమిటి అన్నాయ!” అని అడిగాడు.

“ఆ నోట్లనుకుంటూ. మళ్ళీతిప్పి పంపించింది” అన్నాడు, కన్నయలాల.

ఒక్క క్షణకాలం వనమాలిచడుపులు విస్మయంతో విస్వారితమై మరు
క్షణాన్నే జలంతో నిండిపోయినవి.

* * *

చంప నేడుకూడా బుట్ట నెత్తినవెట్టుకొని మరమరాలు అమ్మతూ
ఉంటుంది. ఆ దుకాణంతలుపుమాత్రం తాళంవేసి ఉన్నది. కాని చంపప్రతి
మాసం దానికి ఆద్దెచ్చెల్లిస్తూ ప్రతి మాపూ దాట్లో సందేహం వెలిగిస్తూ
ఉంటుంది. ఎందుకు యిలాచేస్తున్నదోమాత్రం ఎవ్వరూ చెప్పలేకుండా
ఉన్నారు.

ప రా యి అ బ్బా యి

వృద్ధ శంభుస్కారు స్వగ్రామమైన 'ఝూతూడాంగా'లో గత ముప్పయి సంవత్సరాల నుంచీ బడి చెప్పకుంటూ వస్తున్నాడు. ఈ దీగ కాలంలో అతను దసరాకుతప్ప పాఠశాల ఎప్పుడూ మూయలేదు. అందుకనే, ఇవాళ పాఠశాలకు తాళంపడ్డటం మాని గ్రామస్థులు ఆశ్చర్యపోయారు.

సాయంత్రం పొరుగువాళ్ళు ఒకళ్ళిద్దరు సంగతి ఏమిటో కనుక్కుపోదామనే కుశూహంతో వచ్చారు. స్కూరు మహాశయుడప్పుడు ఎప్పటిదో పాత కాన్వాసు సంచి తీసి తనకున్న మాడు ధోవతులూ, రెండు చొక్కాలూ అందులో స్వశూ ఉన్నాడు.

“ఇదేంటి స్కూరుగారు ?” అని అడిగారు పొరుగువాళ్ళు.

“పోతున్నాను, బాబూ ! ఇక ఈ ఊళ్ళో ఉండలేను. కొన్నాళ్ళపాటు తిరిగివస్తాను. మనుగాసుకు చెప్పి పోతున్నాను ; అతను బడి చెప్పకుంటూ ఉంటాడు. ఇల్లూ వాకిలీ అదే పడి ఉంటుంది. అయినా ఈ ఝూతూడాంగా నాకింకా ఎందుకు ?” అని, సంచి ఎత్తి బరువు చూసుకుని నించి—“రతన్ కు ఉచితవేతనం ఇచ్చారు నాయనా !” అని, నిట్టూర్చి కాయితం ఒకటి పక్కనున్న తనికి ఇచ్చాడు.

ఆశ్చర్యం ఒకమాటు చూసి “ఇంకా అట్టిపెట్టుకున్నా రెండుకు ? చూసుకుని దిగులుపడతా ఉంటానికా ?” అన్నాడు.

“ఏదో పడిఉంటుంది” అని, వృద్ధుడు అతనిచేతిలో నుంచి ఆ కాయితం తీసుకుని “ఈ ముసలివాణ్ణి నురచిపోకండి బాబూ ! మళ్ళీ రావటం సంభవిస్తే కలుసుకుంటాను” అని రామనామం జపిస్తూ సంచి బుజాన తగిలించుకుని “ఇంకొక్క మాట. నేను మధుకు చెప్పేసోతున్నాను. మీరు కూడా కొంచెం జాపకం చేయండి — పిల్లల్ని కొట్టకదని. ఎవరి జాపకం ఎలా ఉన్నదో ఎవరికి తెలుసు ? మూన్నాళ్ళ బతుక్కి—” అంటూ శంభు స్కూరు వెళ్ళిపోయాడు.

“పుత్రశోకంతో దశరథమహారాజు వంటివాడు చనిపోయాడు ; శంభు

సర్కారు బిసాతెంత !...పాపం రతన్ కూడా చాలా వంచి కుర్రవాడు” అన్నాడు ఒక పొరుగాయన.

శంభుసర్కారు భార్య రతన్ను కన్న మర్నాడే చనిపోయింది. శంభు మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకోలేదు. కుర్రవాడికి తల్లి, తండ్రీ తానుగానే ఉన్నాడు. రతన్ పెద్దవాడయినాడు. ఉచిత వేతనంకోసం ప్రైవేట్ పరీక్షకుకూడా కూర్చున్నాడు. కాని ఫలితాలు రాకముందే ఒకిరోజు జ్వరంకాచి హఠాత్తుగా చనిపోయాడు. శంభుసర్కారు మహాఛైర్యంతో ఈదెబ్బను తట్టుకున్నాడు — మామూలుగా బడిని సాగిస్తూ వచ్చాడు. కాని ఫలితాలు వెలువడి, రతన్ ఉచిత వేతనం సంపాదించాడని తెలియగానే, అతనికి పుత్రికోకం మళ్ళీ కొత్తగా తలయెత్తింది. ఇంట్లో కూర్చుంటే అతనికి క్రైలు పాకినట్టుగా ఉంది. బల్లో రతన్ కూర్చునే కాళీచోటువంక చూడగానే అతని గుండె ఆగిపోయినట్టయేది. అందుచేతనే శంభుసర్కారు ఈ ముసలి తనంలో ప్రప్రథమం గ్రామం వదిలి బయలుదేరాడు.

*

*

*

విద్యార్థులూ సామాన్యులూ శంభుసర్కారు తీర్థాలు తిరిగాడు. చేతిలో ఉన్న డబ్బుకూడా అయిపోయింది. ఎక్కడయినా ఉద్యోగం చేయాలనుకున్నాడు. కాని ముసలివాడు, బొత్తిగా ఓపిక లేనివాడని ఎవ్వరూ ఇష్టపడలేదు. ఇక కఠ్యంతరం లేక కాలిండుకను స్వగ్రామం బయలుదేరాడు.

ఆవారీ కాంతపురం చేరేవరకు పొద్దుకూకింది. రాత్రి జమీందారుగారి సత్తంలో ఉండి, ఉదయం లేచి జపం చేసుకుంటూ ఉండగా ఒక కుర్రవాడు వచ్చి అతనివంక కుతూహలంగా చూసిచూసి “నువ్వెవరివి?” అని హఠాతుగా అడిగాడు.

కుర్రవాడు ముద్దుపస్తూ ఉన్నాడు. శంభుసర్కారు జపం వదిలిపెట్టి “ముందు నువ్వెవ్వరో చెప్పు” అన్నాడు.

“నేనా! రతన్ని” అన్నాడు కుర్రవాడు.

రతన్ ! శంభు గుండెల్లో కిక్కుక్కు మన్నది. కొంచెంసేపు ఉండి “ఎవరి అబ్బాయివి?” అని అడిగాడు.

“నాన్నగారి అబ్బాయిని” అన్నాడు కుర్రవాడు.

శంభుసర్కారు రతన్న దగ్గరకు లాక్కుని “నేనూ నాన్నగారి అబ్బాయినే. నా పేరు శంభుసర్కారు!” అన్నాడు.

“నువ్వేనా శంభు? నాన్న నిన్ను పిలుస్తున్నారు! రా” అని శంభు సర్కారు చేయి పుచ్చుకుని లాగ నారంభించాడు.

పిల్లవాడు పొర్లపడ్డాడని శంభుకు తెలుసు. అయినా సరే, పోదాం పద!” అని ఒపంవదలిపెట్టి కుర్రవాడి వెంట బయలుదేరాడు.

జమిందారు తల్తాబల్లవీధి కూర్చుని హుక్కా పీలుస్తున్నాడు. రతన్ శంభుసర్కారును వెంటబెట్టుకుని తండ్రి దగ్గరికి వచ్చి “నువ్వు పిలిచావు కాదూ, తీసుకువచ్చావు” అన్నాడు.

“ఎవరిని తీసుకువచ్చావురా?” అన్నాడు జమిందారు నవ్వుతూ.

“శంభుసర్కారును కాదూ పిలిచింది?” అన్నాడు రతన్.

“తను పేరు కూడా శంభుసర్కారే ననుకుంటాను. అందుచేతనే కుర్రవాడు మిమ్మల్ని లాక్కొచ్చి ఉంటాడు. నేను మా మానేజరు శంభు సర్కారుకోసం వెతుకుతున్నాను.....మీరు కూర్చోండి” అన్నాడు జమిందారు.

శంభు కూర్చున్నాడు. తర్వాత మాటలసందర్భంలో శంభు తన చరిత్ర అంతా చెప్పి — “ఎక్కడన్నా ఆశ్రయం దొరికితే ఈ చివరి నాలుగు రోజులూ ఏదోవిధంగా డిపి పోవాలని ఉంది” అన్నాడు.

జమిందారుకు దయ కలిగింది — “మీ క్లిప్తమైతే ఇక్కడే ఉండవచ్చు — పిల్లవాణ్ణి కాస్త కనిపెట్టి చూస్తూ. భోజనమూ గుడ్డలూ కాక నెలకు పది రూపాయల జీతమిస్తాను. ఇష్టమేనా?” అని అడిగాడు.

శంభుకు కల్పతరువు లభించి పట్టయింది. “చిత్తం! ఇంకా ఏంకావాలి! తిమరు కరుణాసముద్రాలు—” అన్నాడు.

*

*

*

ప్రేమయం ఒకగంటా, సాయంత్రం ఒకగంటా చదువుచేప్పే నియమం. కాని ఈ నియమాన్ని గురువుగానీ, విద్యార్థిగానీ పాలించేవారు కాదు. పగలు

పన్నెండు గంటల్లో ఆరుగంటలన్నా రతన్ శంభుసర్కారు ఇంట్లో గడిపేవాడు — చదువుకోసం కాదని వేరే చెప్పనక్కర్లేదు. శంభు తను చూసిన విచిత్రాలూ, పశుపక్షులనుగురించిన విశేషాలూ ఆ చిన్న విద్యార్థికి చెప్పతో ఉండేవాడు. రతన్ ఆశ్చర్యంతో వినేవాడు. ఆనాడు సంగతిగూడా మరిచిపోయేవాడు. రతన్ నే హితులు కూడా తగ్గిపోసాగారు. మామగారిని వదిలిపెట్టి పోయి అడుకోవడమంటే వాడికి కష్టంగా ఉండేది. అందుచేత శంభుసర్కారే రతన్ నే హితుడుకూడా కావలసి వచ్చింది; వాడితో అడుకోవలసి వచ్చింది! అరవై సంవత్సరాలకూ ఆరుసంవత్సరాలకూ మధ్యఉన్న తేడా శంభుసర్కారు ఆచరణనుబట్టి తెలుసుకోవటం కష్టమైంది. అతను ఒకప్పుడు రతన్ను వీపుమీద ఎక్కించుకుని గుర్రం ముడిగా పరిశ్రాంతి ఇంకొకప్పుడు పెట్టిబండిలో కూర్చోబెట్టి—ఇతరుల తన వంక కాతుకుండా చూస్తున్నారన్న సంగతిగూడా మరిచిపోయి — వాకిటి ముందర ఈడునూ తిరిగేవాడు. ఇలా ఒక సంవత్సరం గడిచింది.

ఈ మధ్య శంభుసర్కారు స్వగ్రామంలో ఒకనికి ఉత్తరం రాశాడు— విశేషాలు తెలుపమని. దాని జవాబుగా—ఇంటిమట్టా జిల్లేళ్ళు మొలిచిననీ, కప్పు పడిపోవటానికి సిద్ధంగా ఉన్నదనీ గ్రామస్థుడు రాశాడు. ఈ వార్త శంభును ఏమాత్రం చలంప జేయలేదు. మామూలుగానే అతను కుర్రవాడికి చదువు చెప్పటంలో నిమగ్నుడైనాడు.

రతన్ వేళకు ఇంటికి రాకపోవటమూ, ఎక్కువకాలం పంతులుగారి ఇంట్లో ఉండటమూ రతన్ తల్లికి బొత్తగా ఇష్టంలేదు. ఈ సంగతి భర్తగారి దగ్గర తెచ్చి తన అయిష్టాన్ని వెల్లడించిందికూడా. భర్త సహజంగా ఉదాసీనుడు కావటంవల్ల ఈ సంగతి చెప్పినపెట్టలేదు. ఇటు కుర్రవాడు పరాయివాడు అయిపోతున్నాడనే చింత తల్లిని ఎక్కువగా బాధించ మొదలు పెట్టింది. ఈ విషయమే ఏదో ‘ఐనా పైనా’ తేల్చుకోవాలని ఆమె ఆవాళగట్టిగా నిశ్చయించుకుని, భర్త భోంచేసి లేవగానే ప్రసంగం తెచ్చింది :

“కుర్రవాణి పంతులుకు వప్పజెప్పి మీరు నిశ్చింతగా ఉరుకున్నారు.

చదువు సంధ్యలు ఎలాఉన్నాయో ఏమన్నా కనుక్కున్నారా? నెల కాగానే జీతం పొరవేయటమేనా!”

“పంతులు చాలా మంచివాడు, మనమేమీ దిగులుపడ నక్కర్లేదు” అన్నాడు భర్త.

పురుషులకు కంటపడని విషయాలు అనేకం స్త్రీలు కనిపెట్టగలరు—అనే విషయంమీద చిన్న ఉపన్యాసం ఇచ్చి—“అయినా ఒకమాట పరీక్షించి చూడరాదూ, మీ అబ్బాయిగా!” అన్నది భార్య.

రతన్న కబురంపి పిలిపించారు. పరీక్ష ఆరంభమైంది. రతణ్ బాలశిక్ష గడగడా వప్పగించాడు.

“చూశావా!” అన్నాడు జమీందారు భార్యతో.

కొడుకు తెలివితేటలు తల్లికి ఆనందం కలిగించలేకనటానికి వీలేదు. కాని సంతోషం వెలిబుచ్చటం తన ఉద్దేశానికి భంగమని అప్పటికి మెదలకుండా ఊరుకుంది.

సాయంత్రం ఈ ప్రసంగమే భార్య ఇంకోవిధంగా తెచ్చింది. ఒకనాడు పక్కయింటివారబ్బాయి—రతణ్ ఈడువాడే—గడ్డగ ఇంగ్లీషు మాట్లాడు తుంటే రతణ్ కు ఏమీ అర్థంకాక నోగుతెరుదురు చూస్తూ ఉండిపోయాడు. ఈ సంగతి భర్తకు చెప్పి “చూడండి, అబ్బాయికి ఇంగ్లీషు చెప్పించటం ఆవసరం. పెద్దవాడైనాక దొరలతో, కలెక్టర్లతో మాట్లాడాల్సిఉంటుంది!” అని తన ఆభిప్రాయం వెల్లడించింది.

ఈ మాటలు భర్తకు విలువగలవిగానే కనిపించినవి. పరీక్షలసంగతి వదలి పెట్టినా—జమీందారుగారి అబ్బాయికి ఇంగ్లీషు తెప్పక వచ్చిఉండాలని ఆతని నమ్మకం.

“నాయనా, నువ్వు ఇంగ్లీషు నేర్చుకోవటంలేదా?” అని రతన్ను పిలిచి అడిగాడు.

“లేదు నన్నా! పంతులుగారు చెప్పటం లేదు” అన్నాడు రతణ్.

జమీందారుగారు ఏమిమాట్లాడలేదు. భార్య అందుకున్నది : “ఇంగ్లీషు చెప్పడం పంతులుగారి వల్ల కాదు. ఎవరినైనా మంచివాణ్ణిచూసి పెట్టండి.

అబ్బాయిని అజ్ఞానిగా ఉంచటానికి నేను ఒప్పుకోను.”

రతన్ తల్లి చెప్పినమాటలు మెదలకుండా విని, మనస్సులో ఇంగ్లీషు భావను శపిస్తూ వెళ్లిపోయాడు.

మర్నాడు రతన్ రాత్రి జరిగిన సంభాషణ అంతా సవిస్తారంగా పంతులు గారికి చెప్పాడు. శంభు స్కూలుకు కళ్ళెల్లో నీరు తిరిగింది. “అంతా మాయ! పరాయి అబ్బాయి!” అనుకున్నాడు మనస్సులో.

రతన్ ఏమీ మాట్లాడలేదు. కాసేపుండి శంభు ఇలా అడిగాడు:— “సరే, రతన్! నువ్వు సరిగ్గా విన్నావా, మీ అమ్మ కొత్త పంతుల్ని పిలిపించమనటం?”

“ఆ. పంతులుగారూ!...కాని నే నిక చదవను. మామామగారింటికి పోతాను” అన్నాడు రతన్ ముఖం ఆనోవిధంగా పెట్టి.

శంభు రతన్ను దగ్గరకు తీసుకుని తలనిమురుతూ—“చదవకపోతే విద్య ఎలా వస్తుంది, బాబూ!”, అని మళ్ళీ ప్రశ్నించాడు—“మీ అమ్మ ఇంకా ఏమన్నది? నాదగ్గర మా నెయ్యమన్నదా? ఇంకా నీతికథలూ, పంచతంత్రమూ చదవలేదని నువ్వెందుకు చెప్పలేదా?”

“నేను మర్చిపోయాను, పంతులుగారూ!” అన్నాడు రతన్ నిస్సంకోచంగా.

“అట్లా చెప్ప. అందుకనే మీ అమ్మ ఇంగ్లీషు చదవమన్నది. సరే, నేను ఆమెకు నచ్చజెప్పతానులే!”

నచ్చ జెప్పితే జమిందారుగారి భార్య వింటుందనే నమ్మకం శంభుకు. కొంత స్వస్థత కలిగించింది. తర్వాత వాచకంటిసి, జంతువుల పాఠం చెప్పబోతూ ఉండగా జమిందారుగారు వచ్చి—“పంతులుగారూ?” అని పిలిచాడు. ఆ పిలుపుకు శంభు కంపించిపోయాడు.

జమిందారుగారు కూర్చుని ఒకటి రెండు మామూలు విషయాలు మాట్లాడి ఇలా అన్నాడు:

“కుర్రవాడా బాగానే చదువుకుంటున్నాడు. కాని, చూడండి, కొంచెం ఇంగ్లీషు నేర్చుకోవటం కూడా అవసరం. ఇప్పటినుంచే నేర్చుకోవటం

మొదలుపెడితే ముందు చాలా వీలుగా ఉంటుందేమో. ఏమంటారు?”

జమిందారుగారు కొంచెం డొంకతిరుగుడుగా చెప్పినా, తాత్పర్యం శంభు గ్రహించి తలగోక్కంటూ గోక్కంటూ, —“చిత్తం. రాజభౌష నేర్చుకోకపోతే ఎలాగండి!” అన్నాడు.

“అయితే, ఆ ఊళ్ళో ఎవరన్నా స్కూలు మాష్టరు దొరుకుతాడేమో—” అని మళ్ళీ ఇలా ప్రశ్నించాడు—“మీకు ఇంగ్లీషు రాదుకదూ?”

ఒకప్పుడు శంభూ ఇంగ్లీషు అక్షరాలు నేర్చుకున్నాడు. అది ఇంగ్లీషు వచ్చిన కింద జమోకాద్ వెంటనే తెలుసుకోలేక—“చిత్తం, నేను పూర్వ కాలపువాణి—” అని తప్పుకున్నాడు.

జమిందారుగారు మాట సాగనివ్వలేదు. —“అయితే తమరూ కొంచెం విచారించి చూడండి, నేనూ కనుక్కుంటాను” అని జమిందారు వెళ్ళి పోగానే శంభు రతన్ ను నెలపు ఇచ్చాడు.

రతన్ పుస్తకంమీదనుంచి ముఖం ఎత్తుకుంటానే ఇక పాఠం చెప్పగా పంతులుగారూ? అన్నాడు అభిమానంతో. శంభూ రతన్ను దగ్గరకుతీసి కావించుకుని—“ఎందుకు చెప్పను, బాబూ! కానేపు అట్లా తోటలోకి పోయి ఆడుకో, నేను పిలుస్తాను” అన్నాడు.

రతన్ తోటలోకిపోయి కొలనుదగ్గర కూర్చున్నాడు. కాని, ఎంతసేపు చూసినా పంతులుగారు పిలవకపోయేవరకు లేచి పంతులుగారిదగ్గరకు వచ్చి తొంగిచూశాడు. పంతులుగారు కళ్ళుమూసుకు పండుకుని ఉన్నారు. వారిని లేవగొట్టాలనే ఉద్దేశంతో రతన్ వాకిలిదగ్గరకూర్చుని, ఎక్కాలు వలించటం మొదలు పెట్టాడు.

శంభు నిద్రపోలేదు. రతన్ను దగ్గరకుపిలిచి—“నేను పక్కడోరు పోతున్నాను, బాబూ: వచ్చేవరకు వేళ మిగిలవచ్చు. ఈపూట భోంచేయవని ఇంట్లో చెప్పా” అని ఉత్తరీయం వైన వేసుకుని శంభుసర్కారు బయటికి వెళ్ళిపోయాడు.

శంభుసర్కారు పొరుగుగ్రామంనుంచి తిరిగి వచ్చేవరకు పొద్దుకూకుతూ ఉంది. జమిందారు బయట కూర్చుని వుండి—“మాష్టరుగారు దొరికారా,

పంతులుగారూ?" అని అడిగాడు. శంభు "దొరకలే"దని చెప్పి, చేతిలో పుస్తకాన్ని ఉత్తరీయం చాటున దాచుకుని గదికి వెళ్ళాడు.

శంభు అబద్ధం చెప్పాడని వేరే చెప్పనక్కర్లేదు. పక్క గ్రామంలోని మిడిల్ స్కూల్ మాష్టర్ల కళ్ళన్నీ ఈ కుర్రవాడినిదనే ఉన్నవి. శంభూ రతన్ చదువును గురించి ఒకడితో మాట్లాడాడు గూడా. ఏసంగతి సాయంత్రం చెప్పతానని కనపడకుండా వచ్చాడు. రతన్ ఇంకాకళ్ళ దగ్గర చదవటం అంటే శంభుకు ప్రాణాలమీదికి వచ్చేది.

బాగా చీకటి పడింది. శంభు తాను కొనుక్కొచ్చిన ఫస్టుడరు బయటికి తీసి ఇంగ్లీషు నేర్చుకో, నారంభించాడు. తెల్లవారవచ్చినా అతని ఇంగ్లీషు జ్ఞాన మేమీ వృద్ధి కాలేదు. అక్షరాలు గుర్తు పట్టటమే గగనమైంది. కునికి పాటతోనూ జ్ఞాపక శక్తితోనూ యుద్ధంచేసి, చేసి, శంభు అలిసిపోయి తెల్ల వారుతూ ఉండగా నిద్రకు పడ్డాడు.

తెల్లవారినాక రతన్ వచ్చాడు కాని పంతులుగారిని లేపలేదు. పది గంటలవేళేప్పుడు, జమీందారుగారి గుమాస్తా పిలుపుకు శంభూ తుళ్ళిపడి లేచి-"ఓ, చాలా పొద్దు ఎక్కిందే!" అనుకున్నాడు.

"అయ్యో, బాబుగారు చాలా నేపటినుంచి మీకోసం చూస్తున్నారు" అన్నాడు గుమాస్తా.

"బాబుగారు పిలిచారా!" అని, శంభు రామనామం జపిస్తూ గుమాస్తా వెంట బయలుదేరాడు.

జమీందారుగారు కచ్చేరావట్లో కూర్చుని ఉన్నారు. వారి ఎదురుగా కూర్చున్నది ఎవరు? శంభు ముఖం వెలవెల పోయింది.

"నిన్న వీరితోనే నమకుంటాను, మీరు చెప్పి వచ్చింది" అన్నాడు శంభుతో జమీందారు.

శంభు విచిత్ర మార్పునకు చాళాడు. ఆచూపులో ఉన్న మంటకు, ఇది కృతయుగ మైసత్తుయిలే, వినోదుడు భస్మమైపోయేవాడు. జమీందారు ఇదేమీ గమనించలేదు.

“రతకౌతు ఇవ్వారే ఇంగ్లీషు రీడరు ఒకటి కాని పెట్టండి, ఏమంటారు?”

అన్నాడు.

శంభూ “చిత్తం” అని తెలిపి తిన్నగా గదికి వెళ్ళిపోయాడు.

సాయంత్రం రతన్ కచేరీ చాణ్డీలో నూర్పుని వినోద మూషరు దగ్గర ఇంగ్లీషు అక్షరాలు నేర్చుకోవడం శంభూ తన గదిలోనుంచి చూస్తూ ఉన్నాడు. రతన్ కూడా మధ్యమధ్య తెల ఎత్తి పంతులుగారి గదివంకి చూస్తూ ఉన్నాడు. శంభు కళ్ళలో నీరు తిరిగింది. చాలాసేపు నిశ్శబ్దంగా కూర్చుని తర్వాత ఏదో ఆలోచించి లేచి బయలుదేరాడు.

జమీందారుగారు తోటలో పచారు చేస్తూ ఉండగా శంభు వచ్చి నమస్కరించి—“ఇక నాకు సెలవిప్పించండి, బాబూ!” అని ఇంకా ఏమో చెప్పబోయాడు. కాని అతని స్వరం కంపించింది—మాట స్పష్టంగా వెలు వడలేదు.

“వెళ్ళదలుచుకున్నారా? ఎక్కడికి పోతారు?”

“ముక్కుకు నూటిగా. ఈ నాలుగు రోజులూ ఎక్కడుంటే గడిచిపోయా!”

“అయితే పొద్దు కూకిన తర్వాత కనపడండి” అని శంభును జమీందారు పంపించాడు.

రాత్రి తొమ్మిది గంటలకు శంభుకు పిలుపు వచ్చింది. శంభు వచ్చి నిలబడ్డాడు. జమీందారు లాంఛనంగా అనే ముక్కలు రెండూ, “మిమ్మల్ని వదిలిపెట్టటం నా కెంతమాత్రం ఇష్టం లేదు; చాలా కష్టంగా ఉంది”— అనేవి చెప్పి, పదిరూపాయల కాయితాలు పది తీసి శంభు చేతిలో పెట్టి— “మీ జీతం!” అన్నాడు. నోట్లు తీసుకుంటూ ఉంటే శంభూ చేయి కంపించింది. ఎలాగో వాటిని ముడిచి చొక్కాజేబులో పెట్టుకుని—“తెల్ల వారుగ్గాముననే పోతున్నాను. ఒకమాటు రతన్ను చూడమని ఉంది.” అన్నాడు.

“వాడు నిద్రపోయా డనుకుంటాను” అన్నాడు జమీందారు.

“నిద్రపోయాడా? అయితే లేవవద్దులెండి, పాపం పగలంతా విశ్రాంతి ఎరగడు” అని శంభూ గదికి వచ్చాడు.

తెల్లవారుగ్గూమున, శంభుసర్కారు మళ్ళీ పూర్వమాదిరిగానే సంచి భుజాన తగిలించుకుని గడినుంచి బయలుదేరాడు. కొంత దూరం వచ్చి రతన్ పండుకునే గడివంక చూచి, శంభు—“మాయ! అంతా మాయ! పరాయి అబ్బాయి!” అని అనుకున్నాడు మనస్సులో. తర్వాత చకచక నడువ నారంభించాడు, గమ్యస్థానం నిర్ణయించుకోకుండానే, అనంతపథంలో.

మాసం గడిచింది. ఒకనాడు జమీందారు రతన్ ఇంగ్లీషు జ్ఞానం పరీక్షిస్తూ ఉండగా సోఫ్టుబంట్లోతు రతన్ కు చిన్న పార్సీలు తెచ్చి ఇచ్చాడు. జమీందారు కుతూహలంతో పార్సీలు విప్పి చూశాడు. దానిలో వంద రూపాయలు ఖరీదుచేసే బంగారు గడియారమా, చీటీముక్తా ఉన్నవి. చీటీలో రతన్ కోసం అని రాసిఉంది. కింద శంభుసర్కార్ సంతకం—కాని చిరునామా లేదు.

నిశ్శబ్దంగా, జమీందారు చాలాసేపు గడియారంవంక చూచి, తర్వాత దాన్ని రతన్ కు ఇచ్చాడు. వెనక తను చూసిన దృశ్యం ఒకటి కళ్ళకు కట్టినట్లు అతనికి జ్ఞాపకం వచ్చింది—వృద్ధశంభూ రతన్ను పీపుమీద ఎక్కించుకుని, గుర్రమాదిరిగా పరుగెత్తుతున్నాడు! రతన్. ‘చలోచలో’ అంటూ పిలక పుచ్చుకు లాగుతున్నాడు!

వట్టాదారులకూ
ఏది మంచిదో

ప్రతినిధులకూ
అదే మంచిది

ది ఇండస్ట్రియల్ అండ్ ప్రొడ్యూసర్స్
ఎస్సూరెన్సు కంపెనీ, లిమిటెడ్.

[ప్రాపికం : 1913]

మా ప్రతి పాలసీకి బలము.

స్వయంపోషణ సదుపాయం
శాశ్వతాశ క్షతరో ,,
ఆకస్మికాపాయాల్లో ,,
కాలవ్యాప్తిభీమా ,,

క్లెయిముల పరిష్కారం
30 రోజుల్లో

1943 లో

అమలులోకిన్నవ్యాపారం 881 లక్షలు
నూతన వ్యాపారం 135 ,,
ప్రీమియం ఆదాయం 46 ,,
కంపెనీ ఆస్తులు 220 ,,
ఖర్చుల దామాయిష
12-36%

వివరాలకు :

ద్రాంచి ఆఫీసు:

10, లింగిచెట్టి వీధి,
జి. టి. మద్రాసు.

కె. యన్. ప్రకాష్ రావు

చీఫ్ ఆర్గనైజరు
బెజవాడ.

1000 000

ము వ ప్రచురణలు

1. హాసం 111	(కథలు)	‘చలం’	0-12-0
2. హంపీ కన్యలు	(నవల)	..	0-12-0
3. అరుణ	..	..	0-12-0
4. బ్రాహ్మణీకం	..	..	0-12-0
5. ఆనావీలరు	..	సౌరీస్	0-12-0
6. మారువేల్లు	..	కుటుంబరావు	0-12-0
7. కులంలేని మనసి	..	..	0-12-0
8. వరప్రసాదం	(కథలు)	..	0-12-0
9. బడదీదీ	(నవల)	శరత్ బాబు	0-12-0
10. పరివ్రత	..	..	0-12-0
11. పల్లెయులు	..	..	1-8-0
12. దేవదాసు	..	..	1-8-0
13. తోకచుక్క	(కథలు)	‘చక్రపాణి’	0-12-0
14. పాతమంగలి	..	..	0-12-0
15. వనపూర్ రచనలు	..	..	0-12-0
16. ప్రగల్భప్రేతము	..	..	0-12-0
17. పరాజయం	..	మైత్ర	0-12-0
18. నారీద్వేషి	..	..	0-12-0
19. మూగజీవాలు	..	గోఖలే	0-12-0
20. ఎవరికి వారేనా	..	కప్పగంతుల	0-12-0
21. తెల్లనారుచూము పాఠాలు	..	..	0-12-0
22. క. స. కబుర్లు	..	..	0-12-0
23. రూం టు లెట్	..	బాలక్రిష్ణకౌత్తి	0-12-0
24. మంగమ్మ	(నాటకం)	‘చలం’	1-0-0
25. పరితకేశము	(కావ్యం)	దువ్వూరి	1-0-0
26. కడలి పొంగులు	..	సముద్రులు	1-0-0

72

035, 11

ப. எண் : 2511

(

కొత్త ప్రచురణలు
కులంలేని మనిషి

కొడవటిగంటివారి నవల

ప్రగల్భ ప్రేతము

బెంగాలీ కథల సంపుటి

మూగ చీవాలు

మా. గోఖలేగారి కథలు

కడలి పొంగులు

సముద్రుల కావ్యము

అరుణ

చలంగారి నవల

యువ బుక్ డిపో

మద్రాసు & తెనాలి

YUVA .....
PUBLICATION

PARAJAYAM
by MAITRA

14222